Переклад Олександра Мокровольського

Дія перша

Лондон, 11.15 вечора. Щедрий літній дощ ллє як із відра. Тут і там несамовито верещать свистки, якими підкликають таксі. Пішоходи біжать, щоб сховатися під портиком церкви св. Павла (не Ренового собору, а церкви Ініго Джонса, що в Ковент-Гардені, біля овочевого ринку); разом із усіма забігають до прихистку дама з дочкою у вечірніх сукнях. Люди похмуро видивляються на дощову завісу, і тільки один чоловік стоїть спиною до всіх, зосереджено щось занотовуючи у своєму записничку.

Церковний годинник вибиває чверть на дванадцяту.

Дочка (стоячи між двома центральними колонами, ближче до тієї, що з лівого боку від неї). Вже ж мене холод аж до кісток діймає. І що там Фредді так довго робить? Уже цілих двадцять хвилин як пішов!

Мати (стоячи праворуч від дочки). Ну, не двадцять, а менше. Але мав би вже досі піймати нам таксі.

Перехожий (що стоїть праворуч від дами). Пані, він не піймає ніякого таксі аж до пів на дванадцяту, коли вони вже вертатимуться, як порозвозять тих, що вийшли з театру.

Мати. Але ж нам так потрібне таксі! Ми не вистоїмо тут аж до пів на дванадцяту. Це ж гірше нікуди!

Перехожий. Що вдієш, пані, — не я це придумав.

Дочка. Мав би Фредді хоч трошки кебети, то вхопив би таксі ще біля дверей театру.

Мати. Де вже було йому, бідоласі!

Дочка. Люди ж похапали! А він?

Фредді вбігає з дощу, з боку Саутгемптон-стріт, і стає між ними двома, закриваючи мокру парасолю, з якої стікають краплі. Він — молодик двадцяти літ у вечірньому костюмі, штани в нього мокрі вище кісточок.

Дочка. То що, не зловив таксі?

Фредді. Ніде жодного не дістати — ні за гроші, ні за очі хороші.

Мати. Ой, Фредді, мусить бути таксі! Ти ж його, певне, й не шукав як слід.

Дочка. Це нестерпно! Чи ти хочеш, щоб ми самі пішли пошукали?

Фредді. Я ж вам кажу: люди розхапали всі машини. Дощ линув так несподівано, і ніхто не був готовий, і кожному враз украй потрібне стало таксі. Я пробіг туди аж до Чарінг-Кросу і в другий бік мало не до Ладгейтського цирку — і ніде жодного вільного таксі!

Мати. А на Трафальгарську площу ти бігав?

Фредді. І на Трафальгарській нічого не було.

Дочка. Ти справді туди бігав?

Фредді. Я добувся аж до вокзалу на Чарінг-Крос. Чи ви б хотіли, щоб я забіг аж до Гаммерсміту?

Дочка. Та ти ж зовсім не старався!

Мати. І справді, який-бо ти безпорадний, Фредді! Іди ж знов і не вертайся, поки не знайдеш таксі.

Фредді. Тільки даремно вимокну як хлющ.

Дочка. А нам що робити? Стояти цілу ніч отут на вітрі, в самих благеньких сукнях? Самолюбива ж ти свиня…

Фредді. Ну та гаразд — іду вже, йду! (Розкриває парасолю й кидається бігти в напрямку до Странду, але стикається із квіткаркою, що спішить під укриття, і вибиває кошика з її рук. Сліпучий спалах блискавки й зразу ж за ним оглушливий удар грому створюють ніби оркестровий супровід цій події.)

Квіткарка. Ну шо се ти, Хреді! Чо’ ни дивисся, куди ступаїш, любчику?

Фредді. Даруйте! (Вибігає.)

Квіткарка (збираючи розсипані квіти і вкладаючи їх назад до кошика). От маніри! Ди-ва пучечки хвіялок сатоптав у грязюку! (Сідає на цоколь колони й сортує квіти, праворуч від дами. З неї аж ніяк не романтична постать. Їй чи вісімнадцять, чи то двадцять років, не більше. На голові у неї матроський брилик із чорної соломки, який чимало назбирав лондонської пилюки та кіптяви й навряд чи коли чистився. Мишача барва її кіс, либонь, не від природи така — те волосся просить, аж пищить, гарячої води та мила. Непривабливий чорний приталений жакет сягає їй мало не до колін, а ще на ній коричнева спідниця із грубим фартушком. Та найплачевніший вигляд мають у неї черевики.

Видно, що вона й старається бути чепурною, як тільки може, але поруч із тими дочкою та матір’ю видається дуже брудною. Вродою ніби й не гірша за них, от тільки врода та занехаяна, і ще ж їй потрібні послуги зубного лікаря.)

Мати. Скажіть, будь ласка, а звідкіля ви знаєте, що мого сина звати Фредді?

Квіткарка. Ой, то це був ваш синок, кажите? Ну, я’би в’ ‘го луче навчили, то ни тікав би він геть, коли россипав квіточки бідній дівчині, а заплатив би за шкоду! Чи ви-и заплатите мені? (Перепрошуєм, але надалі нам доведеться облишити ці відчайдушні спроби відтворити квіткарчину говірку, якої поза межами Лондона ніхто не збагне без спеціальної фонетичної абетки.)

Дочка. І не подумайте платити їй, мамо! Чого захотіла!

Мати. Прошу тебе, Кларо, не борони мені. Маєш ти дрібні гроші?

Дочка. Ні — нічого дрібнішого за шестипенсовика не маю.

Квіткарка (з надією). То я вам його розміняю, добра пані!

Мати (до Клари). Дай мені! (Клара неохоче розлучається з грішми.) Ось! (До дівчини.) Це вам за квіти.

Квіткарка. Щиро дякую вам, пані!

Дочка. Візьміть з неї решту! Воно ж коштує всього пенні за пучечок.

Мати. Притримай-но язика, Кларо! (До дівчини.) Можете не віддавати решти.

Квіткарка. Ой, спасибоньки, пані!

Мати. А зараз скажіть мені: звідкіля ви знаєте ім’я того молодого джентльмена?

Квіткарка. Та не знаю я його!

Мати. Я чула, як ви звернулись до нього на ім’я — Фредді! І не думайте мене обдурити!

Квіткарка (протестуючи). Ніхто й не думає вас обдурювати! Ну сказала на нього Фредді чи там Чарлі — так і ви могли б сказати, коли б говорили до когось чужого й хотіли приподобитися йому.

Дочка. Викинути шестипенсовика на вітер! Хай би вже Фредді знався собі з ким хоче. (Щоб показати обурення, заходить за колону.)

Літній джентльмен — симпатичний тип старого військового — забігає під портик і закриває парасолю, з якої скрапує вода. У нього, як і в Фредді, ноги геть мокрі до кісточок. Він у вечірньому костюмі й легкому пальтечку. Стає на те місце, яке звільнила дочка.

Джентльмен. Ху!

Мати (до джентльмена). Ох, пане, чи є хоч яка ознака, що воно припиняється?

Джентльмен. Де там! Хвилини дві тому полило ще гірше. (Підходить до цоколя поруч того місця, де сидить квіткарка, ставить ногу на цоколь і нахиляється, щоб відкотити холоші штанів.)

Мати. Ох, лишенько! (Засмучено йде за колону до дочки.)

Квіткарка (користуючись близькістю джентльмена, аби заприязнитися з ним). Полило ще гірше — так це признака, що скоро перестане. Тож веселіше, копитане, та купіть квіточку в бідної дівчини!

Джентльмен. Даруйте, але я не маю дріб’язку.

Квіткарка. А я вам розміняю, копитане.

Джентльмен. Розміняєте фунт? Дрібнішого нічого не маю.

Квіткарка. Та що ви! Ох, купіть у мене квіточку, копитане! Я можу розміняти півкрони. Візьміть ось це — за два пенси!

Джентльмен. Не мороч мені голови, будь доброю дівчиною! (Мацає по своїх кишенях.) У мене й справді немає дріб’язку… Стривай: ось тобі три монетки по півпенса, якщо це тебе зарятує. (Відходить до іншої колони.)

Квіткарка (розчаровано, але зміркувавши, що півтора пенса це краще, ніж нічого). Спасибі, пане.

Перехожий (до дівчини). Будь обачна — краще дай йому за це квітку! Там он, у тебе за спиною, стоїть типчик і записує кожнісіньке слово з твоїх уст. (Усі обертаються до чоловіка, який занотовує щось собі в записничку.)

Квіткарка (нажахано зриваючись на рівні ноги). Що я поганого зробила — що заговорила до того пана? Я маю право продавати квіточки де завгодно, аби тільки не стовбичила людям на дорозі. (Впадаючи в істерику.) Я — порядна дівчина, пособіть мені! Я не зачіпала його — тільки просила купити у мене квіточку!

Зчиняється галас. Публіка здебільшого співчуває квіткарці, засуджуючи однак, її надмірну вразливість. Глядачі, котрі старші,

розважливіші, поплескують її заспокійливо по плечах, примовляючи: "Ну чого ти голосиш?" — "Хто тебе кривдить?" — "Ніхто тебе не зачепить." — "І чого кричати?" — "Ну годі-бо!" — "Вгамуйся!" Не такі терплячі велять їй заткнутись, питаються нечемно, чи "всі в неї вдома". Хто стоїть далі, не знаючи, в чому річ, тиснеться наперед, і галасу стає ще більше від запитань та відповідей на них: "Що за колотнеча?" — "А що вона?" — "А він де?" — "Та там нишпорка її записує!" — "Хто? Оцей?" — "Еге ж, оцей-о… Вимагала грошей у джентльмена". І таке інше.

Квіткарка (протискаючись до джентльмена, що кричить несамовито). Ой, паночку, скажіть йому, щоб не писав на мене! Ви й не знаєте, що мені од того буде! Вони ж заберуть у мене дозвіл торгувати й виженуть мене на вулицю за те, що ніби чіплялася до мужчин. Вони…

Записувач (виступаючи наперед, праворуч від неї, а решта з’юрмлюється за ним). Ну, годі! Годі, годі! Хто тебе кривдить, ти, дурна дівчино? За кого ти мене маєш?

Перехожий. Все гаразд — він джентльмен: гляньте-но на його чи-ри-вики! (Пояснює записувачеві.) Вона подумала, що ви — поліцайський навушник, пане!

Записувач (із жвавим інтересом). А що таке "поліцайський навушник"?

Перехожий (неспоможний пояснити). Це-е…ну та це поліцайський навушник та й годі! Як іще це назвати? Той, хто винюхує та доносить.

Квіткарка (все ще істерично). Я вам на Біблії присягну: щоб коли хоч словечко…

Записувач (владно, але добродушно). Ну, помовч, помовч. Невже я схожий на полісмена?

Квіткарка (аж ніяк не заспокоївшись). Тоді нащо вам записувати мої слова? Звідкіля мені знати, чи правильно ви мене записали? Ану покажіть, що ви там нашкрябали про мене! (Записувач розкриває свого записника й твердою рукою тримає перед її носом, хоча юрба, намагаючись читати через його плече, напирає, і хтось слабший не встояв би.) Що це? Тут написано якось не так. Я цього не вчитаю!

Записувач. А я вчитаю. (Читає, достеменно відтворюючи її вимову.) "Висиліше, копитане..."

Квіткарка (дуже сприкрено). Це ви того, що я назвала його копитаном ? Я ж не хотіла його скривдити! (До джентльмена.) Ой, паночку, попросіть його не писати на мене ахта за одне те слово! Ви ж...

Джентльмен. Акта? Я нікого не виню й не треба ніякого акта. (До записувача.) Справді, пане, якщо ви — детектив, то вам нічого братись захищати мене від докучливих молодих жінок, поки я не попрошу вас. Адже всі бачили, що дівчина не мала нічого лихого на думці.

Юрба (демонструючи проти поліційної сваволі). Авжеж, усі бачили! Яке вам до неї діло? Нічого пхати носа, куди не слід! Вислужується чоловік! Записує, що люди говорять! Дівчина йому й слова не мовила! А якщо й сказала, то що? Добре мені діло: вже дівчині й від дощу не можна заховатись без того, щоб її не скривдили!.. (І так далі, і таке інше. Найчуліші із заступників відводять квіткарку назад до її місця на цоколі, де вона сідає і силкується погамувати своє хвилювання.)

Перехожий. Ні, він не нишпорка. Просто він із тих, хто всюди пхає свого носа, хай йому абищо! Кажу вам: гляньте на його чи-ри-вики.

Записувач (обернувшись до нього, приязно). А як там поживають усі ваші у Селсі?

Перехожий (підозріло). Хто сказав вам, що мій рід із Селсі?

Записувач. Та не переймайтеся. Бо таки з Селсі. (До квіткарки.) А як це вас занесло так далеко на схід? Ви ж народилися в Ліссон-Грові?

Квіткарка (жахнувшись). Ой, та що поганого в тому, що я вибралася з Ліссон-Грову? Я там жила у такому хліві — свиней і то тримають у кращому приміщенні; а платила по чотири й шість на тиждень! (Плаче.) Ой-бги-бги-бги-ии…

Записувач. Та живіть, де хочете, тільки не зчиняйте ревища.

Джентльмен (до дівчини). Ну тихо, тихо! він тебе не зачепить: ти маєш право жити, де тобі хочеться.

Саркастичний Перехожий (протиснувшись поміж записувачем і джентльменом). Хоч би й у палатах на Парк-Лейні! А я хотів би позмагатися з вами у житловому питанні, саме так!

Квіткарка (поринувши у невеселі роздуми над своїм кошиком, примовляє сама до себе дуже пригнічено). Я хороша дівчина, хороша.

Саркастичний (не звертаючи на неї уваги). Знаєте ви, звідкіля я родом?

Записувач (не роздумуючи). Із Гокстона.

Тут і там хихотіння. Народ непомалу зацікавлюється дійством, яке творить записувач.

Саркастичний (вражено). Ну, хто б подумав! Ви таки всезнайко, хай вам абищо!

Квіткарка (все ще леліючи свою покривджену гордість). Яке в нього право втручатися в мої діла? Аніякого права!

Перехожий (до неї). Звісно, що ніякого. А ти йому так не даруй цього. (До записувача.) Слухайте-но: які такі законні підстави маєте ви знати все про людей, котрі про вас і знать не знають?

Квіткарка. Хай він там балака, що хоче, а мені з ним ніякого гендлю мати не хочеться.

Саркастичний. Атож: скажіть і джентльменові, звідки він, якщо вам охота ще погадати.

Записувач. Челтнем, Гарроу, Кембрідж та Індія.

Джентльмен. Все правильно.

Регіт. Симпатії схиляються на бік записувача. Вигуки: "Вчистив йому як по писаному!" — "Він усе про всіх знає!" — "Чули, як він розказав панові, звідки той походить?" — тощо.

Джентльмен. Чи смію запитати вас, пане: ви цим заробляєте собі на прожиття у мюзик-холі?

Записувач. Я вже подумував про це. Може, колись і цим займуся.

Дощ перестав, і люди з дальшого краю натовпу один по одному розходяться.

Квіткарка (обурена тим, що всі засимпатизували записувачеві). Ніякий він не джентльмен, ні-ні! бідну дівчину ображає!

Дочка (втративши терпець, ліктями пробивається і штовхає джентльмена, який чемно відходить за колону). Де лихий носить нашого Фредді? Я схоплю пневмовнію, як ще хоч хвилину простою на цьому протязі!

Записувач (сам до себе, квапливо занотовуючи її вимову "пневмонії"). Ерлскорт!

Дочка (люто). Прошу вас тримати при собі свої нахабні зауваження!

Записувач. Невже я вимовив це вголос? Просто вихопилось. Прошу пробачення. А ваша матінка, безперечно, з Епсома.

Мати (виходячи наперед і стаючи поміж дочкою і записувачем). Чудеса та й годі! Я виросла в Тлуст-Леді-парку, що біля Епсома.

Записувач (галасливо тішачись). Ха! Ха! Тлуст-Леді-парк! Достобіса колоритна назва! Але даруйте мені… (До дочки.) Вам потрібне таксі, чи не так?

Дочка. Не смійте чіпати мене!

Мати. Ну, Кларочко, прошу тебе! (Дочка на відповідь сердито знизує плечима й погордо відходить геть.) Ми були б такі вдячні вам, пане, коли б ви знайшли для нас таксі! (Записувач дістає з кишені свистка.) Ой, спасибі вам! (Відходить до дочки.)

Записувач пронизливо свистить.

Саркастичний. Бачите? Так я й знав: він просто перевдягнений поліцай!

Перехожий. То не поліційний свисток — то свисток спортивний.

Квіткарка (все ще поглинута своїми ображеними почуттями). Він не має права зазіхати на мою рипутацію! Мені своя рипутація так само дорога, як і першій-ліпшій леді.

Записувач. Чи ви помітили: вже зо дві хвилини, як дощ припинився?

Перехожий. Таки припинився! Чом би не сказати цього зразу? А то ми витратили стільки часу, слухаючи ваше дурне базікання. (Виходить з-під укриття, прямуючи до Странду.)

Саркастичний. А я вам скажу, де ви виросли. Ваш рідний дім — Анвел. Вертайтесь до свого притулку, де всі такі мудрі, як ви.

Записувач (послужливо). Не Анвел, а Ганвел.

Саркастичний (зумисне кривляючись, щоб показати, як по-різному вони розмовляють). Спсибі, пане-вчителю! Ха, ха! Зставайтеся здоровесенькі! (Торкається рукою свого капелюха з підкреслено глузливою шанобливістю і звільна йде геть.)

Квіткарка. Отак страхати людей! А якби на нього отак?

Мати. От уже й вигоднилось, Кларо! Ходімо, прогуляймося до автобуса! (Підібравши свої спідниці вище кісточок, квапливо йде в напрямку до Странду.)

Дочка. А як же таксі… (Мати її вже не чує.) Ох, яка докука! (Сердито йде слідом за матір’ю.)

Всі вже досі порозходились, окрім записувача, джентльмена та квіткарки, що сидить, даючи лад кошикові й стиха нарікаючи на лиху свою долю.

Квіткарка. Бідна я дівчинонька! Як та м’ята при дорозі: хто не йде, той скубне.

Джентльмен (вертаючись на попереднє своє місце ліворуч від записувача). Чи можна вас запитати: як це у вас виходить?

Записувач. Сама фонетика, більш нічого. Сама наука про вимову. Це мій фах і моє улюблене захоплення. Щасливий той, хто може зробити зі свого хобі прожиток! От ви можете відрізнити за наріччям, хто з Ірландії, а хто — з Йоркширу. А я визначаю місце кожної людини в межах шести миль. У Лондоні — в межах двох миль, іноді — двох вулиць.

Квіткарка. І стида він не має, нелюд, боягуз!

Джентльмен. А що, цього вам стає на прожиток?

Записувач. О так, ще й на добрий прожиток! Наш вік — вік вискочнів. Скоробагатьки починають у Кентиш-тауні з вісьмома десятками фунтів на рік і незабаром опиняються на Парк-Лейн із стома тисячами річного прибутку. Хочуть вони позбутися свого Кентиш-тауна і не можуть: видають себе кожнісіньким словом! Я ж можу навчити їх…

Квіткарка. Сікається до бідної дівчини! не твоє мелеться — не бігай з…

Записувач (вибухає). Особо жіночого роду! негайно припини це огидне скигління або пошукай собі прихистку десь під іншим храмом!

Квіткарка (з несмілим викликом). Я маю таке саме право буть тут, як і ви!

Записувач. Створіння, що видає такі гнітючі й поглинаючі звуки, не має права бути хоч би й де — не має права на життя! Затям: ти — людська істота, наділена душею і божественним даром ясного, виразного слова, а твоя рідна мова — це мова Шекспіра, Мільтона та Біблії, тож не курникай тут, неначе хвора голубиця!

Квіткарка (цілковито приголомшена, втягнувши голову в плечі й спідлоба витріщившись на нього із змішаним почуттям зачудування й протесту). Ах-ах-ах-о-о-о-у!

Записувач (знов вихопивши записника з кишені). Господи! Що за звук! (Записує, тоді випростує руку з розгорнутим записником і читає, точно відтворюючи її голосівки). Ах-ах-ах-о-о-о-у!

Квіткарка (розсмішена його лицедійством, сміється мимоволі). А хай йому!

Записувач. Бачите оцю істоту з її вуличною англійщиною? Таж оця англійщина не дасть їй виповзти з канави, поки її й віку. Так от, пане, за три місяці я провів би цю дівчину як герцогиню на садовий прийом до якого-небудь посла. Міг би навіть улаштувати її покоївкою в якоїсь леді чи продавщицею в крамниці, а для цього потрібно краще розмовляти по-англійському.

Квіткарка. Про що це ви?

Записувач. А про те саме — ти, розчавлена капустино, ти, ганьбо шляхетної архітектури цих колон, ти, втілена кривдо англійської мови: я міг би зробити з тебе царицю Савську. (До джентльмена.) Ви повірите в таке?

Джентльмен. Авжеж, повірю. Я сам вивчаю індійські діалекти і…

Записувач (із жвавим зацікавленням). Справді? А чи знайомі ви з полковником Пікерінгом, автором "Санскритського розмовника"?

Джентльмен. Я ж і є полковник Пікерінг. А ви хто?

Записувач. Генрі Гіггінс, автор "Універсальної абетки" Гіггінса.

Джентльмен (з ентузіазмом). Я ж приїхав з Індії, аби познайомитися з вами!

Гіггінс. А я збирався в Індію, аби з вами познайомитися!

Пікерінг. Де ви мешкаєте?

Гіггінс. Вімпол-стріт, 27А. Приходьте до мене завтра.

Пікерінг. Я зупинився в "Карлтоні". Ходімо зараз зі мною та й погомонімо трохи за вечерею.

Гіггінс. А й справді!

Квіткарка (до Пікерінга, коли той проходить повз неї). Купіть квіточку, ласкавий пане! Мені ж нічим заплатити за квартиру.

Пікерінг. У мене дійсно немає дрібних грошей. Перепрошую. (Іде геть.)

Гіггінс (обурений брехливістю дівчини). Брехуха! Ти ж була сказала, що можеш розміняти півкрони.

Квіткарка (скочивши на ноги, у відчаї). Чи ти цвяхами начинений, ти, колючка?! (Шпурляючи кошика йому під ноги.) Забирай усе це до бісу за шість пенсів!

Годинник на дзвіниці вибиває половину дванадцятої.

Гіггінс (вчуваючи в годинникових ударах глас Божий, що докоряє йому за фарисейський брак милосердя до вбогої). Нагадує! (Урочисто підіймає свого капелюха, тоді кидає жменю монет у кошик і йде слідом за Пікерінгом.)

Квіткарка (дістаючи з кошика півкрони). Ах-оо-уу! (дістаючи два флорини.) Аааах-оо-уу! (Дістаючи ще кілька монет.) Ааааааах-оо-уу! (Дістаючи півсоверена.) Ааааааааааах-оо-уу!

Фредді (вискакуючи з таксі). Зловив врешті одне! Егей! (До дівчини.) Де ті дві дами, що тут стояли?

Квіткарка. Пішли на автобус, коли дощ перестав.

Фредді. І зоставили мене з цим таксі! Прокляття!

Квіткарка (величаючись). Не журіться, юначе! Я поїду на ваших таксях додому. (Не йде, а пливе до машини. Водій відводить руку за спину й міцно тримає дверцята, щоб не впустити її. Цілком розуміючи його недовіру, квіткарка показує водієві жменю грошей.) Плата за таксі — дрібничка для мене, Чарлі! (Той осміхається й відчиняє дверцята.) Отак! А куди кошика діти?

Водій. Давай сюди. Два пенси доплати.

Квіткарка. Ні — ще хто-небудь його побачить. (Силоміць запихає кошика в машину й сідає сама, розмовляючи далі вже через віконечко.) До побачення, Фредді!

Фредді (зачудовано підіймаючи капелюха). До побачення!

Водій. Куди ж вам?

Квіткарка. До Бухигнему.

Водій. До якого Букогнему?

Квіткарка. Ти що, не знаєш, де це? В Грін-парку, де живе король! Бувай здоровий, Фредді! Не стовбич, наче я тебе тримаю. Бувай!

Фредді. До побачення! (Йде геть.)

Водій. Слухай! Що ще за Букогнем? Нащо тобі здався Букогнемський палац?

Квіткарка. А нінащо. Але той хлопець не повинен був того знати. Вези мене додому.

Водій. Куди ж це?

Квіткарка. Ейнджел-корт, Друрі-лейн, біля Міклджонової гасової крамнички.

Водій. Оце вже більш схоже на правду, Джуді. (Рушає.)

Подаймося слідом за таксі до входу в Ейнджел-корт — вузьку арочку поміж двох підприємств, одне з яких — Міклджонова гасова крамниця. Тут таксі зупиняється, квіткарка висідає, тягнучи кошика за собою.

Квіткарка. Скільки?

Водій (показуючи на лічильник). Читати вмієш? Шилінг.

Квіткарка. Цілий шилінг за дві хвилини?

Водій. Дві хвилини чи десять — одна плата.

Квіткарка. Ну, як на мене, то це несправедливо.

Водій. Ти коли-небудь їздила в таксі?

Квіткарка (з гідністю). Сотні, тисячі разів, юначе!

Водій (глузуючи з неї). Молодця, Джуді! Бажаю тобі розжитися з того шилінга. Вітання всій родині! Бувай здорова! (Їде геть.)

Квіткарка (почуваючи себе приниженою). Яке нахабство!

Вона підіймає кошика й бреде, насилу переставляючи ноги, до свого помешкання — крихітної кімнатчини, обклеєної хтозна-колишніми шпалерами, що пообвисали у вогких місцях. Розбиту шибку у вікні заклеєно папером. На стіні пришпилено видерті з газет портрет популярного актора й сторінку модних дамських суконь, яких бідній квіткарці з її статками нізащо купити. У вікні висить пташина клітка, але її мешканець давно здох, тож клітка — всього лиш пам’ять про нього.

Оце й усі предмети розкоші, що їх можна тут побачити, а решта — мінімум потреб убогості, менше якого не буває: перехняблене ліжко, де купою лежать усякі укривачки, що дають хоч скількись тепла; застелена ганчіркою скриня, на якій миска й дзбанок, а вище — невеличке дзеркальце; стілець і стіл, що відслужили своє у чиїйсь кухні в передмісті, та ще американський будильник на поличці над каміном, якого не розтоплюють. Кімната освітлюється газовою лампою, в лічильнику-автоматі якої лежить одне пенні. Квартплата — чотири шилінги за тиждень.

Отут квіткарка, хронічно стомлена, але надто схвильована, щоб лягти спати, сідає і починає рахувати нові багатства, мріючи та розмірковуючи, що б його з ними зробити; а тоді в лампі кінчається газ, і це викликає в її душі почуття втіхи: це ж можна вкинути в лічильник іще одне пенні, не шкодуючи за ним. Але цей щедротний настрій аж ніяк не загасив в дівчині гризуче відчуття потреби ощаджати, й вона зметикувала: мріяти й розмірковувати в ліжку буде куди дешевше й тепліше, ніж сидячи на стільці без вогню в кімнаті, хоч і при світлі. Тож вона знімає з себе хустку й спідницю і шпурляє на купу всякої всячини,

що править за ковдри. Тоді, дригнувши ногою, другою, скидає туфлі й у всьому, що на ній лишилося, не перевдягаючись, залазить у постіль.

Дія друга

Одинадцята година наступного ранку. Гіггінсова лабораторія на Вімпол-стріт. Це кімната на другому поверсі, будована як вітальня; вікна її виходять на вулицю. Двостулкові двері якраз посеред тильної стіни; хто заходить, бачить у кутку по праву руч дві високі картотечні шафи, притулені спинками до стін і під прямим кутом одна до одної. У цьому кутку стоїть письмовий стіл, а на ньому фонограф, ларингоскоп, ряд невеличких органних трубок із міхами, набір скляних трубок, подібних до тих, що надягають на гасові лампи, і пальники, приєднані гумовою трубкою до газового вентиля у стіні; кілька різної величини камертонів, натурального розміру муляж половини людської голови, де видно в розтині голосові органи, а також ящик із запасними восковими валиками для фонографа.

Трохи далі в кімнаті, так само по праву руч, видно камін, а біля нього, трохи ближче до дверей, вигідне, обтягнене шкірою крісло та ще відерце з вугіллям. Годинник на каміновій поличці. Між каміном і столом, на якому фонограф, стоїть журнальний столик. По другий бік дверей, ліворуч, як заходити, стоїть шафка з неглибокими шухлядами. На ній телефон і телефонний довідник. Весь куток за шафкою і майже всю бічну стіну займає величезний рояль, із клавіатурою в найдальшому від дверей кутку й лавою для музиканта, на всю довжину клавіатури. На роялі — десертний таріль, на якому горою фрукти й солодощі, здебільшого шоколадні цукерки.

Посеред кімнати немає нічого. Окрім крісла, лави біля рояля й двох стільців біля столу з фонографом, є ще один стілець — для гостей. Він стоїть біля каміну. На стінах — гравюри, здебільшого роботи Піранезі, й портрети в техніці мецо-тинто. Олійних картин немає.

За столом сидить Пікерінг— він саме кладе кілька карток і камертон, якими щойно користувався. Гіггінс стоїть біля нього, засуваючи назад дві чи три витягнені шухлядки картотеки. В ранковому освітленні він виглядає міцним, жвавим, апетитним чоловіком літ сорока чи десь близько того. На ньому ділового крою чорний сурдут із білим накрохмаленим комірцем та чорною шовковою краваткою. Це — тип енергійного науковця, який щиро, навіть одержимо зацікавлюється всім, що можна вивчати як предмет науки, але байдужий і до самого себе, й до інших людей — зокрема й до їхніх почуттів. Незважаючи на зрілі літа й зріст дорослої людини, він насправді вельми схожий на нестриману дитину: коли він щось "помічає", то лише захоплено й галасливо, і його треба глядіти, мов яке маля, аби ненавмисне не накоїв лиха. Поведінка його коливається від добродушних наскоків, коли він у доброму гуморі, до бурхливої дражливості, коли щось виходить не так, як йому хочеться; але він такий цілковито щирий та позбавлений зла, що його не можна не любити навіть у хвилини його найбільшої нерозважливості.

Гіггінс (засуваючи останню шухлядку). Ну, здається, більше й показувати нічого.

Пікерінг. Це просто вражає! Знаєте, я й половини не засвоїв.

Гіггінс. То, може, пройдемо щось із цього заново?

Пікерінг (підвівшись і перейшовши до каміна, де стає спиною до вогню). Ні, дякую, — не зараз. Я геть видихався. На сьогодні досить.

Гіггінс (ідучи слідом за ним і стаючи по його ліву руч). Стомилися слухати звуки?

Пікерінг. Так! Це жахливе напруження. Я трохи пишався собою, що спроможний вимовляти двадцять чотири виразно відмінні голосівки, але ви з вашими ста тридцятьма заткнули мене за пояс. Хоч убийте, не чую аніякої різниці між більшістю з них!

Гіггінс (хихочучи й переходячи до рояля по солодощі). Ну, цього можна напрактикуватися. Спочатку ви не чуєте ніякої різниці, але ви слухаєте, слухаєте й незабаром переконуєтесь: усі вони такі ж відмінні, як А та Б.

До кімнати зазирає місіс Пірс, Гіггінсова економка.

В чому річ, місіс Пірс?

Місіс Пірс (вагаючись, явно спантеличена). Пане, вас хоче бачити якась молода особа.

Гіггінс. Молода особа! Що ж їй треба?

Місіс Пірс. Ну, бачите, вона заявляє, що ви будете раді, коли довідаєтеся, чого вона прийшла. Проста собі дівчина, пане. Проста-простісінька. Я мала б відправити її геть, але подумала: а може, ви захочете, щоб вона наговорила вам у ті ваші машини? Сподіваюсь, я не встругнула дурниці, але ж часом ви запрошуєте до себе таких химерних людей... То ви вже даруйте мені! Я певна, пане...

Гіггінс. Ну-ну, не переймайтесь так, місіс Пірс! У неї цікава вимова?

Місіс Пірс. Ой, це справді щось жахливе, пане! Не втямлю, як ви можете цікавитися такими речами.

Гіггінс (до Пікерінга). Нумо, запросимо її! Проведіть її сюди, місіс Пірс. (Кидається й дістає нового валика, щоб закласти у фонограф.)

Місіс Пірс (позбувшись тільки половини своїх сумнівів). Гаразд, пане. Ваша воля! (Іде вниз по східцях.)

Гіггінс. От і поталанило нам трохи! Покажу вам, як я роблю записи. Ми розговоримо її, і я запишу її спочатку в Белловій "видимій мові", а тоді в транскрипції світа. Потім зафіксуємо її на фонографі, й ви зможете прокручувати запис скільки хочете, звіряючи звук із писаною транскрипцією.

Входить схвильована Квіткарка. На ній капелюх із трьома страусячими пір'їнами: жовтогарячою, блакитною та червоною. Фартушок на ній майже чистий, трохи почистила вона й непривабливого свого жакета. Пафос цієї жалюгідної постаті, з усім її невинним марнославством і вдаваною поважністю, зворушує Пікерінга, що випростався уже при появі місіс Пірс. Що ж до Гіггінса, то цей однаково насипався і на чоловіків, і на жінок, і репетував до небес, аби не поклали йому на плечі хреста з пір'їну завважки, а між двома статями проводив одну-єдину різницю: жінок він умовляв, як дитя нянечку, коли хоче щось випросити у неї.

Гіггінс (різко, впізнавши її з неприхованим розчаруванням і зразу ж по-дитячому роблячи з цього нестерпну прикрість). Ну, та це ж та дівчина, яку я занотував учора ввечері! Пуття з неї ніякого: ліссонгровського жаргону я вже зробив собі записів, скільки хотів, і не збираюсь витрачати на це зайвого валика. (До дівчини.) Забирайся геть — мені ти не потрібна.

Квіткарка. А ви не будьте такі зухвалі! Бо ще й не вислухали, чого я прийшла. (До місіс Пірс, що на порозі чекає подальших вказівок.) Ви сказали йому, що я приїхала на таксях?

Місіс Пірс. Які дурниці, дівчино! Невже ти гадаєш, що такому джентльменові, як містер Гіггінс, залежить на тому, чим ти там приїхала?

Квіткарка. Ти ба, які ми горді! Але ж він не гребує уроками, тільки не він: сама чула, як він казав. Що ж, я не прийшла сюди випрошувати компліментів, і якщо мої гроші не підходять, то подамся деінде.

Гіггінс. Не підходять для чого?

Квіткарка. Не для чого, а для кого: не підходять для ва-ас! Тепер ви втямили, ге ж? Я прийшла брати уроки, ось так! І платити за них ти-еж, будьте певні!

Гіггінс (ошелешено). Ну!!! (Хапнувши повітря, бо йому забило дух.) І що ж я, по-твоєму, повинен тобі відповісти?

Квіткарка. Я думаю собі, коли б ви були джильтменом, то сказали б мені сісти. Чи ж я не сказала, що принесла вам заробіток?

Гіггінс. Що ж нам робити, Пікерінгу: попросити це нахабне дівчисько сісти чи викинути його у вікно?

Квіткарка (злякано забігши в куток до рояля й зацьковано роззираючись звідти). Ах-ах-ох-о-о-о-у! (Ображено пхикаючи.) Не хочу, щоб мене взивали нахабним дівчиськом! Адже я сказала, що платитиму, як леді.

Обидва чоловіка, остовпівши з подиву, видивляються на неї з другого кінця кімнати.

Пікерінг (лагідно). Чого ж ви бажаєте?

Квіткарка. Бажаю стати продавщицею у квітковому магазині, щоб не стирчать із кошиком на розі Тотнем-Корт-роуд. Але ж мене туди не візьмуть, поки я не навчуся балакать по-панському. А він же сказав, що міг би навчити мене. Ну, ось я і прийшла, і ладна платить йому, нічого не випрошую, а він: викину! — наче я покидьок.

Місіс Пірс. Як це ви, дівчино, могли собі придумати таку дурницю, ніби ви спроможні платити містерові Гіггінсу?

Квіткарка. А чом би й ні? Я знаю, скільки платять за уроки, як і ви знаєте, і я готова платити, скільки треба.

Гіггінс. Скільки ж?

Квіткарка (тріумфуючи, вертається ближче до нього). Оце ви нарешті заговорили! Я знала, що ви не втерпите, коли вчуєте нагоду забрать собі назад дещицю з того, що ви кинули мені учора ввечері. (По-змовницьки.) Були гульнули трохи, ге ж?

Гіггінс (владно). Сідайте!

Квіткарка. Ох, якщо ви хочете розважитись за мій рахунок…

Гіггінс (громовим голосом). Сідайте!!!

Місіс Пірс (суворо). Сідайте, дівчино. Робіть, як вам кажуть.

Квіткарка. Ах-ах-ах-о-о-у! (Вона стоїть, із змішаним виразом затятості й збентеження на обличчі.)

Пікерінг (дуже чемно). Будьте ласкаві, сідайте! (Ставить третього стільця біля килимка перед каміном, поміж собою і Гіггінсом.)

Квіткарка (сором’язливо). То вже й сяду! (Вона сідає; Пікерінг вертається до килимка.)

Гіггінс. Як вас звати?

Квіткарка. Лайза Дулитл.

Гіггінс (поважно декламує).

Елайза, Елізабет, Бетсі та Бес

Шукали у лісі пташиних яєць…

Пікерінг. Гніздечко знайшли, в нім яєчок чотири…

Гіггінс. Взяли по одненькому — трійко лишили.

Чоловіки сміються, щиро тішачись своїм жартом.

Лайза. Ой, не дурійте!

Місіс Пірс (стаючи в Лайзи за спиною). Ви не повинні казати отаке джентльменові.

Лайза. А чого він не говорить до мене розсудливо?

Гіггінс. Повернулися до діла! Скільки ж ви пропонуєте платити мені за уроки?

Лайза. О, я знаю, що по чім! Одна пані, подруга моя, бере уроки хранцузької у щирого хранцузького джильтмена — по вісімнадцять пенсів за годину. Либонь, совість вам не дозволить здерти з мене за навчання моєї рідної мови стільки ж, скільки б ви взяли за хранцузьку. Тож я даю вам шилінг — і не більш! Або так, або ніяк!

Гіггінс (походжаючи туди-сюди по кімнаті й брязкочучи ключами та монетами в кишенях). Знаєте, Пікерінгу, коли розглядати шилінг не як просто шилінг, а як певний відсоток заробітку цієї дівчини, то для неї він буде все одно що шістдесят чи сімдесят гіней для мільйонера.

Пікерінг. Як це?

Гіггінс. От полічіть. Мільйонер дістає близько ста п’ятдесяти фунтів на день. А вона заробляє якихось півкрони.

Лайза (набундючившись). Хто вам сказав, що я тільки…

Гіггінс (розвиває думку, не звертаючи на неї уваги). За один урок вона пропонує мені дві п’ятих від свого денного заробітку. А дві п’ятих мільйонерського денного прибутку складе фунтів шістдесят. Це чимало. святий Боже, це пребагато! Більшої плати мені зроду ще ніхто не пропонував.

Лайза (нажахано скочивши на ноги). Шістдесят фунтів! Та що це ви кажете? Ні, я не пропонувала вам шістдесят фунтів! Де я дістану…

Гіггінс. Притримайте язика.

Лайза (плачучи). Але ж я не маю шістдесяти фунтів! Ох…

Місіс Пірс. Не плачте, дурна дівчино! Сядьте. Ніхто не зачепить ваших грошей.

Гіггінс. Але зараз хтось зачепить вас мітлою, якщо не перестанете киснути. Сядьте!

Лайза (скоряючись, поволі сідає). Ах-ах-ах-о-о-у! Можна подумати, ніби ви — мій батько.

Гіггінс. Якщо вже я вирішу взятись за ваше навчання, то буду для вас гірший за двох батьків. Нате! (Простягає їй свого шовкового носовичка.)

Лайза. Навіщо це?

Гіггінс. Втирати очі. Втирати будь-яку частину вашого обличчя, де тільки проступить волога. Затямте: оце ваш носовичок, а це — рукав. Не переплутайте одного з одним, якщо ви хочете стати продавщицею у магазині!

Геть спантеличена Лайза дивиться на нього безпорадними очима.

Місіс Пірс. Ви тільки марно тратите на неї слова, містере Гіггінсе: вона вас не розуміє! До того ж, ви жорстоко помиляєтеся: вона ні разу не втерла носа рукавом. (Забирає у неї носовичка.)

Лайза (вихоплюючи носовичка). Гей, віддайте його мені! Він дав це мені, а не вам!

Пікерінг (сміючись). Авжеж! Мені здається, місіс Пірс, що тепер носовичка слід вважати її власністю.

Місіс Пірс (змирившись). Так вам і треба, містере Гіггінсе.

Пікерінг. Гіггінсе, я заінтригований! Пам’ятаєте, що ви сказали вчора про прийом у посольському саду? Якщо ви впораєтеся з цим, я назву вас найбільшим з усіх учителів, сущих нині на світі. Закладаюся на всі витрати, що підуть на цей експеримент: вам цього не втнути. А ще я заплачу за уроки.

Лайза. Ой, ви такі добрі! Спасибоньки вам, копитане!

Гіггінс (неспроможний здолати спокусу, дивиться на неї). Це майже непереборне… Вона така розкішно ниця… така страшенно брудна…

Лайза (протестуючи з усіх своїх сил). Ах-ах-ах-ах-о-о-у-у!!! Я не брудна — коли я йшла сюди, я вмилася: умила обличчя, руки!

Пікерінг. Чим-чим, Гіггінсе, а вже лестощами ви не закрутите їй голови.

Місіс Пірс (із тривогою в голосі). Ой, не кажіть, пане: хіба тільки самими лестощами можна закрутити дівчині голову? І хто ще такий на це здатний, як не містер Гіггінс? Хоч він може й не мати цього на меті. Вся моя надія на вас, пане, що ви не станете підохочувати його до якихось дурних витівок.

Гіггінс (хвилюючись дедалі дужче в міру того, як ідея заволодіває ним). Що є життя, як не низка безумств? Тяжко тільки на них натрапити. Бійся втратити нагоду — нагоджується вона не щодня! Я таки зроблю герцогиню з цієї задрипаної нетіпахи!

Лайза (вельми засуджуючи таку його думку про неї). Ах-ах-ах-о-о-о-у!

Гіггінс (захопившись). Так, за півроку, ба навіть за три місяці, якщо в неї гостре вухо й легкий язик, — я візьму її куди-завгодно й подам як що-завгодно. Почнемо сьогодні ж — зараз! Цю мить! Місіс Пірс! Заберіть її та почистіть гарненько. Як не віддиратиметься бруд — спеціальним порошком її! Чи є в кухні добрий вогонь?

Місіс Пірс (протестуючи). Так — але ж…

Гіггінс (насипаючись на неї). Здеріть із неї все це лахміття і спаліть! Подзвоніть до Вайтлі чи ще в який універмаг і замовте новий одяг. Поки все це прибуде, закутайте її в обгортковий папір.

Лайза. Ви ніякий не джильтмен, от, як таке балакаєте! А я хороша дівчина, хороша, і я знаю таких, як ви, знаю вас!

Гіггінс. Нічого вам тут розводити вашу ліссонгровську вдавану сором’язливість, молода особо! Ви маєте навчитися поводитись, як герцогиня. Заберіть її, місіс Пірс. Огинатиметься — лупцюйте!

Лайза (скочивши на ноги й забігши між Пікерінгом і місіс Пірс у пошуках захисту). Ні! Я покличу поліцію, от покличу!

Місіс Пірс. У мене ж і місця немає, куди б її ткнути.

Гіггінс. Ткніть її в кошик на сміття.

Лайза. Ах-ах-ах-о-о-у!

Пікерінг. Ну-бо, Гіггінсе, будьте розважливі!

Місіс Пірс (рішуче). Ви мусите бути розважливим, містере Гіггінсе, конче мусите! Чи то ж можна отак топтатися по людях!

Гіггінс від таких докорів ущухає. ураган змінюється леготом лагідного подивування.

Гіггінс (професійно витончено модулюючи голос). Це я топчуся по людях! Дорога моя місіс Пірс, любий мій Пікерінгу, я ніколи не мав анінайменшого наміру топтатися хоч би й по кому. Я одне тільки пропоную: будьмо добрі до цієї вбогої дівчини. Ми повинні допомогти їй приготуватися, пристосуватися до її нового становища в житті. Якщо я десь висловився неточно, це лиш тому, що я не хотів уражати ні її делікатних почуттів, ні ваших.

Заспокоєна Лайза покрадьки вертається до свого стільця.

Місіс Пірс (до Пікерінга). Ну, чи ви чули коли щось подібне, пане?

Пікерінг (щиро сміючись). Ніколи, місіс Пірс, ніколи!

Гіггінс (терпляче). В чому річ?

Місіс Пірс. Знаєте, пане, річ у тім, що ви не можете взяти собі дівчину, от ніби взяли й поклали в кишеню камінчик десь на узбережжі.

Гіггінс. А чом би й ні?

Місіс Пірс. Чом би й ні! Але ж ви нічогісінько про неї не знаєте. Є ж у неї десь батьки. Може, вона одружена.

Лайза. Таке!

Гіггінс. Чуєте? Як дівчина дуже слушно каже: таке! Таке скажете: одружена! Чи ви не знаєте, що жінка цього класу за рік після одруження виглядає такою зношеною від виснажливої праці, мовби їй минуло п’ятдесят?

Лайза. І хто б то одружився зі мною!

Гіггінс (несподівано вдаючись до чудових оксамитово-низьких ноток свого красномовства, від яких у того, хто його чує, має затрепетати серце). Клянусь святим Георгієм, Елайзо: я ще й не кінчу роботи з вами, а вулиці вже будуть усіяні тілами чоловіків, що стрілятимуться заради вас.

Місіс Пірс. Дурниці, пане! Ви не повинні забивати їй баки такими речами.

Лайза (підводячись і рішуче випростовуючи плечі). Та він з глузду з’їхав, авжеж! Не хочу я, щоб мене вчили такі нинармальні!

Гіггінс (зачеплений за живе її нечутливістю до його красномовства). Он як! То я божевільний, кажете? Дуже добре, місіс Пірс: не треба замовляти їй нової одежі! Викиньте цю невдячну особу геть!

Лайза (хлипаючи). Нє-е! Не смійте чіпати мене!

Місіс Пірс. От бачите, до чого призводить зухвальство. (Показуючи на двері.) Прошу сюди.

Лайза (мало не плачучи). Не хотіла я ніякої одежі! І не взяла б нічого. (Шпурляє геть носовичка.) Я сама собі можу справити одежу!

Гіггінс (спритно підхоплюючи носовичка й переймаючи Лайзу, що знехотя посувається до дверей). Ви — невдячна, лиха дівчина! Оце так ви мені відплачуєте за те, що я запропонував витягти вас з канави, гарно вбрати й зробити з вас пані?

Місіс Пірс. Стривайте, містере Гіггінсе! Я не допущу цього. Це ви лихий!.. А ти, дівчино, вертайся додому та скажи своїм батьку-матері, щоб краще про тебе дбали.

Лайза. Немає в мене батьків. Вони сказали мені, що я вже велика, можу сама заробити на себе, й вигнали мене геть.

Місіс Пірс. Де ж твоя мати?

Лайза. Нема в мене ніякої матері. А вигнала мене аж шоста моя мачуха. Та я не пропала без них. І я хороша дівчина, хороша!

Гіггінс. Ну й чудово. І через що тоді, скажіть, будь-ласка, весь цей шум учинився? Дівчина нічия, нікому, крім мене, не потрібна. (Підступає до місіс Пірс, починає улещати її.) Ви б могли взяти її за дочку, місіс Пірс, — я певен, дочка стала б вам великою втіхою! Тож не зчиняйте більше галасу. Візьміть її вниз і...

Місіс Пірс. Але ж що вийде з неї? І чи буде їй яка плата? Будьте ж розважливі, пане!

Гіггінс. Ну, видавайте їй, скільки там буде треба, — запишіть це в книгу хатніх витрат. (Нетерпляче.) Та на якого дідька потрібні їй гроші? Матиме вона їжу, вбрання. А дайте їй гроші, то вона їх проп’є.

Лайза (виклично обернувшись до нього). Та ви просто тварюка! Це брехня: ніхто ніколи не бачив мене п’яною. (До Пікерінга.) Ох, пане, ви — джильтмен; не дозволяйте, щоб він наговорював на мене!

Пікерінг (добродушно-напутливо). Чи не спадає вам на думку, Гіггінсе, що дівчина має характер, почуття?

Гіггінс (оцінюючи дивлячись на неї). Ні-ні, я так не думаю. А якщо й має, то не такі почуття, щоб нам панькатися з ними. (Жартівливо.) Чи маєте, Елайзо?

Лайза. Я маю свої почуття, як і хто завгодно.

Гіггінс (задумано до Пікерінга). Бачите ви трудність?

Пікерінг. Що? Яку трудність?

Гіггінс. Навчити її говорити по граматиці. Сама вимова їй дасться їй досить легко.

Лайза. Не хочу я говорити по граматиці. Я хочу говорити, як продавщиця у квітковому магазині.

Місіс Пірс. Будьте ласкаві, містере Гіггінсе, не ухиляйтеся від розмови. Я хочу знати, на яких умовах має дівчина тут перебувати. І чи

одержуватиме вона якусь платню. І що з неї вийде, коли закінчиться ваша наука. Треба хоч трохи заглядати вперед!

Гіггінс (нетерпляче). А що з неї вийде, коли я лишу її в канаві? Скажіть-но мені, місіс Пірс!

Місіс Пірс. То вже її справа, а не ваша, містере Гіггінсе.

Гіггінс. Гаразд, коли я впораюся з нею, ми так само зможемо викинути її назад у канаву, й тоді це знов буде її справа… Отже, з цим усе гаразд.

Лайза. Ой, таж у вас не серце, а камінь! І вам байдуже до всього, крім самого себе. (Вона підводиться і промовляє рішуче.) Чуєте? Мені це набридло. І я йду геть. (Прямуючи до дверей.) І не соромно ж вам за себе, зовсім не соромно.

Гіггінс (хапаючи з рояля шоколадку, в той час як очі його раптом починають лукаво поблискувати). Пригостіться шоколадкою, Елайзо!

Лайза (спокушено зупиняючись). А звідкіля мені знати, що в тих шоколадках? Чувала я, що такі, як ви, підмішують дівчатам в солодощі отруту!

Гіггінс вихоплює з кишені ножика й розрізає шоколадку надвоє; одну половинку кладе собі в рот і ковтає, а другу пропонує Лайзі.

Гіггінс. Запорука доброї довіри, Елайзо. Я з’їв половинку, а ви — другу. (Лайза розтуляє рота, щоб заперечити, й він запихає півшоколадки їй до рота.) Будуть вам цілі коробки, цілі барила шоколаду, і то щодня. Це буде ваш постійний харч. Ну то як?

Лайза (насилу проковтнувши шоколад після того, як мало не вдавилась). Я б і не з’їла вашої шоколадки, але в мені надто багато від леді, щоб я отак пальцями виймала їжу з рота.

Гіггінс. Слухайте, Елайзо. Здається, ви сказали, що приїхали сюди в таксі?

Лайза. Ну той що? Я маю таке саме право взяти таксі, як і будь-хто інший.

Гіггінс. Звісно, що маєте право, Елайзо, а в майбутньому матимете стільки тих таксі, скільки вам заманеться. Будете що не день їздити туди й сюди, й кругом міста в таксі. Подумайте про це, Елайзо!

Місіс Пірс. Містере Гіггінсе, ви спокушаєте дівчину! Це негаразд. Вона мала б подумати про майбутнє.

Гіггінс. У її віці! Що за дурниці! Атож: думай про майбутнє, коли перед тобою ніякого майбутнього. Ні, Елайзо, робіть так, як робить ця пані: думайте про майбутнє інших людей, але не тільки про своє власне. Думайте про шоколадки, про таксі, про золото й діаманти.

Лайза. Ні, не хочу я ні золота, ні діамантів. Я хороша дівчина, хороша! (Знов сідає, силкуючись поводитися з підкресленою гідністю.)

Гіггінс. Такою ви й зостанетеся, Елайзо, під чулим наглядом місіс Пірс. І вийдете заміж за котрогось офіцера-гвардійця з чудовими вусами — сина маркіза, а той маркіз позбавить його спадку за те, що одружився з вами, але зм’якшиться, коли побачить вашу красу й доброту…

Пікерінг. Даруйте, Гіггінсе, але я таки мушу втрутитися. Місіс Пірс потерпає цілком слушно. Якщо ця дівчина має віддати себе у ваші руки на півроку навчального експерименту, вона повинна добре усвідомлювати, на що йде.

Гіггінс. Вона — усвідомлювати? Таж вона нічогісінько не здатна розуміти. А втім, чи тямить хоч хто-небудь із нас, що ми робимо? А коли б тямили, то чи робили б хоч щось?

Пікерінг. Вельми дотепно, Гіггінсе, але задалеко від нашої теми. (До Елайзи.) Міс Дулитл…

Лайза (приголомшено). Ах-ах-о-у!

Гіггінс. Ну от! Більш нічого ви й не доб’єтеся від Елайзи. Ах-ах-о-у! Нічого їй не розтлумачиш. Ви як військовий мали б це знати. Їй треба давати накази — і цього з неї вистачить. Елайзо! На наступних півроку ви лишаєтеся жити тут: будете вчитися розмовляти красиво, як продавщиця у квітковому магазині. Якщо будете добре поводитись і виконувати все, що вам звелять, то спатимете ви у пристойній спальні, їстимете всього досхочу й матимете гроші на шоколадки й на таксі. А якщо будете неслухняна й ледача, то спатимете в комірчині серед чорних тарганів, а місіс Пірс лупцюватиме вас віником. Через шість місяців ви чудово вберетеся і поїдете і кареті до Букінгемського палацу. Якщо король скаже, що ви не леді, поліція забере до лондонського Тауеру, де вам відрубають голову, аби застерегти від такого зухвальства інших квіткарок. Якщо вас не викриють, ви дістанете подарунок: сім шилінгів і шість пенсів, з якими почнете життя продавщиці у магазині. Якщо ж ви відмовитеся від цієї пропозиції, то будете найневдячнішою, найлихішою дівчиною, й ангели небесні оплачуть вас. (До Пікерінга.) Ну то як: ви задоволені, Пікерінгу? (До місіс Пірс.) Чи міг я висловитися простіше й чесніше, місіс Пірс?

Місіс Пірс (терпляче). Мабуть, ви краще дозвольте мені серйозно поговорити з дівчиною наодинці. Я сама ще не знаю, чи зможу взяти на себе відповідальність за неї чи взагалі пристану на цю затію. Звісно ж, я знаю: ви не намислили їй нічого лихого, та коли ви зацікавлюєтесь, як ви кажете, людськими акцентами, ви ніколи не задумуєтесь, не потерпаєте, що може спіткати цих людей чи й вас. Ходіть за мною, Елайзо!

Гіггінс. От і чудово! Спасибі вам, місіс Пірс. На оберемок її та у ванну!

Лайза (підводячись неохоче й підозріло). Ви хвалько і грубіян, от ви хто! І я не лишуся тут, якщо ви мені не сподобаєтеся. І нікому не дозволю лупцювати мене. І ніколи я не просилася до Букінгемського палацу, ніколи! Ні разу я не мала клопоту з поліцією, таки не мала! Я хороша дівчина...

Місіс Пірс. Не огризайтесь, дівчино! Ви не зрозуміли джентльмена. Ходімо! (Йде до дверей, відчиняє Елайзі.)

Лайза (виходячи). А я кажу тільки правду. І не поїду я до короля — щоб мені ще голову одрубали! Коли б я то знала, куди встряну, я б ні нізащо не приїхала сюди. Я завжди була хороша дівчина, і я ж його й словом не хотіла зачепити, й нічого йому не винна, і начхати мені, й не хочу я, щоб мене дурили, і я маю свою гордість, як будь-хто...

Місіс Пірс зачиняє двері, так що Елайзиних нарікань не стає чути. Економка веде її нагору, на третій поверх, — на великий подив дівчини, яка гадала, що її заведуть вниз, у приміщення, де миють посуд. Там місіс Пірс відчиняє інші двері й запрошує Елайзу до запасної спальні.

Місіс Пірс. Доведеться притулити вас тут. Це буде ваша спальня.

Лайза. Ой, як це я тут спатиму, місас! Занадто розкішно це для таких, як я. Тут я боятимуся й доторкнутися до всього, адже, знаєте, я ще ніяка не герцогиня!

Місіс Пірс. Доведеться вам зробитися такою ж чистою, як і ця кімната. Отоді й не боятиметеся її. І ще ви повинні звати мене місіс Пірс, а не "місас". (Відчиняє двері до гардеробної, переобладнаної під ванну.)

Лайза. Боженьку! Що це? Тут ви перете білизну? Чудернацький, як на мене, тут у вас казан.

Місіс Пірс. Це не казан. Це — ванна, в якій люди купаються, Елайзо, і в ній я викупаю вас.

Лайза. Ви хочете, щоб я туди залізла і всю себе намочила? Ні, нізащо! Це ж смерть моя! Знала одну жінку, яка робила це щосуботи увечері, й від того померла!

Місіс Пірс. Містер Гіггінс має свою, чоловічу ванну внизу, й він щоранку обливається холодною водою.

Лайза. Бр-р-р! Він із заліза зроблений, той чолов’яга!

Місіс Пірс. Якщо ви маєте сидіти з ним і полковником і приймати їхню науку, доведеться і вам митися, як вони це роблять. Не будете купатися — від вас буде пахнути, і їм це не сподобається. Але ви можете робити воду теплішою чи холоднішою, як вам більше до вподоби. Тут два крани: гарячий і холодний.

Лайза (плачучи). Я не можу! Я боюся! Це супроти природи — це вб’є мене! Я в житті не прийняла жодної ванни — справжньої ванни, як ви сказали б.

Місіс Пірс. Ну хіба ви не бажаєте бути чистою і приємною, як порядна леді? Знаєте, неможливо бути милою дівчиною всередині, якщо ви брудна й неохайна зовні.

Лайза. Бги-бги!

Місіс Пірс. Ану перестаньте плакати — верніться-но до своєї кімнати й поскидайте з себе всю одежу! Тоді закутайтеся в оце (знімає з гачка й подає їй купального халата) і йдіть знов сюди до мене. А я тим часом приготую ванну.

Лайза (вся в сльозах). Я не можу! Я не хочу! Я не звична до такого. Досі я ще ні разу не скидала з себе всієї одежі. Це несправедливо…це непорядно!

Місіс Пірс. Дурниці, дитино. Чи ви не скидаєте з себе всієї одежі щовечора, коли лягаєте спати?

Лайза (вражено). Звісно, ні! Чого б я все скидала? Чи мені життя набридло? От спідницю я скидаю з себе.

Місіс Пірс. Ви хочете сказати, що спите в спідньому, яке носите вдень?

Лайза. А в чім же мені спати?

Місіс Пірс. Поки ви тут житимете, більше цього з вами не буде. Я дістану для вас підходяще нічне вбрання.

Лайза. То ви хочете дати мені таку холодну переміну, щоб я півночі трусилась і не могла заснуть? Ви хочете заморозить мене на смерть, ось що ви хочете!

Місіс Пірс. Я таку хочу дати вам переміну, щоб ви зовсім перемінилися: з неохайної бруднулі щоб стали чистесенькою, шанованою дівчиною, гідною сидіти з тими джентльменами в кабінеті. Або ви будете покладатися на мене й робити все, що я скажу вам, або ж вас викинуть на вулицю й ви повернетеся до свого кошика з квітами!

Лайза. Коли б ви тільки знали, як я боюся холоду! Ви ж не знаєте, який страшний мені холод!

Місіс Пірс. Тут ваше ліжко не буде холодним — я покладу вам у постіль гарячу грілку. (Штовхаючи її до спальні.) Ану йдіть та роздягніться!

Лайза. Ох, аби ж я була знала, як це жахливо — бути чистою, то я б нізащо сюди не прибилась! Я ж не знала того, як добре велося мені досі. Я… (Місіс Пірс заштовхує її до спальні, залишивши, однак, двері прочиненими, щоб її полонянка часом не втекла.)

Місіс Пірс надягає пару білих гумових нарукавників і напускає у ванну води, змішуючи гарячу воду з холодною і випробовуючи результат водяним термометром. Кидає у воду жменю пахучих солей і ще додає пригорщу гірчиці. Тоді бере величезну щітку з ручкою і щедро намилює її круглим шматком пахучого мила.

Повертається Елайза, щосили кутаючись у купальний халат, накинутий на голе тіло; вся вона — жалюгідне видовище нікчемного жаху.

Місіс Пірс. Ану проходьте! Скидайте халата!

Лайза. Ой, я не зможу, місіс Пірс! Їй-бо не зможу! Я ж ніколи цього не робила.

Місіс Пірс. Дурниці! Ану ступніть у воду й скажіть, чи досить вона для вас тепла?

Лайза. Ах-у! Ах-у! Гарячуща!

Місіс Пірс (спритно, одним рухом зриваючи з Елайзи халата й садячи її у ванну). Не бійтесь — не обваритеся! (Починає терти щіткою.)

Елайза розпачливо верещить.

Тим часом полковник з’ясовував ставлення Гіггінса до Елайзи. Відійшовши від каміна, він сів верхи на стільця, поклавши руки на спинку, й почав допит.

Пікерінг. Даруйте мені мою правоту, але я хочу щось у вас спитати, Гіггінсе. Чи порядний ви чоловік у ставленні до жінок?

Гіггінс (похмуро). А ви коли-небудь стрічали порядного у ставленні до жінок чоловіка?

Пікерінг. Так, дуже часто.

Гіггінс (безапеляційним тоном, підтягнувшись на руках до рівня рояля й сівши на нього з підскоком). Ну, а я не стрічав. Я знаю, що тієї миті, коли я дозволю жінці подружитися зі мною, вона враз стане ревнива, надміру вимоглива, підозріла — клята докука та й годі. Я допевнився, що тієї миті, коли я дозволю собі подружитися з жінкою, я сам стану самолюбивим тираном. Жінки все псують. Впустиш жінку у своє життя — і переконаєшся, що вона гне в один бік, а ти — в другий.

Пікерінг. Куди ж, наприклад?

Гіггінс (непосидюче зіскакуючи з рояля). Та Господь його знає куди! Мені так видається, що жінка бажає жити своїм власним життям, а чоловік — своїм, і кожне норовить збити іншого на манівці. Одне рветься на північ, а друге — на південь, а наслідок виходить той, що обоє потяглися на схід, хоча обоє і вернуть носа від східного вітру. (Сідає на лаву біля клавіатури.) Ось так воно і вийшло, що я — переконаний старий парубок, і ним уже, певне, й лишуся.

Пікерінг (підвівшись і грізно над ним нависаючи). Та годі-бо, Гіггінсе! Ви є знаєте, що я маю на увазі. Якщо я маю взяти участь у цій справі, я почуватимусь відповідальним за долю цієї дівчини. Сподіваюсь, це само собою зрозуміло, що ніхто ніяк не скористається з її залежного становища.

Гіггінс. Що ви! Оте! Запевняю вас: це священна заборона для мене. (Підводячись, щоб пояснити.) Бачите, вона буде учениця, а яка може

бути наука, коли учні не є табу для вчителя? Я навчив десятки американських мільйонерок розмовляти по-англійському, а то ж найвродливіші жінки в світі. Я загартований проти них. От ніби вони — нечулі колоди. І сам я мов колода. Це…

Місіс Пірс відчиняє двері. В руці у неї Елайзин капелюх.

Пікерінг вертається до крісла біля каміна й сідає.

Гіггінс (палко). Ну то як, місіс Пірс, чи все гаразд?

Місіс Пірс (від дверей). Чи можна вас, містере Гіггінсе, на одне слово?

Гіггінс. Так, звісно! Заходьте. (Економка заходить до кімнати.) Не спалюйте тієї штуки, місіс Пірс! Я збережу її як цікавинку. (Бере в руки капелюха.)

Місіс Пірс. Прошу пана, обережніше з тією штукою! Я мусила пообіцяти їй, що не спалю капелюшка, але не зайве буде пропекти його трохи у духовці.

Гіггінс (поквапливо кладучи капелюшка на рояль). О, дякую вам! А що ви хотіли мені сказати?

Пікерінг. Я заважаю?

Місіс Пірс. Ніскілечки, пане. Містере Гіггінсе, ви обіцяєте добре зважувати кожне слово, перш ніж казати щось цій дівчині?

Гіггінс (поважно). Авжеж. Я завжди зважую кожне своє слово. А чому ви кажете мені це?

Місіс Пірс (незворушно). Ні, пане: ви аж ніяк не зважаєте, що ви куди кладете, чи що кажете, коли нетерпеливитесь. Мені це байдуже, я до цього звикла. Але ви ні в якому разі не повинні лаятися в присутності дівчини.

Гіггінс (обурено). Я — лаюсь! (Якнайрішучіш.) Я ніколи не лаюсь. Мені осужна ця звичка. Що в дідька ви маєте на увазі?

Місіс Пірс (затято). Оце ж і маю на увазі, пане. Ви лаєтеся аж занадто багато. Я не так про ваші "прокляття", "чорти" та "якого дідька", та "де в дідька", та "хто в дідька"...

Гіггінс. Місіс Пірс! Такі вирази з ваших вуст! Хто б подумав!

Місіс Пірс (неухильно провадячи своє). ...як про одне слово, що його просила б вас не вживати. Дівчина сама вжила його, коли почала тішитися ванною. Кращих слів вона ж не знає — всмоктала його з материним молоком. Але з ваших уст вона не повинна його чути.

Гіггінс (гордовито). Я не можу звинуватити себе в тому, що хоч раз коли-небудь вимовив його, місіс Пірс! (Економка твердо дивиться йому в вічі. Й він додає, приховуючи нечисте сумління критичним виразом обличчя.) Ну хіба що в мить крайнього й виправданого хвилювання.

Місіс Пірс. Тільки цього ранку, пане, ви застосували його до чаю, чашки, в якій був той чай, та черевиків.

Гіггінс. Ах, це! Звичайна алітерація, місіс Пірс, така природна для поета.

Місіс Пірс. Ну, пане, хоч би як ви це називали, я дуже прошу вас не повторяти його більше при дівчині.

Гіггінс. Ну добре, дуже добре. Це все?

Місіс Пірс. Ні, пане. Нам усім доведеться в присутності цієї дівчини бути якомога охайнішими.

Гіггінс. Звичайно. Цілком справедливо. І дуже важливо.

Місіс Пірс. Тобто, її одягу ніде не повинен загрожувати бруд, і всі речі завжди мають бути на своїх місцях.

Гіггінс (урочисто підходячи до неї). Саме так! Я саме хотів привернути до цього вашу увагу. (Обертається до Пікерінга, якому ця розмова дає величезну втіху.) Найважливіші вони, оці дрібнички, Пікерінгу. Подбай про дрібняки, а вже фунти самі про себе подбають. Це не тільки про гроші — а й про особисті звички теж. (Займає стійку позицію на килимку біля каміну — вигляд у нього людини, якої нічим не схитнути.)

Місіс Пірс. Авжеж, пане. Тоді чи смію я просити вас не приходити на сніданок у халаті чи, принаймні, не користуватися ним як серветкою так часто, як ви це робите, пане. І коли ви будете такі добрі, що не їстимете всього з однієї тарілки, та пам’ятатимете, що не можна ставити каструлю з вівсянкою на чисту скатертину, це буде чи не найкращий приклад для дівчини. Згадайте, як ви мало не подавилися риб’ячої кісточкою в джемі та тому тижні.

Гіггінс (зрушений-таки з килимка й дрейфуючи назад до рояля). Може, я й роблю такі речі, коли забудуся, але, звісно ж, звичок таких я не маю. (Сердито.) До речі, мій халат диявольськи тхне гасом!

Місіс Пірс. Звісно, що тхне, містере Гіггінсе. Та якщо ви будете надалі витирати свої пальці…

Гіггінс (зриваючись на крик). Та гаразд уже, гаразд! Надалі я витиратиму пальці об свою чуприну.

Місіс Пірс. Сподіваюсь, що ви не образилися, містере Гіггінсе.

Гіггінс (вражений самою думкою, що його могли запідозрити в такому нехорошому почутті). Зовсім ні, аж ніяк ні! Ви маєте цілковиту слушність, місіс Пірс. Я буду особливо обачливий при дівчині. Це все?

Місіс Пірс. Ні, пане. Можна їй одягти одне з тих японських убрань, що ви привезли з-за кордону? Не можу ж я знов одягти її в старе лахміття.

Гіггінс. Звісно! Беріть усе, що хочете. Це все?

Місіс Пірс. Дякую, пане. Це все. (Виходить.)

Гіггінс. Знаєте, Пікерінгу, дивні думки складаються у цієї жінки про мене. Я ж сором’язливий, боязкий чоловік. Ніколи я не міг почуватися по-справжньому дорослим, великим, як інші хлопці. І все ж вона твердо переконана в тому, що я деспотичний, владний, начальникоподібний тип. Цього мені ніяк не збагнути.

Вертається місіс Пірс.

Місіс Пірс. Перепрошую, пане, але вже починаються прикрощі. Там, унизу, чекає сміттяр, якого звати Альфред Дулитл і який бажає вас бачити. Він заявляє, що ви тут тримаєте його дочку.

Пікерінг (підводячись). Отакої! Ну-ну!

Гіггінс (нероздумуючи). Приведіть сюди того негідника.

Пікерінг. А може, він і не негідник, Гіггінсе.

Гіггінс. Дурниці. Звісна річ, він негідник.

Пікерінг. Негідник він чи ні, а я побоююсь, що буде нам з ним клопіт.

Гіггінс (упевнено). О ні, я так не думаю! Якщо й буде кому клопіт, то клопітно буде йому зі мною, а не мені з ним. І ще ж ми добудемо від цього щось цікавеньке.

Пікерінг. Про його дочку?

Гіггінс. Ні, я маю на увазі його говірку.

Пікерінг. О!

Місіс Пірс (від дверей). Дулитл, пане! (Впускає до кімнати Дулитла й виходить.)

Альфред Дулитл — підстаркуватий, але ще при здоров'ї сміттяр, весь убраний, як і годиться чоловікові його фаху, з капелюхом на голові, широкі криси якого ззаду покривають шию і плечі. У нього примітні й досить цікаві риси обличчя, яке ніби промовляє, що його власник однаково вільний як від страху, так і від сумління. Голос у нього надзвичайно виразистий — наслідок звички завжди давати волю почуттям. Цієї миті його поза свідчить про покривджену гордість і сувору рішучість.

Дулитл (від дверей, не певен, хто з двох джентльменів є той, що йому потрібен). Професор Іггінс?

Гіггінс. Це я. Доброго ранку! Сідайте!

Дулитл. Доброго, батечку! (Сідає, з виразом владності.) Я прийшов у вельми важливій справі, батечку.

Гіггінс (до Пікерінга). Виріс у Гаунслоу. Мати — валлійка, як на мене. (Дулитл з дива роззявляє рота. Гіггінс продовжує.) Що ж ви хочете, Дулитле?

Дулитл (погрозливо). Мені потрібна моя дочка — ось чого я хочу. Розумієте?

Гіггінс. Звісно ж, розумію. Ви батько своєї дочки, чи не так? І ви вважаєте, що вона ще комусь потрібна, правда? Я радий, що ви зберегли в душі якусь іскрину родинних почуттів. Ваша дочка нагорі. Забирайте її негайно.

Дулитл (підводячись, страшенно вражений). Що ви!

Гіггінс. Заберіть її. Чи ви гадаєте, що я збираюсь утримувати її для вас?

Дулитл (протестуючи). Ну ж бо, ну ж, послухайте, батечку! Хіба це розумно? Хіба справедливо напосідати отак на людину? Лайза — моя дочка. Ви взяли її. А я з чим зостався? (Знову сідає.)

Гіггінс. Ваша дочка мала нахабство прийти до мого дому й просити, щоб я навчив її розмовляти правильно, з тим щоб вона могла посісти місце у квітковому магазині. Ось цей джентльмен і моя економка були присутні при цьому від самого початку. (Наступальним тоном.) Як ви сміли прийти сюди шантажувати мене? Та ви навмисне підіслали вашу дочку!

Дулитл (протестує). Ні, батечку!

Гіггінс. Певно, що навмисне підіслали! Як же ще могли ви довідатися, що вона тут?

Дулитл. Хіба ж можна отак братися за людину?

Гіггінс. Ось поліція візьметься за вас! Ви придумали пастку... Це змова з метою вимагати гроші погрозами. Зараз я подзвоню в поліцію. (Рішуче підходить до телефону й розкриває довідник.)

Дулитл. Чи я ж попросив у вас хоч ломаного гроша? Хай ось цей пан засвідчить: чи я сказав хоч одне слово про гроші?

Гіггінс (відкидаючи довідника й грізно наступаючи на Дулитла). А чого ж іще ви сюди прийшли?

Дулитл (солоденько). Ну, чого ж будь-хто прийшов би на моєму місці? Будьте людиною, батечку!

Гіггінс (обеззброєно). Альфреде! Ви ж таки підмовили її на це?

Дулитл. Змилуйтеся, батечку, я ні на що її не підмовляв! Я поклянусь на Біблії, що вже два місяці, як не бачив дочки у вічі.

Гіггінс. Як же ви тоді довідались, що вона тут?

Дулитл ("так музично, так-то сумовито"). Я розкажу вам, батечку, тільки ж дозвольте мені мовити слово! Я хочу розповісти вам. Усією душею бажаю розповісти! Я чекаю, щоб розповісти.

Гіггінс. Пікерінгу, в цього чолов’яги природжений хист до риторики. Зверніть увагу на ритм його тубільних милозвучних трелей: "Я хочу розповісти вам. Усією душею бажаю розповісти! Я чекаю, щоб розповісти." Сентиментальна риторика! Це в ньому промовляє валлійська поетичність. Вона ж свідчить і про його брехливість та нечесність.

Пікерінг. Ох, прошу, Гіггінсе: я сам із західного краю! (До Дулитла.) То як же ви довідалися, що ваша дочка тут, коли не посилали її?

Дулитл. Ось як це було, батечку. Дочка, як сюди їхала, прихопила з собою хлопчика, щоб і він покатався на таксі. Це синок її квартирної хазяйки. Він огинався коло цього дому, сподіваючись, що, може, його й додому підвезуть. Ну, а вона, коли почула, що ви хочете, щоб вона залишилася у вас, послала хлопчика по свої речі. І я здибав його на розі Лонг-Ейкер та Ендел-стріт.

Гіггінс. Біля пивниці, еге ж?

Дулитл. Клуб для вбогих, батечку, — що ж тут такого?...

Пікерінг. Нехай уже він розкаже свою історію, Гіггінсе.

Дулитл. І хлопчик усе мені розказав. І я хочу спитати вас: що я мав почувати, як учинити? Адже я — батько її... Кажу хлопцеві: "Ти принеси мені її речі!" Кажу...

Пікерінг. Чом же ви самі не пішли по речі?

Дулитл. Таж хазяйка нізащо не довірила б мені тих речей, батечку. Така вона вже жінка, аби ви знали. Мусив я дати її синочкові пенні, й тільки тоді він передав мені її речі, порося! І я приніс їй речі, аби прислужитися вам, зробити вам приємність. От і все.

Гіггінс. Що ж там за речі?

Дулитл. Музичний інструмент, батечку. Кілька картин, трохи коштовностей і пташина клітка. Вона сказала, що не треба ніякої одежі. Що ж я мав виснувати з цього батечку? Питаю вас як батько: що я мав подумати?

Гіггінс. Тож ви прийшли порятувати її від ганьби, що гірша за смерть, еге ж?

Дулитл (полегшено, вдячний, що його так добре зрозуміли). Саме так, батечку. Свята правда.

Пікерінг. Але нащо ж ви принесли її речі, коли хочете її забрати?

Дулитл. Чи ж я сказав хоч слово про те, що хочу її забрати? Невже сказав?

Гіггінс (рішуче). Ви таки заберете її геть, і що швидше, то краще. (Переходить через усю кімнату до каміна й смикає шнурок дзвінка.)

Дулитл (підводячись). Ні, батечку. Не кажіть такого. Я не такий чоловік, щоб заступити світ своїй дитині. Перед нею, можна сказати, відкривається кар’єра, а…

Місіс Пірс стає на порозі, чекаючи вказівок.

Гіггінс. Місіс Пірс, оце Елайзин батько. Прийшов забрати її. Передайте дочку батькові. (Вертається назад до рояля, всім своїм виглядом демонструючи, що вмив руки від усієї справи.)

Дулитл. Ні! Це непорозуміння. Послухайте-но…

Місіс Пірс. Як же він може її забрати, містере Гіггінсе? Ви ж звеліли мені спалити її одежу.

Дулитл. Свята правда. Що мені, тягти дівчину по вулицях у чім мати народила, мов яку шимпанзу? Ось що я вам товкмачу.

Гіггінс. Ви втовкмачили мені, що прийшли по свою дочку. То й забирайте її. Немає в неї одежі? То вийдіть до крамниці й купіть.

Дулитл (у відчаї). А де ж та одежа, в якій вона прийшла сюди? Хто спалив одежу: я чи та ваша мадама?

Місіс Пірс. Я тут економка, коли ваша ласка. І я послала по якусь одежину для вашої дочки. Як тільки одежа прибуде, можете забрати дівчину. Зачекайте в кухні. Осюди, прошу вас!

Дулитл, вельми сприкрений, іде слідом за нею до дверей, але починає вагатись і, зрештою, довірчо обертається до Гіггінса.

Дулитл. Послухайте, батечку. Ми з вами бувалі люди, чи не так?

Гіггінс. Ого! Бувалі люди, кажете? Ви краще йдіть собі, місіс Пірс!

Місіс Пірс. І справді — я й сама так подумала, пане. (Виходить — із виразом підкресленої гідності.)

Пікерінг. Вам слово, містере Дулитл.

Дулитл (до Пікерінга). Спасибі вам, батечку! (До Гіггінса, що притулився на прирояльній лаві, трохи спантеличений близькістю гостя, адже навколо Дулитла стоїть притаманний його фахові дух сміття.) Ну, як по правді, батечку, то ви мені наче припали до душі. Тож, якщо дівчина вам потрібна, я не так уже й наполягаю, щоб забрати її додому. Чом би нам із вами не домовитися? Коли поглянути на неї, як на молоду жінку, то вона вродливиця, нівроку. А от дочка з нікудишня — мені її не прогодувати, прямо так вам і кажу. Я тільки обстоюю батьківські свої права, і вже хто-хто, а ви не сподівайтеся, що я відпущу її задарма, бо ж бачу, що ви щирий чоловік, батечку. Ну, що для вас п’ятифунтовий папірець? А що Елайза для мене? (Вертається до свого стільця й сідає з виглядом справедливого судді.)

Пікерінг. Гадаю, що вам би годилося знати, Дулитле, що наміри містера Гіггінса цілком достойні.

Дулитл. Авжеж, достойні, батечку! Коли б я вважав інакше, то зажадав би п’ятдесят.

Гіггінс (обурено). То ви хочете сказати, що продали б свою дочку за п’ятдесят фунтів?

Дулитл. Щоб отак узяти й продати — то ні. Але щоб приподобитися такому панові, як оце ви, я зробив би чимало, запевняю вас!

Пікерінг. Невже ви не маєте ніяких моральних принципів, чоловіче?

Дулитл (навіть оком не моргнувши). Не можу дозволити собі мати моральні принципи, батечку. І ви б не змогли дозволити собі їх, коли б ви були такі вбогі, як оце я. Ну, ви ж розумієте, не те щоб я замишляв щось проти когось. Але якщо Лайзі перепаде тут щось, то хай дістанеться дещиця й мені.

Гіггінс (стурбовано). Вже й не знаю, що діяти, Пікерінгу. Не може бути й мови, щоб йому потурати: з морального погляду злочином було б дати цьому чоловікові хоч би фартинг. І все ж у його вимозі мені вчувається груба справедливість.

Дулитл. Саме так, батечку. Це ж саме і я кажу. Батьківське серце, як не як.

Пікерінг (до Гіггінса). Ну, я розумію те, що вчувається вам, але ж, як по правді, то до справедливості тут так далеко!..

Дулитл. Не кажіть такого, батечку. не дивіться на це під таким кутом зору. Хто я такий, батечки мої? Питаю вас: хто я? Один з тих злидарів, що недостойні й милостині, ось хто я такий! Подумайте, що це означає для такої людини. Це означає, що людина ця всякчас виступає проти моралі середнього класу. Де б щось не затівалося, а я б туди поткнувся з простягнутою рукою, щоразу я чую одне й те саме: "Ти

недостойний, то й не дістанеш нічого!.." Але ж мої потреби такі самі великі, як і в найдостойнішої вдови, що одержує гроші від шістьох благодійницьких товариств протягом тижня за смерть одного й того самого чоловіка. А я потребую не менше за достойного — я потребую більше! І я ж їм від щирого серця, як і достойний, а п'ю — ще більше за нього. Чоловік я мислячий, тож мені треба ще й трохи розваги. Коли мене гризе нудьга, я бажаю веселощів, пісні й музики. А деруть із мене за все так само, як і з достойних. Яка ж мораль у середнього класу? Та їхня мораль — просто привід, щоб ніколи нічого мені не давати. Тож я прошу вас обох, як двох джентльменів, не нав'язувати мені буржуйської тієї гри. З вами я граю чесно — не прикидаюся достойником. Я недостойний і таким лишуся до скону. Мені це до вподоби, правду кажу! Чи зглянетеся ви над чоловікової натурою, чи вділите йому дещицю з ціни його рідної дочки, яку він ростив, годував, одягав, працюючи в поті чола свого, аж поки вона зросла гожа, що зацікавила вас, двох джентльменів? Чи ж п'ять фунтів — нерозумна забаганка? Ось що я вас питаю, а ви мені дайте відповідь.

Гіггінс (підводячись і йдучи через кімнату до Пікерінга). Пікерінгу, якби ми взяли цього чолов'ягу в роботу на три місяці, то потім він зміг би вибирати між постом міністра й кафедрою проповідника в Уельсі.

Пікерінг. Що скажете на це, Дулитле?

Дулитл. Тільки не я, батечку, красненько вам дякую. Наслухався я і проповідників, і прем'єр-міністрів, бо ж мислячий чоловік, і гра в політику, чи релігію, чи там суспільні перебудови — це все те саме, що й усі інші забави. Але я скажу вам: собаче воно життя, хоч з якого боку глянь на нього. Моя лінія — недостойна вбогість. Обрати не той стан, який би схвалювало суспільство, це… це… ну, це єдине, що має в собі цікавинку, як на мій смак.

Гіггінс. Либонь, ми таки повинні дати йому п'ятифунтівку.

Пікерінг. Побоююсь, що вона не піде йому на добро.

Дулитл. Ще й як піде на добро. Не бійтеся ви, що я покладу її та ощаджатиму, та розледачію через ту грошину. До понеділка від тої п’ятифунтівки й пенні не зостанеться, і подамся я все так само на роботу, неначе й не мав ніколи такого багатства. Можу закластися з вами, що аж ніяк не стану жебраком через вашу п’ять фунтів. Тільки разочок гульнемо добренько з моєю старою, дамо собі втіху, а комусь — заробіток, ну а вам — щасливу думку, що ті гроші не викинуто на вітер. Та ви б самі не зуміли їх краще потратити.

Гіггінс (дістає гаманця й стаючи між Дулитлом і роялем). Ні, цього не збороти! Даймо йому десять. (Простягає сміттяреві дві банкноти.)

Дулитл. Ні, батечку! У старої не стане духу проциндрити цілих десять фунтів — ба навіть я навряд чи посмію. Десять фунтів — це великі гроші, я через них ще зроблюся розважливим, а тоді вже — прощай, щастя! Ви дайте мені, батечку, що я прошу: ані на пенні більше й ані на пенні менше.

Пікерінг. А чом ви не оженитеся на тій вашій старенькій? Я більше схиляюся до тієї лінії, щоб заохочувати саме таку неморальність.

Дулитл. А ви скажіть їй це, батечку, скажіть-но їй! Я ж не проти. Бо саме я страждаю від цього. Не маю я ніякої влади над нею Мушу всіляко піддобрятися до неї. Засипати її подарунками. Купувати їй якісь гріховидні вдяганки. Я — раб у тієї жінки, батечку, і тільки через те, що не доводжуся їй законним мужем. І вона це добре знає. Хто б змусив її вийти за мене! ось вам моя порада, батечку: женіться на Елайзі, поки вона молоденька й не знає ще, що й до чого. Зараз не женитеся — пошкодуєте згодом. А женитеся, то вона шкодуватиме згодом, але хай краще вона шкодує, ніж ви, бо ж чоловік, а вона просто жінка і все’дно не тямить, що то за штука — щастя!

Гіггінс. Пікерінгу! Якщо ми ще хоч хвилину послухаємо цього чолов’ягу, то в нас із вами не лишиться аніяких переконань. (До Дулитла.) Здається, ви сказали "п’ять фунтів"?

Дулитл. Красно дякую вам, батечку.

Гіггінс. Ви певні, що не візьмете десятки?

Дулитл. Не зараз. Іншим разом, батечку.

Гіггінс (вручаючи йому п’ятифунтову банкноту). Прошу!

Дулитл. Дякую вам, батечку! Бувайте здорові! (Квапливо рушає до дверей, аби вислизнути із своєю здобиччю. Але на порозі стикається віч-на-віч із витонченою та вишукано-чистою молодою японською пані в простому бавовняному блакитному кімоно, вигадливо всипаному маленькими білими жасминовими квіточками. Поруч неї — місіс Пірс. Сміттяр чемно ступає вбік і вибачається.) Перепрошую, панночко!

Японська пані. Та ну! Чи ж ви не впізнаєте своєї рідної дочки?

Дулитл, Гіггінс, Пікерінг (вигукуючи одночасно). Свят-свят! Це Елайза! Що це? Ну і ну! Господи!

Лайза. Дурний у мене вигляд?

Гіггінс. Дурний?

Місіс Пірс (із порога). Ну ж бо, містере Гіггінсе, прошу вас, не кажіть нічого такого, щоб дівчина запишалась собою.

Гіггінс (усвідомивши). О! Ваша правда, місіс Пірс. (До Елайзи.) Таки збіса дурний вигляд!

Місіс Пірс. Прошу вас, пане!

Гіггінс (виправляючись). Я хотів сказати: вкрай дурний вигляд.

Лайза. Треба ще надягти мого капелюшка — з ним буде вигляд хоч куди. (Бере свого капелюшка, надягає на голову і йде через кімнату до каміна, величаючись, ніби модниця.)

Гіггінс. Нова мода, клянусь святим Георгієм! А мало б виглядати жахливо!

Дулитл (з отецькою гордістю). Ну, я б ніколи не подумав, що вона так легко відмиється і стане така гарненька, батечку. Вона робить мені честь, правда ж?

Лайза. А, тут легко відмитися, скажу я вам. Гаряча й холодна вода в крані, набирай собі скільки хочеш, тієї чи тієї. І пухнасті рушники, й вішалка під ними така гаряча, що пальці попечеш. М’якенькі щітки, щоб відмивати бруд з тіла, і ціла миска мила, духмяного, мов первоцвіти. Тепер я знаю, чому панії такі чистенькі. Вони купаються залюбки! Знали б вони, як то митися таким, як оце я!

Гіггінс. Я радий, що ванна припала вам до смаку.

Лайза. Та ні, не припала, принаймні, не все, і мені байдуже, чи хто почує ці мої слова. Он місіс Пірс знає.

Гіггінс. Що ж було негаразд, місіс Пірс?

Місіс Пірс (заспокійливо). О, нічого страшного, пане. Дрібниці.

Лайза. Мені так і кортіло його розбити! Не знала, куди очі подіти. А тоді завісила його рушником, отак-о!

Гіггінс. Що завісила?

Місіс Пірс. Дзеркало, пане.

Гіггінс. Дулитле, ви виховали свою дочку в занадто суворому дусі.

Дулитл. Я? Та я зовсім її не виховував, ото тільки бувало дам ремінця вряди-годи. Ви не звертайте на мене, батечку. Бачите, вона просто не звикла до дзеркал, тільки й того. Але вона швидко перейме ваші невимушені звички.

Лайза. Я хороша дівчина, хороша і не перейму ніяких невимішаних звичок!

Гіггінс. Елайзо, краще не хваліться так, що ви хороша дівчина, а то батько візьме й забере вас додому.

Лайза. Так і забере! то ви не знаєте мого батька. Він і прийшов сюди тільки для того, щоб грошей у вас вициганити та напитись.

Дулитл. Ну, а на що ж іще просив би я гроші? невже щоб кинути у церковну карнавку? (Лайза показує йому язика. Дулитл від цього так розлютився, що Пікерінг мусив швидко стати між ними.) Щоб я більше не бачив од тебе такого нахабства! І гляди, щоб я не почув про тебе, що ти нахабнієш перед оцим паном, бо тоді начувайся!

Гіггінс. Чи не дасте ви їй, Дулитле, ще яку пораду, перш ніж підете звідси? Ну там благословення батьківське...

Дулитл. Ні, батечку, не такий я мугир, аби напучувати своїх дітей на все те, чого сам назнався. їх і так нелегко тримати в руках. Хочете, щоб Елайза порозумнішала, то вчіть її самі ремінцем. Бувайте, панове! (Обертається йти геть.)

Гіггінс (із притиском). Стійте! Ви постійно навідувати-мете свою дочку. Знаєте, це ж ваш обов’язок. У мене брат священик, то він допоможе вам провадити з нею виховні розмови.

Дулитл (ухильно). Аякже, приходитиму, батечку. Тільки не на цьому тижні, бо в мене робота далеченько звідсіля, але згодом… можете покластися на мене. До побачення, панове! Бувайте, мем! (Торкається крис свого капелюха перед місіс Пірс, яка, не удостоївши його відповіддю, виходить. Дулитл підморгує Гіггінсові, маючи його, певне, за товариша в нещастях, спричинених тяжкою вдачею місіс Пірс, і виходить слідом за нею.)

Лайза. Не вірте ви старому брехлові. Напустили на нього священика — та це ж все одно, що лютого пса нацькувати. Не скоро ж ви побачите його знову!

Гіггінс. Я ж і не хочу його бачити, Елайзо. А ви?

Лайза. Тільки не я! Очі б мої його більш не бачили! Ганьбить він мене, ой як ганьбить — тим, що збирає сміття, замість займатися своїм фахом.

Пікерінг. А який у нього фах, Елайзо?

Лайза. Балачками витрушувати гроші з чужих кишень у свої. Справжній його фах — грабарювання, і часом він таки грабарює, для переміни, й заробляє добрі гроші при цьому. А ви вже більш не зватимете мене міс Дулитл?

Пікерінг. Прошу пробачення, міс Дулитл. Зіскочило з язика!

Лайза. Ох, та дарма! Тільки звучить воно так благородно! Мені так і кортить під’їхати в таксі до рогу Тотнем-корт-роуд, висісти там і сказати

водієві, щоб підождав: хай би дівчата втямили, де їхнє місце. Знаєте, я до них і словом не озвалася б.

Пікерінг. Краще зачекайте, поки ми дістанемо вам щось справді модне.

Гіггінс. До того ж, вам не годилося б відшивати своїх давніх друзів отак зразу, як тільки ви піднялися вище на суспільний щабель. Це ми називаємо снобізмом.

Лайза. Надіюсь, ви більше не називатимете їх моїми друзями. Частенько ж вони діймали мене до живого своїми кпинами, а зараз я хотіла б трохи відігратися. Але якщо вже у мене буде модне вбрання, то я зачекаю. Чом би й не вбратися гарно? Місіс Пірс каже, що ви дасте мені одяг, який одягають для сну, не такий, як носиться вдень, але мені це здається марною тратою грошей, коли вже можна придбати дещо напоказ. До того ж, я ніколи не могла уявити, як це я вберуся у холодні речі на зимову ніч.

Місіс Пірс (вертаючись). Чуєте, Елайзо? Прибуло нове вбрання для вас. Ходіть приміряйте!

Лайза. Ах-оу-о-ох! (Вибігає з кімнати.)

Місіс Пірс (ідучи за нею слідом). Ох, та не швидкуйте так, дівчино! (Зачиняє за собою двері.)

Гіггінс. Пікерінгу, ми з вами взяли на себе тяжку справу!

Пікерінг (переконано). А таки тяжку, Гіггінсе!

Глядачеві та й читачеві цікаво було б мати уявлення, на що схожі ті уроки, що їх дає Гіггінс Елайзі. Ну, то ось вам перший зразок. Уявіть собі Елайзу, вбрану у все новісіньке, і з відчуттям, що її нутро ніяк не

змириться з незвичними для нього підобідком, обідом і вечерею, як вона сидить разом із Гіггінсом і полковником у кабінеті, почуваючись достоту, мов амбулаторний хворий на першому прийомі в лікарів.

Гіггінс, від природи невсидючий, бентежить її ще дужче своїм неспокійним шуганням довкола. Коли б не витримка і заспокійлива присутність полковника, її захисника, Елайза б утекла звідти безбач — хоч би й назад на Друрі-лейн.

Гіггінс. Розкажіть-но абетку!

Лайза. Я свою абетку знаю. Думаєте, я не знаю нічого? Не треба вчити мене, як малу дитину!

Гіггінс (громовим голосом). Розкажіть абетку!

Пікерінг. Розкажіть, міс Дулитл! Скоро ви все зрозумієте. Робіть, що він каже, дозвольте йому вчити вас, як він сам знає.

Лайза. Ну гаразд уже, хай буде по-вашому: ей-іі, бей-іі, сей-іі, дей-іі...

Гіггінс (заревівши, мов поранений лев). Досить! Послухайте-но, Пікерінгу. Ось воно — те, що ми платимо за нашу початкову освіту. Ця нещасна істота була на дев’ять років замкнена в школі, де її за наш рахунок навчали розмовляти й читати мовою Шекспіра і Мільтона. А наслідок — "Ей-іі, Бей-іі, Сей-іі". (До Елайзи.) Скажіть: Ей, Бі, Сі, Ді.

Лайза (мало не плачучи). Та я ж так і кажу: ей-іі, бей-іі, сей-іі.

Гіггінс. Досить. Скажіть: "капелюшок".

Лайза. Кипилюшик.

Гіггінс. Витягніть язика вперед, щоб він уперся у вершки нижніх зубів. Тепер скажіть: "кап-".

Лайза. К-к-к… Не можу! К-кап-.

Пікерінг. Добре. Чудово, міс Дулитл!

Гіггінс. Присягаюсь Юпітером, вона здолала це першим нападом! Пікерінгу, ми таки зробимо з неї герцогиню! (До Елайзи.) А як ви думаєте, чи змогли б ви зараз вимовити чітко: "оті чаї"? Затямте: не "отийіі чийіі"! Бо коли ви ще хоч раз вимовите "бей-іі", "сей-іі", "дей-іі", ятричі проволочу вас за коси довкруж кімнати. (Фортисимо.) Т, Т, Т, Т!

Лайза (плачучи). Я ніяк не вчую ніякої різниці, ото хіба у вас воно звучить благородніше.

Гіггінс. Ну, якщо ви вчули ту різницю, то якого дідька рюмсаєте отут? Пікерінгу, дайте їй шоколадку!

Пікерінг. Ну, ну! То дарма, що ви поплакали трішки, міс Дулитл. Ви дуже добре справуєтеся, і вам не буде боляче від уроків. Обіцяю вам, що не дозволю йому тягати вас за коси довкруж кімнати!

Гіггінс. Забирайтеся до місіс Пірс та розкажіть їй про це. Думайте про це. Пробуйте проробляти це самі: глядіть, щоб ваш язик був цілком випростаний і торкався зубів, а не загортався вгору, от ніби ви хочете його проковтнути. Наступний урок після обіду, о пів на п’яту. Геть звідсіля!

Елайза, все ще ридаючи, вибігає з кімнати.

Оце десь такі муки має терпіти бідолашна Елайза місяцями, перш ніж ми зустрінемося з нею знову — при її першій появі в товаристві лондонських знавців мови.

Дія третя

У місіс Гіггінс день гостей. Ніхто ще не прибув. Її вітальня, що в помешканні на Чесійській набережній, має три вікна на Темзу, а стеля не така високо-гордовита, як мало б воно бути в старіших будинках, котрі претендують на старовинність. Вікна — до підлоги: вони відчинені на балкон, де повно квітів у горщиках. Коли стати обличчям до вікон, то камін буде ліворуч, а двері — в стіні праворуч, біля того кутка, котрий найближче до вікон. Місіс Гіггінс виховано на Моррісові та Берн-Джонсові, тож її кімната зовсім не схожа на синову, що на Вімпол-стріт, — не захаращена меблями, столиками й дрібничковими прикрасами. Посеред кімнати — велика отоманка, і ця турецька тахта, разом із килимом, Моррісовими шпалерами, та Моррісовими ж ситцевими гардинами, та парчевими покривалами на отоманці і її подушках, — ото і вся обстанова, яка сама собою надто гарна, й ту красу тільки скрадав би всякий непотрібний дріб’язок. На стінах кілька добротний олійних картин із тридцятирічної давності виставок галереї Гросвенор — у них більше від Берн-Джонса, не від Вістлера. Єдиний тут пейзаж належить пензлеві Сесіла Лоунсона, з рубенсівською масштабністю. Є тут і портрет самої місіс Гіггінс: такою замолоду вона кидала виклик тодішній моді, убравшись в один з россеттіївських костюмів, які, скарикатурені вульгарним нерозумінням, призвели до безглуздь простонародного естетизму сімдесятих років минулого століття.

Місіс Гіггінс, що вже переступила межу шістдесяти літ і давно не клопочеться тим, щоб одягатися всупереч моді, сидить у кутку, навкоси від дверей, за вишукано простим письмовим столом із дзвінковою кнопкою під рукою. Трохи далі, між нею і найближчим до неї вікном, стоїть чіппендейлівське крісло. Біля іншої стіни, майже навпроти дверей, видно єлизаветинське крісло, грубо різьблене, в дусі Ініго Джонса. Під тією самою стіною — рояль у гарному чохлі. Куток між каміном і вікном зайнятий диванчиком із подушками, обтягненими Моррісовим ситцем.

Час між четвертою і п’ятою пополудні.

Рвучко розчахнуто двері — влітає Гіггінс, не скинувши капелюха.

Місіс Гіггінс (нажахано). Генрі! (Сварячи його.) Що тобі треба тут сьогодні? У мене ж день гостей, і ти обіцяв не приходити сьогодні! (Він нахиляється поцілувати матір, а вона знімає йому з голови капелюха і подає йому в руки.)

Гіггінс. Оце ще! (Кидає капелюха на стіл.)

Місіс Гіггінс. Зараз же вертайся додому.

Гіггінс (цілуючи матір). Та знаю, мамо. Я ж прийшов зумисне.

Місіс Гіггінс. І все одно не смій! Серйозно кажу, Генрі. Ти відлякуєш усіх моїх друзів: як застануть тебе тут, то вже й не приходять більше.

Гіггінс. Дурниці! Знаю, не веду я світської мови, але ж ніхто на це не зважає. (Сідає на диванчик.)

Місіс Гіггінс. Ого! Так-то вже й не зважають? Світська мова, кажеш? А несвітська твоя мова? Справді, дорогенький, нічого тобі тут робити!

Гіггінс. А таки є що робити. Маю роботу для вас. Фонетичну роботу.

Місіс Гіггінс. І не вмовляй, дорогенький. перепрошую, але мені не до твоїх голосівок. Та ще я здумаю про твої прегарні листівки з твоїм фірмовим скорописом, та про те, що маю перечитувати ще й копії тих листівок, писані нормальними літерами, які ти так завбачливо прикладаєш!..

Гіггінс. Ну, це не фонетична робота.

Місіс Гіггінс. Ти сказав: фонетична.

Гіггінс. Ваша частина роботи — не фонетична. Я підібрав дівчину…

Місіс Гіггінс. Це означає, що якась дівчина підібрала тебе?

Гіггінс. Зовсім ні. Це не любовна історія.

Місіс Гіггінс. Як жаль!

Гіггінс. Чому?

Місіс Гіггінс. Ну полюбив би ти якусь жінку віком до сорока п’яти. Коли ти вже роздивишся, що довкола таки є трохи молодих вродливиць?

Гіггінс. Ох, не можу я морочитися з молодими вродливицями! Жінка, яку можна полюбити, — в моєму уявлення, — це хтось якнайподібніший до вас, мамо. Ніколи я не дійду до того, щоб щиро захоплюватися молодими жінками: надто глибоко вкоренилися деякі звички, щоб їх міняти. (Рвучко підводячись і походжаючи по кімнаті, ще й брязкаючи грошима та ключами в кишенях штанів.) До того ж, усі вони дурепи.

Місіс Гіггінс. Знаєш, що ти зробив би, коли б любив мене по-справжньому, Генрі?

Гіггінс. Та годі-бо! Ну що? Женився б, не інакше.

Місіс Гіггінс. Ні. Облишив би метушню та повиймав руки з кишень. (Із жестом відчаю він скоряється і знов сідає.) От хороший хлопчик! А зараз розкажи мені про ту дівчину.

Гіггінс. Сьогодні вона з’явиться до вас із візитом.

Місіс Гіггінс. Не пригадую, щоб я її запрошувала.

Гіггінс. Не ви, а я запросив її. Бо ви, коли б знали, хто вона, нізащо не запросили б її до себе.

Місіс Гіггінс. Отакої! А чому ж?

Гіггінс. Ну, ось у чім річ. Вона — проста квіткарка. Я підібрав її на вулиці.

Місіс Гіггінс. І запросив її на мій день гостей!

Гіггінс (підходячи до матері, щоб підлеститись). О, все буде гаразд! Я навчив її правильно розмовляти і дав їй точні вказівки, як поводитись. Їй велено триматися двох тем: погоди та здоров’я всіх присутніх — "Гарний день!" та "Як ся маєте?" — і взагалі не дуже розводитись. Так буде безпечно.

Місіс Гіггінс. Безпечно! Говорити про наше здоров’я! Про наші нутрощі! Може, й про наш зовнішній вигляд! Як ти скотився до таких дурощів, Генрі?

Гіггінс (нетерпляче). Ну треба ж їй хоч про щось говорити! (Бере себе в руки й знов сідає.) О, вона поводитиметься добре, не зчиняйте бучі! Пікерінг теж бере участь у цій справі разом зі мною. Я так наче побився об заклад, що через півроку покажу її на люди як герцогиню. Кілька місяців тому я почав роботу з нею, і вона так швидко прогресує — мов пожежа! Я виграю свій заклад. Вухо в неї чутке, і навчити її виявилось легше, ніж моїх учнів-буржуа, бо ж їй треба вивчити зовсім нову мову. По-англійському вона розмовляє майже так, як ви по-французькому.

Місіс Гіггінс. Принаймні, це задовільно.

Гіггінс. Ну, це так і не зовсім так.

Місіс Гіггінс. Що ти хочеш цим сказати?

Гіггінс. Бачите, її вимову я виправив як слід, але ви повинні зважити не лише те, як дівчина вимовляє, а й що вона вимовляє, і ось тут…

Їхню розмову перериває покоївка, що сповіщає про прибуття гостей.

Покоївка. Місіс та міс Ейнсфорд-Гілл! (Виходить.)

Гіггінс. О Господи! (Зривається на ноги, хапає свого капелюха зі столу й рушає до дверей, але не встигає — мати відрекомендовує його своїм гостям.)

Місіс та міс Ейнсворд-Гілл — це ті самі мати й дочка, що ховалися від дощу в Ковент-гардені. Мати — добре вихована, спокійна, але на обличчі в неї написаний постійний клопіт через нестатки. Дочка ж виробила собі веселий вигляд, мовляв, світське товариство для мене — рідна домівка: бравада шляхетної вбогості.

Місіс Ейнсворд-Гілл (до місіс Гіггінс). Гау ду ю ду?

Міс Ейнсворд-Гілл. Гау д’ї ду? (Тисне руку господині.)

Місіс Гіггінс (відрекомендовує). Мій син Генрі!

Місіс Ейнсворд-Гілл. Ваш славетний син! Я так бажала познайомитися з вами, професоре Гіггінсе!

Гіггінс (понуро, не ступивши й кроку в її напрямку). Дуже радий. (Прихиляється до рояля й рвучко кланяється.)

Міс Ейнсворд-Гілл (прямуючи до нього з самовпевненою фамільярністю). Гау ду ю ду?

Гіггінс (витрішившись на неї). Десь я вас уже бачив. Ніяк не згадаю, де в чорта бачив, але голос ваш пам’ятаю. (Похмуро.) Та дарма. Ви вже сядьте.

Місіс Гіггінс. З жалем повинна вам сказати, що мій славетний син зовсім не знає манер. Ви вже не ображайтесь на нього.

Міс Ейнсворд-Гілл. Я — ні. (Сідає в єлизаветинське крісло.)

Місіс Ейнсворд-Гілл (трохи збентежено). Та немає ж за що. (Сідає на отоманці, між дочкою та місіс Гіггінс, що повернула свого стільця спинкою до письмового столу.)

Гіггінс. О, невже я повівся нечемно? Я не хотів.

Він переходить до центрального вікна й, ставши спиною до товариства, споглядає річку й квіти в Беттерсі-парку, так ніби перед ним крижана пустеля.

Знову входить Покоївка, вводячи Пікерінга.

Покоївка. Полковник Пікерінг! (Вона виходить.)

Пікерінг. Гау ду ю ду, місіс Гіггінс?

Місіс Гіггінс. Така рада, що ви прийшли! Чи знайомі ви з місіс Ейнсфорд-Гілл… з міс Ейнсфорд-Гілл? (Обмін поклонами. Полковник ставить чіппендейлівське крісло трохи наперед, між місіс Гілл та місіс Гіггінс, і сідає.)

Пікерінг. Чи Генрі сказав вам, чого ми прийшли?

Гіггінс (через плече). Нас урвали — прокляття!

Місіс Гіггінс. Ой, Генрі, Генрі, ну як же ти…!

Місіс Ейнсворд-Гілл (напівпідводячись). Ми заважаємо?

Місіс Гіггінс (підводячись і змушуючи гостю знову сісти). Ні-ні! Ви нагодились якраз дуже до речі: ми хотіли б познайомити вас із однією нашою приятелькою.

Гіггінс (обернувшись, із виразом просвітління й надії). Так, присягаюся святим Георгієм! Нам потрібні двоє-троє людей. Ви підійдете, як і будь-хто, незгірш.

Вертається покоївка, вводячи Фредді.

Покоївка. Містер Ейнсфорд-Гілл!

Гіггінс (не витерпівши, майже на повен голос). Святий Боже! Ще один з них.

Фредді (тиснучи руку місіс Гіггінс). Ахдіду?

Місіс Гіггінс. Чудово, що ви прийшли! (Знайомлячи.) Полковник Пікерінг.

Фредді (кланяючись). Ахдіду?

Місіс Гіггінс. Навряд чи ви знайомі з моїм сином, професором Гіггінсом.

Фредді (підходячи до Гіггінса). Ахдіду?

Гіггінс (дивлячись на Фредді, мов на кишенькового злодія). Я ладен покластися, що десь вас уже стрічав. Де це було?

Фредді. Щось не пригадую.

Гіггінс (змирившись). Та дарма, це не має значення. Сідайте.

Він тисне руку Фредді, майже жбурляючи того на отоманку, обличчям до вікна, потім обходить отоманку.

Гіггінс. Ну, от ми й повсідалися! (Сідає на отаманку біля місіс Ейнсфорд-Гілл, по ліву руч від неї.) А тепер — про якого дідька ми будемо говорити, поки прибуде Елайза?

Місіс Гіггінс. Генрі, ти ж душа вечірок Королівського товариства! А на не таких високих зібраннях, ти, сказати правду, просто нестерпний.

Гіггінс. Справді? Вельми шкодую. (Зненацька просяявши.) А таки-так, я нестерпний! (Гучно.) Ха-ха!

Міс Ейнсворд-Гілл (що дивиться на Гіггінса як на цілком підходящий шлюбний варіант). А мені це подобається. Я ж зовсім не знаю світської мови. От коли б усі були щирі та говорили все, що думають насправді!

Гіггінс (знову хмурніючи). Боже борони!

Місіс Ейнсворд-Гілл (підхоплюючи доччину тему). Але чому?

Гіггінс. Те, що, як людям здається, вони повинні думати, уже само собою мерзота. Але Господь знає: коли б люди говорили все, що думають насправді, вони б цим зіпсували всю виставу. Чи ви гадаєте, що вам дійсно було б приємно, коли б я виступив отут, виплеснувши все, що справді маю на думці?

Міс Ейнсворд-Гілл (весело). То ваші думки такі дуже цинічні?

Гіггінс. Цинічні! Хто в дідька сказав, що мої думки цинічні? Я тільки хотів сказати, що це було б непристойно.

Місіс Ейнсворд-Гілл (поважно). Ой! Я певна, ви це кажете не на повному серйозні, містере Гіггінсе.

Гіггінс. Бачите, ми всі дикуни, хто більш, хто менш. Вважається, що ми цивілізовані та культурні, що тямимо в поезії, філософії, мистецтві й науці і всьому іншому, — але чи ж багато з нас знає бодай значення цих слів? (До міс Гілл.) Що ви знаєте про поезію? (До місіс Гілл.) Що ви знаєте про науку? (Показуючи на Фредді.) Що знає він про мистецтво чи про науку, чи там ще про щось? І що я, на вашу думку, знаю в чорта про філософію?

Місіс Гіггінс (застережливо). Чи про манери, Генрі?

Покоївка (відчиняючи двері). Міс Дулитл! (Виходить.)

Гігггінс (схоплюючись і підбігаючи до місіс Гіггінс). Це вона, мамо! (Стає навшпиньки й над материнською головою показує Елайзі на мигах, хто з присутніх жінок — господиня.)

Елайза, вишукано вбрана, справляє, увійшовши до кімнати, враження такої неперeсічної шляхетності та вроди, що всі присутні мимоволі встають. Уловивши гіггінсові вказівки, вона із завченою грацією підходить до місіс Гіггінс.

Лайза (вимовляючи слова з педантичною правильністю і дуже милою інтонацією). Гау ду ю ду, місіс Гіггінс? (Вона ледь затинається, аби не "проковтнути" "г" в слові "Гіггінс", але цілком успішно вимовляє важкий звук.) Містер Гіггінс казав, що мені можна завітати до вас.

Місіс Гіггінс (щиросердо). Правильно — і я справді вельми рада бачити вас.

Пікерінг. Гау ду ю ду, міс Дулитл?

Лайза (тиснучи йому руку). Полковник Пікерінг, чи не так?

Місіс Ейнсворд-Гілл. У мене таке відчуття, ніби ми з вами вже десь бачились, міс Дулитл. Я пам’ятаю ваші очі.

Лайза. Гау ду ю ду? (Граційно сідає на отоманку — на місце, яке щойно звільнив Гіггінс.)

Місіс Ейнсворд-Гілл (знайомлячи). Моя дочка Клара!

Лайза. Гау ду ю ду?

Клара (імпульсивно). Гау ду ю ду? (Сідає на отоманку поруч Елайзи, пожираючи ту очима.)

Фредді (переходячи до їхньої половини отоманки). Я, безперечно, уже мав задоволення вас бачити!

Місіс Ейнсворд-Гілл (знайомлячи). Мій син Фредді.

Лайза. Гау ду ю ду?

Фредді кланяється й сідає в єлизаветинське крісло, не зводячи з Елайзи захопленого погляду.

Гіггінс (зненацька). Святий Боже! Так — я все пригадав! (Усі витріщаються на нього.) Ковент-гарден! (Сприкрено.) От чортівня!

Місіс Гіггінс. Генрі, прошу тебе! (Помітивши, що він збирається сісти край столу.) Не сідай на мій письмовий стіл — ще поламаєш його!

Гіггінс (насуплено). Перепрошую.

Він прямує до дивана, але дорогою перечіплюється через камінові ґратки та щипці й кочергу; виплутується, бурмочучи прокляття, й закінчує свою руйнівну мандрівку, гепнувши так роздратовано на диван, що аж затріщало. Місіс Гіггінс дивиться на нього, але стримується й не каже нічого.

Западає тривала й ніякова пауза.

Місіс Гіггінс (заговорює нарешті, щоб розпочати розмову). Як ви гадаєте, чи не задощить?

Лайза. Невелике зниження тиску на заході наших островів захопить і східні регіони. Ніщо не вказує на значні зміни в барометричній ситуації.

Фредді. Ха! Ха! Ну й сміхота!

Лайза. Чи я щось не так сказала, молодий чоловіче? Б’юсь об заклад, я все висловила правильно.

Фредді. Ой, помру!

Місіс Ейнсворд-Гілл Я так сподіваюся, що не похолодніє! Довкола стільки того грипу. Ще не було такої весни, щоб уся наша родина не перехворіла грипом.

Лайза (похмуро). У мене тітка померла — кажуть, від грипу.

Місіс Ейнсворд-Гілл (співчутливо цмокає язиком). !!!

Лайза (тим самим трагічним тоном). Але я не вірю, що стареньку доконав грип, — її ограбали!

Місіс Гіггінс (спантеличено). Уграбали?

Лайза. Та-а-а-ак, хай вас Бог боронить! Бо чого б їй помирати від грипу? Тільки за рік до того вона переборола дифтерію. Я сама на власні очі бачила. Посиніла вона, лежала синя-синя. Усі вже гадали, що тітці кінець, але мій батько розливною ложкою знай заливав джин їй в горлянку, аж поки вона ожила — та так раптово, що перекусила ложку надвоє!

Місіс Ейнсворд— Гілл (вражено). Боже милий!

Лайза (нагромаджуючи одне звинувачення на друге). Як може жінка з отакою снагою взяти й померти від грипу? А що сталося з її новим бриликом, що мав перейти мені у спадок? Хтось його поцупив! Так ото, кажу, ті, що брилика поцупили, вони ж і її уграбали!

Місіс Ейнсворд-Гілл. А що означає: "вони її уграбали"?

Гіггінс (квапливо вставляє). О, це такий модний світський вислів! "Уграбати" когось — це те саме, що угробити.

Місіс Ейнсворд-Гілл (нажахано до Елайзи). Та невже ви насправді вірите, що вашу тітку умертвили?

Лайза. Ще б не вірити! Ті нелюди, з якими вона жила, убили б її і за шпильку від брилика, не те що за брилик!

Місіс Ейнсворд-Гілл. Але ж хіба правильно чинив ваш батько, що отак заливав спиртне їй в горлянку? Вона ж могла й від того померти!

Лайза. Тільки не вона! Джин був для тітки — мов материнське молоко. До того ж, батько стільки заливав його собі в горлянку, що добре знав, які то чудові ліки.

Місіс Ейнсворд-Гілл. Ви хочете сказати, що він пив?

Лайза. Пив! не те слово. Це було щось хронічне!

Місіс Ейнсворд-Гілл. Який ви жах пережили!

Лайза. Та ніякого жаху. Це йому ніскілечки не шкодило, я ж сама бачила. Та й не весь час він прикладався. (Весело.) Як найде на нього, сказати б, — коли-не-коли. І з кожною краплиною все добрішає й добрішає. От, було, нема в нього роботи, то мати дасть йому чотири пенси й випхає на вулицю, наказавши не вертатись, аж поки не вип’є рівно стільки, щоб став веселенький та добренький. Не одна жінка мусить отак напувати свого чоловіка, аби з ним можна було жити. (Призвичаївшись, вільно, розкуто.) Бачите, річ ось у чім. Якщо чоловік має хоч трохи совісті, то на тверезу голову совість гризе його, і стає він тоді як хмара. Одна чарчина — і де ті гризоти й поділися, ходить собі чоловік щасливий. (До Фредді, що давиться тамованим сміхом.) Слухайте, з чого ви хихочете.

Фредді. Та ці модні світські вислови. У вас це виходить жах як добре!

Лайза. Якщо я розмовляю як слід, то з чого ви смієтеся? (До Гіггінса.) Чи я сказала щось зайве?

Місіс Гіггінс (квапливо вставляє). Нічого подібного, міс Дулитл!

Лайза. Ну, хоч це добре. (Із запалом.) Ось що я завжди кажу…

Гіггінс (підводячись і дивлячись на годинника). Гм!

Лайза (озирнувшись на нього, збагнула натяк і теж підводиться). Що ж, я мушу йти. (Всі підводяться. Фредді йде до дверей.) Я така рада, що познайомилася з вами. До побачення! (Тисне руку місіс Гіггінс.)

Місіс Гіггінс. До побачення.

Лайза. До побачення, полковнику Пікерінгу.

Пікерінг. До побачення, міс Дулитл. (Тиснуть одне одному руки.)

Лайза (киваючи головою решті). До побачення, всі!

Фредді (відчиняючи їй двері). Ви йдете через Гайд-парк, міс Дулитл? Якщо так...

Лайза (із бездоганно вишуканою дикцією). Пішака через парк? Чорта з два! (Всі потетеріли.) Я їду в таксі! (Виходить.)

Пікерінг переводить подих і сідає. Фредді виходить на балкон, аби ще раз, здаля побачити Елайзу.

Місіс Ейнсворд-Гілл (усе ще не отямившись від потрясіння). Ох, я й справді ніяк не звикну до цієї нової манери висловлюватись!

Клара (падаючи невдоволено в єлизаветинське крісло). Ой, та все гаразд, мамо, все нормально! Люди ще подумають, ніби ми нікуди не ходимо, нікого не бачимо, якщо ви триматиметеся так старомодно.

Місіс Ейнсворд-Гілл. Смію сказати, що я дуже старомодна, але я дуже сподіваюсь, що ти, Кларо, не почнеш уживати такі вирази. Я вже наслухалась від тебе, що, мовляв, чоловіки — "паскуди" та що все на світі "свинство" й "мерзота", хоча я твердо переконана, що це жахливі слова й дами такого не говорять. Але те, що ми тільки-но почули, — це вже занадто. Чи не так, полковнику Пікерінгу?

Пікерінг. Не питайте мене. Кілька останніх років я пробув в Індії, і звичаї, манери так змінилися, що часом я не знаю, де перебуваю: чи на обіді в респектабельному домі, чи в кубрику серед матросів.

Клара. Просто треба звикнути та й годі. Не треба в цьому дошукуватись ні хорошого, ні лихого. Ніхто в це не вкладає ніякого смислу. Воно і чудне й привабливе і так гостро-дотепно виділяє речі, які самі собою не дуже й розумні. Я в захваті від нової світської говірки, і вона ж нікому й не шкодить.

Місіс Ейнсворд-Гілл (підводячись). Ну, якщо так, то я думаю, що нам пора вже йти.

Пікерінг та Гіггінс підводяться.

Клара (підводячись). О так, нам іще треба зробити три візити. До побачення, місіс Гіггінс. До побачення, полковнику Пікерінгу. До побачення, професоре Гіггінсе.

Гіггінс (похмуро йдучи від дивана до неї, щоб провести до дверей). До побачення. Ви ж не забудьте випробовувати нову світську говірку під час ваших трьох візитів. Не нервуйтеся при цьому. Говоріть завзято, з притиском.

Клара (сяючи усмішкою). Неодмінно! До побачення. Які дурниці — вся ця ранньо-вікторіанська удавана вихованість!

Гіггінс (під’южуючи її). Казна-які дурниці!

Клара. Чорт-зна які дурниці!

Місіс Ейнсворд-Гілл (судомно). Кларо!

Клара. Ха! Ха! (Виходить, сяючи вся, рада, що дорівнялася до найостаннішої моди, — чути, як вона спускається сходами, купаючись у потоці власного сріблистого сміху.)

Фредді (до височин небесних). Ну скажіть, ради Бога… (Схаменувшись, підходить до місіс Гіггінс.) До побачення!

Місіс Гіггінс (тиснучи йому руку). До побачення. Чи не хотіли б ви ще раз зустрітися з міс Дулитл?

Фредді (з великим запалом). Так, жах як хотів би!

Місіс Гіггінс. Ну, ви ж знаєте мої дні для гостей.

Фредді. Так. Страшенно вдячний вам! До побачення. (Виходить.)

Місіс Ейнсворд-Гілл. До побачення, містере Гіггінсе!

Гіггінс. До побачення, до побачення.

Місіс Ейнсворд-Гілл (до Пікерінга). Нічого не вийде. Ніколи я не присилую себе вживати отакі слова!

Пікерінг. І не треба. Знаєте, це не обов’язково. Ви чудово обійдетеся без таких висловів.

Місіс Ейнсворд-Гілл. Тільки ж Кларочка так на мене напосідає, так вичитує мені, коли я не сиплю найновішим жаргоном! До побачення!

Пікерінг. До побачення. (Тиснуть одне одному руки.)

Місіс Ейнсворд-Гілл (до місіс Гіггінс). Ви вже не ображайтеся на Клару. (Пікерінг, уловивши з її стишеної мови, що це не для його вух,

нишком приєднується до Гіггінса біля вікна.) Ми ж такі убогі! І вона, бідолашна дитина, так мало буває в гостях. Тож вона й не все тямить. (Місіс Гіггінс, завваживши, що очі її гості зволожилися, співчутливо бере її під руку, й вони разом ідуть до дверей.) Але хлопець у мене славний, правда ж?

Місіс Гіггінс. Ой, такий милий! Я завжди буду рада бачити його в себе.

Місіс Ейнсворд-Гілл. Спасибі вам, дорогенька! До побачення! (Виходить.)

Гіггінс (жадібно). Ну? Чм можна виводити Елайзу в світ? (Коршаком налітає на матір і тягне її до отоманки; вона сідає там, де сиділа Елайза, а син — ліворуч від неї.)

Пікерінг вертається до свого крісла по праву руч від неї.

Місіс Гіггінс. Ти, дурний хлопчиську, звісно ж, нікуди не можна її виводити! Вона — тріумф твого мистецтва та ще й таланту кравчини, але якщо ти гадаєш, що вона не видає себе кожнісіньким реченням, яке вилітає з її вуст, то ти, либонь, зовсім схибнувся через неї!

Пікерінг. А може, коли б щось підправити, як ви гадаєте? Я маю на увазі вилучити з її мови кровожерні моменти.

Місіс Гіггінс. Нічого не вийде — допоки вона в руках у Генрі.

Гіггінс (ображено). Хочете сказати, що у мене мова непристойна?

Місіс Гіггінс. Ні, дорогенький, мова твоя була б цілком пристойна — скажімо, десь на баржі серед матросні, але така мова аж ніяк не прикрасить Елайзи на прийомі в саду.

Гіггінс (тяжко скривджений). Ну, я мушу сказати…

Пікерінг (уриваючи його). Годі-бо, Гіггінсе, пора вже вам знати себе самого. Я такої мови не чував, відколи двадцять років тому ми робили огляди добровольців у Гайд-парку.

Гіггінс (насуплено). Ну, що ж, коли ви таке говорите, я визнаю: мова моя не завжди така, як у єпископа.

Місіс Гіггінс (заспокоюючи Генрі дотиком руки). Полковнику Пікерінгу, скажіть мені, будь ласка: що, достеменно, коїться там, на Вімпол-стріт?

Пікерінг (бадьоро, от ніби розмова повернула в зовсім інше річище). Ну, я перевізся туди, й ми живемо разом з Генрі. Працюємо удвох над моїми "індійськими діалектами", а ще ми думаємо, що було б зручніше…

Місіс Гіггінс. Так-так. Про це я все знаю — це ви чудово придумали. Але де живе ця дівчина?

Гіггінс. Звісно ж, з нами! Де ж їй ще жити?

Місіс Гіггінс. Але на яких умовах? Чи вона у вас служниця? А як ні — то хто вона для вас?

Пікерінг (проказуючи повільно). Я здогадуюся, що ви маєте на увазі, місіс Гіггінс.

Гіггінс. Але ви вбийте мене, якщо я знаю! Місяцями я бився над дівчиною, аби дотягти її до сьогоднішнього рівня. До того ж вона й користь приносить. Знає, де в мене що лежить, пам’ятає, коли і з ким я повинен зустрітись, і таке інше.

Місіс Гіггінс. А як уживається з нею твоя економка?

Гіггінс. Місіс Пірс? О, вона така раденька, що стільки обов’язків звалилося з її пліч, адже до Елайзиної з’яви їй доводилось відшукувати мої речі й нагадувати мені про мої домовленості. Але як тільки мова заходить про Елайзу… Не знаю, що за дурна муха вкусила мою економку. Знай твердить: "Ви не думаєте, пане!" Правда ж, Піку?

Пікерінг. Еге ж, саме так вона це формулює. "Ви не думаєте, пане!" Цими словами вона закінчує кожну розмову про Елайзу.

Гіггінс. Так ніби я хоч на мить коли перестаю думати про дівчину та її кляті голосівки й шелестівки. Я геть виснажився, думаючи про неї, стежачи за її губами, зубами й язиком, не кажучи вже про її душу — найхимерніше з усього того набору.

Місіс Гіггінс. Ну хто ж ви ще, як не двоє немовлят, що тішаться своєю живою лялькою?

Гіггінс. Тішаться! Та за тяжчу роботу я ще ніколи не брався — це щира правда, мамо! Але ж навіть не уявляєш, як це страшенно цікаво: взяти одне людське створіння й зробити з нього щось зовсім інше, давши йому нову мову. Це ж заповнює щонайглибшу прірву, яка відділяє клас від класу й душу від душі.

Пікерінг (підсуваючи своє крісло ближче до місіс Гіггінс і жваво перехиляючись до неї). Так, це неймовірно цікаво! Запевняю вас, місіс Гіггінс, що ми ставимось до Елайзи дуже серйозно. Щотижня… майже щодня! — помічаємо за нею якусь нову зміну. (Ще ближче підсуваючись.) Кожен відтинок її розвитку ми записуємо… десятки грамофонних дисків та фотографій…

Гіггінс (насипаючись на матір з другого боку). Так, чорт забирай! Ще жоден з моїх експериментів не захоплював мене так, як оцей. Вона заповнила собою наше життя по вінця, правда ж, Піку?

Пікерінг. Ми завджи говоримо про Елайзу.

Гіггінс. Навчаємо Елайзу.

Пікерінг. Рівняємо Елайзу.

Місіс Гіггінс. Що?!

Гіггінс. Винаходимо нові Елайзи.

Говорять разом.

Гіггінс. Знаєш, яке у неї недзвичайно чутке вухо…

Пікерінг. Запевняю вас, дорога місіс Гіггінс: ця дівчина…

Гіггінс. …як у папуги! Я випробував її слух на всі…

Пікерінг. …геній! Вона чудово грає на роялі.

Гіггінс. …звуки, які тільки може вимовляти людина…

Пікерінг. Ми брали її на концерти класичної музики і в мюзик-…

Гіггінс. …які тільки є в європейських та африканських мовах, у готентотських…

Пікерінг. …-холи, і все це вона сприймає, а, прийшовши додому…

Гіггінс. …говірках, те, на що у мене пішли роки праці…

Пікерінг. …програє все, що почула, на роялі, хай то буде…

Гіггінс. …вона все це підхоплює єдиним нападом, ураз, от ніби…

Пікерінг. Бетховен чи Брамс, Легар чи Лайонел Монктон…

Гіггінс. …займалася цим усе своє життя.

Пікерінг. …хоча ще півроку тому вона й до клавішів не торкалася…

Місіс Гіггінс (затуляючи пальцями вуха, бо чоловіки наприкінці намагаються перекричати один одного й лемент їхній стає просто нестерпний.) Ш-ш-ш-ш! (Вони замовкають.)

Пікерінг. Перепрошую! (Винувато ставить своє крісло назад.)

Гіггінс. Даруйте, мамо! Коли Пікерінг розкричиться, ніхто вже не вставить слова.

Місіс Гіггінс. Заспокойся, Генрі. Полковнику Пікерінгу, невже ви не усвідомлюєте, що коли Елайза увійшла в дім на Вімпол-стріт, щось іще увійшло разом з нею?

Пікерінг. Батечко її увійшов. Але Генрі швидко здихався його.

Місіс Гіггінс. Доречніше було б, якби прийшла її мати. А що мати не прийшла, то з’явилось дещо інше.

Пікерінг. Що ж?

Місіс Гіггінс (мимоволі виказуючи свій вік словом). Проблема!

Пікерінг. О, я розумію! Проблема, як виставити її напоказ, мов справжню леді.

Гіггінс. Я розв’яжу цю проблему. Я вже наполовину її розв’язав.

Місіс Гіггінс. Ні — ви, двоє неймовірно дурних чоловічих створінь! Проблема полягає в тому, як бути з дівчиною опісля.

Гіггінс. Не бачу в цьому ніяких складнощів. Вона зможе йти собі своїм шляхом, використовуючи всі переваги, яких набула в мене.

Місіс Гіггінс. Переваги — як у тієї вбогої жінки, що тільки-но була тут! Манери та звички, що не дозволяють шляхетній леді йти заробляти собі на прожиття і заразом не дають їй доходу шляхетної пані! Це ви маєте на увазі?

Пікерінг (поблажливо, трохи занудьгувавши). О, та це ми якось залагодимо, місіс Гіггінс! (Підводиться, щоб іти.)

Гіггінс (і собі підводячись). Ми підшукаємо для неї якусь легку роботу.

Пікерінг. Вона щаслива, нівроку. Не потерпайте за неї. До побачення! (Тисне їй руку, от ніби втішає налякану дитину, й прямує до дверей.)

Гіггінс. Принаймні, тепер уже пізно потерпати. Справу зроблено. До побачення, мамо! (Цілує її і йде слідом за Пікерінгом.)

Пікерінг (обернувшись, щоб кивнути останнє слово втіхи). Є стільки хороших вакансій! Ми зробимо все, що треба. До побачення!

Гіггінс (до Пікерінга, коли вони разом виходять за двері). Давайте візьмемо її на Шекспірівську виставку в Ерлс-корт!

Пікерінг. А чого ж — давайте! Що то вона скаже — тільки наставляй вуха!

Гіггінс. А як вернемося додому, вона передражнить усіх тих людей!

Пікерінг. Чудесно! (Чути, як обидва регочуть, спускаючись сходами.)

Місіс Гіггінс (нетерпляче, ривком підводиться і знов сідає за свій письмовий стіл до роботи. Відгортає вбік купу безладно накиданих паперів, хапає чистий аркуш із скриньки з письмовим приладдям і рішуче пробує писати. За третім невдалим нападом здається: шпурляє ручку на підлогу, сердито хапається за краї столу й вигукує.) Ох, ці чоловіки! чоловіки!! чоловіки!!!

Зрозуміло, що Елайза поки-що не зійде за герцогиню, а Гіггінс ще не виграв свого закладу. Але півроку ще не спливло, і Елайза встигає зійти — як не за герцогиню, то за княжну. Щоб побачити краєм ока, як у неї це вийшло, уявімо одне з посольств у Лондоні літнього вечора, коли вже споночіло. Над парадними дверима нависає дашок і килим простелено аж на хідник, адже якраз триває великий прийом. Обабіч килима ріденька юрба спостерігає, як прибувають гості. Ось під’їжджає "ролс-ройс". Виходить Пікерінг у вечірньому вбранні з орденами й медалями і допомагає висісти Елайзі — вона в манто, вечірній сукні, в діамантах, із віялом, квітами та всіма належними аксесуарами. За ними висідає Гіггінс. "Ролс-ройс" від’їжджає, і трійця піднімається східцями й заходить в будинок — двері відчиняються при їхньому наближенні. Всередині будинку вони опиняються в просторому холі, з якого ведуть нагору величні сходи. По ліву руч розташований гардероб для джентльменів. Гості-чоловіки залишають там свої капелюхи й плащі. Праворуч — двері до жіночого гардеробу. Леді заходять туди в накидках, а виходять — у всій своїй блискучій пишноті. Пікерінг щось

шепоче Елайзі й показує на жіночий гардероб. Вона заходить туди. Гіггінс та Пікерінг скидають свої плащі, беручи номерки в гардеробника.

Один із гостей, зайнятий тим самим, стоїть спиною до глядача. Забравши свої номерки, він обертається, показуючи себе поважним молодиком із вражаюче зарослим обличчям. Він має величезні вуса, що хвилями єднаються з розкішними бакенбардами. Кущі волосся хвилюються на його бровах, його чуприна низько підстрижена на потилиці й лисніє, щедро чимось намащена. Вбраний він дуже гарно. На грудях у нього кілька нікчемних медалей. З усього видно, що це чужинець, наздогад — вусатий пандур з Угорщини, але, попри люте враження від його волохатості, він вельми люб’язний і привітно-балакучий.

Впізнавши Гіггінса, він широко розводить руки й наближається до того, сповнений ентузіазму.

Вусань. Маестро, маестро! (Обіймає Гіггінса й розціловує його в обидві щоки.) Ви пам’ятаєте мене?

Гіггінс. Ні. Не пам’ятаю. Хто ви в чорта такий?

Вусань. Я — ваш учень, ваш перший учень, ваш найкращий та найбільший учень. Я той самий малий Непомук, той чудо-хлопець. Я прославив ваше ім’я по всій Європі. Ви навчали мене фонетики. Ви не могли забути мене.

Гіггінс. Чом ви не голитеся?

Непомук. Я не маю вашою імпозантної зовнішності, вашого підборіддя, гордого чола. Коли я поголюся, ніхто мене не помічає. А так усі мене знають, звуть мене "Волосатий Дік".

Гіггінс. А що ви тут робите, серед усіх цих великих цабе?

Непомук. Я — перекладач. Я розмовляю тридцятьма двома мовами. Їм не обійтися без мене на цих міжнародних вечірках. Ви — великий знавець жаргону кокні: хай тільки людина розтулить рота — і ви тут-таки вкажете її точну адресу в межах Лондона. А я вкажу будь-чию адресу в межах Європи.

Ліврейний лакей збігає вниз по сходах і підходить до Непомука.

Лакей. Ви потрібні нагорі! Її світлість не може порозумітися з одним грецьким паном.

Непомук. Дякую — так, негайно!

Лакей зникає в юрбі.

Непомук (До Гіггінса). Цей грецький дипломат прикидається, ніби ні слова не розуміє й не розмовляє по-англійському. Мене він не ошукає! Він-бо син годинникаря з Кларкенвелла. А розмовляє він такою каліченою англійщиною, що не сміє й слова мовити, бо зразу ж виказує своє походження. Я допоможу йому прикидатися, але здеру з нього за це грубі гроші! З усіх них здеру гроші. Ха-ха! (Поспішає нагору.)

Пікерінг. Чи з цього молодця справді такий великий знавець? Чи не викриє він Елайзи й чи не почне її шантажувати?

Гіггінс. Побачимо. Викриє її — я програю свій заклад.

Елайза вертається з гардеробної і приєднується до чоловіків.

Пікерінг. Ну, а зараз, Елайзо, в бій! Ви готові?

Лайза. А ви нервуєтеся, полковнику?

Пікерінг. Страшенно! Почуваюся точнісінько так, як було колись перед першим моїм боєм. Але це тільки перший раз страшно.

Лайза. А для мене це не перший раз, полковнику. Я проробляла це разів п’ятдесят — ні, сотні разів! — коли снила уяв у своєму свинарничку а Ейнджел-корті. І зараз я сню уяв. Пообіцяйте мені, що не дозволите професорові Гіггінсу розбудити мене, бо коли він мене таки розбудить, я все-все позабуваю і знов заговорю так, як говорила колись на Друрі-лейн.

Пікерінг. Ані пари з уст, Гіггінсе! (До Елайзи.) Ну, готові?

Лайза. Готова.

Пікерінг. Ходім!

Вони підіймаються сходами, Гіггінс іде позаду. Пікерінг щось шепоче лакеєві на першій площадинці сходів.

Лакей першої площадинки. Міс Дулитл, полковник Пікерінг, професор Гіггінс!

Лакей другої площадинки. Міс Дулитл, полковник Пікерінг, професор Гіггінс!

Нагорі, де кінчаються сходи, гостей приймають посол з дружиною, біля якої стоїть Непомук.

Господиня (тиснучи Елайзі руку). Гау д’ї ду?

Господар (у тому ж дусі). Гау д’ї ду? Гау д’ї ду, Пікерінгу?

Лайза (із граційною поважністю, яка вселяє шанобливий острах у господиню). Гау ду ю ду? (Проходить до вітальні.)

Господиня. Це ваша прийомна дочка, полковнику Пікерінгу? Вона зробить сенсацію.

Пікерінг. Це така добрість з вашого боку — запросити її заради мене! (Проходить далі.)

Господиня (до Непомука). Вивідайте усе про неї!

Непомук (кланяючись). Ваша світлосте… (Щезає в юрбі.)

Господар. Гау д’і ду, Гіггінсе? Тут у вас сьогодні є суперник. Він назвався вашим учнем. Чи годиться він на що-небудь?

Гіггінс. Він може вивчити мову за півмісяця, знає їх десятки. Це певна ознака, що дурень. А в фонетиці — взагалі нуль.

Господиня. Гау д’і ду, професоре?

Гіггінс. Гау ду ю ду? Вся ця затія — жахлива докука для вас. Даруйте, що я беру в ній участь! (Проходить далі.)

У вітальні й далі, в анфіладі салонів, прийом у повному розпалі. Елайза проходить через усі ці приміщення. Вона так зосередилася на своєму випробуванні, що йде, мов сновида в пустелі, а не як дебютантка у світській юрбі. Люди припиняють розмови, щоб подивитися на неї, милуючись її сукнею, діамантами й дивною привабою її вроди. Молодняк по кутках вилазить на стільці, щоб хоч побачити її.

Господар і господиня вертаються зі сходів до вітальні й приєднуються до гостей. Гіггінс, понурений і сповнений зневаги до

світської метушні, підходить до гурту, де господарі підтримують жваву балачку.

Господиня. Ах, ось і професор Гіггінс! Він нам скаже. Розкажіть нам усе про ту чарівну юну леді, професоре!

Гіггінс (майже похмуро). Про яку таку чарівну юну леді?

Господиня. Та добре ви знаєте, про яку. Мені кажуть, що в Лондоні не було нічого подібного до неї, відколи люди видиралися на стільці, аби глянути на місіс Ленгтрі.

Непомук, переповнений новинами, приєднується до гурту.

Господиня. Ах, ось і ви нарешті, Непомуку! Чи вивідали ви все про ту пані Дулитл?

Непомук. Я вивідав все про неї! Вона — підставна особа.

Господиня. Підставна особа! О ні!

Непомук. Так, так! Їй не ошукати мене. Її прізвище не може бути Дулитл.

Гіггінс. Чом ні?

Непомук. Тому що Дулитл — англійське прізвище. А вона ніяка не англійка.

Господиня. Яка нісенітниця! По-англійському вона розмовляє просто чудово.

Непомук. Надто чудово! Можете ви показати мені хоч одну англійку, що розмовляла б як слід по-англійському? Тільки чужоземці, яких учили розмовляти англійською мовою, розмовляють нею добре.

Господиня. Звісно, вона таки налякала мене своєю манерою вимовляти "Гау д’ї ду". У мене була вчителька, яка точнісінько так вимовляла, і я її смертельно боялася! Ну, а коли вона не англійка, то хто ж вона?

Непомук. Угорка.

Всі. Угорка?!

Непомук. Так, угорка. І королівської крові. Я теж угорець. І теж королівської крові.

Гіггінс. А ви говорили з нею по-угорському?

Непомук. Говорив. Та вона занадто хитра. Сказала: "Будь ласка, розмовляйте зі мною по-англійському: я не розумію французької!" Французької! Вона прикидається, ніби неспроможна відрізнити угорську від французької. Неможливо: вона знає обидві мови.

Гіггінс. А королівська кров? Як ви довідалися про це?

Непомук. Інстинктом, маестро, інстинктом! Тільки мадярські племена можуть дати отой вигляд божественної справедливості, оті рішучі очі… Вона — князівна!

Господар. А що ви скажете, професоре?

Гіггінс. Я скажу: проста лондонська дівчина з вулиці, яку навчив розмовляти фахівець. Вона — з Друрі-лейн.

Непомук. Ха-ха-ха! Ох, маестро, маестро, ви схибнулись на діалектах кокні! Лондонська вулиця заступила для вас цілий світ.

Гіггінс (до господині). А що скаже ваша світлість?

Господиня. О, я, звісно, згодна з Непомуком! Вона — щонайменше князівня.

Непомук. Не обов’язково законна, звісна річ! Може, від морганатичного шлюбу. Але, безперечно, високого роду.

Гіггінс. Я наполягаю на моїй думці.

Господиня. Ну, ви невиправні!

Гурт розпадається, Гіггінс лишається на самоті. До нього підходить Пікерінг.

Пікерінг. Де Елайза? Нам треба не спускати її з ока!

Елайза приєднується до них.

Лайза. Навряд чи я витримаю довше. Усі люди витріщаються на мене. Одна стара дама щойно сказала мені, мовляв, я розмовляю точнісінько, як королева Вікторія. Мені дуже шкода, якщо я програла ваш заклад. Я зробила все, що могла, але так і не зуміла стати такою, як ці люди.

Пікерінг. Ні, ви не програли, люба! Ви виграли вдесятеро більше!

Гіггінс. Вшиваймося звідсіля! Я вже набазікався з цими телепнями по саму зав’язку.

Пікерінг. Елайза стомилася, а я зголоднів. Хутко тікаймо звідси та повечеряймо де-небудь!

Дія четверта

Лабораторія на Вімпол-стріт. Опівночі. Нікого в кімнаті. Годинник на лабораторній поличці б’є дванадцяту. В каміні не горить вогонь — надворі тепла літня ніч.

Незабаром зі сходів долинають голоси Гіггінса і Пікерінга.

Гіггінс (гукаючи вниз до Пікерінга). Слухайте, Піку: замкнете двері, добре? Я більше не виходжу на вулицю.

Пікерінг. Гаразд. Місіс Пірс може йти спати? Адже нам більше нічого не треба, правда?

Гіггінс. Бог свідок — ні!

Елайза відчиняє двері; площадинка освітлена, тож дівчину видно в усьому чудовому вбранні, в якому вона щойно виграла Гіггінсів заклад. Вона підходить до каміна і вмикає електричне світло. Вона зморена. Її блідість сильно контрастує з темними очима й косами; вираз обличчя у неї майже трагічний. Вона скидає з себе манто, кладе віяло й рукавички на рояль і сідає на лаву — мовчазна, в тяжкій задумі. Гіггінс у вечірньому костюмі, плащі й капелюсі, входить до кімнати, несучи домашню куртку, яку підхопив у передпокої внизу. Він скидає капелюха й плаща і недбало шпурляє їх на журнальний столик, так само позбувається фрака й надягає домашню куртку, а тоді стомлено падає в крісло біля каміна. Пікерінг, десь так само вбраний, заходить до кімнати, також скидає капелюха й плаща і хоче шпурнути на Гіггінсові речі, але передумує.

Пікерінг. Чуєте? Місіс Пірс буде сваритися, якщо ми залишимо одяг отак на купі у вітальні.

Гіггінс. Та киньте їх через перила в хол! Вона натрапить на них уранці й приткне де слід. Подумає, що ми були п’яні.

Пікерінг. Ми й справді трохи напідпитку. А є листи?

Гіггінс. Я не глянув. (Пікерінг бере капелюхи й плащі і йде вниз. Гіггінс заводить, напівспіваючи, напівпозіхаючи, арію з "Дівчини із золотого Заходу". Раптом припиняє співати й вигукує.) І де в чорта мої капці, хотів би я знати?

Елайза похмуро дивиться на нього, тоді раптом підводиться й виходить із кімнати.

Гіггінс знов позіхає й починає наспівувати.

Пікерінг вертається, несучи в руці вміст поштової скриньки.

Пікерінг. Самі проспекти, а вам — ось цей любовний лист із графською короною. (Кидає проспекти в камін і вклякає на килимку, спиною до граток.)

Гіггінс (зиркнувши на "любовного листа"). Лихвар! (Кидає листа слідом за проспектами.)

Елайза вертається з парою великих капців без п’ят. Кладе їх на килимок перед Гіггінсом і знов сідає на своє місце, не мовивши й слова.

Гіггінс (знов позіхаючи). О Господи! Що за вечір! Що за компанія! Що за дурне блазнювання! (Нахиляється розшнурувати черевика й помічає

капці. Облишує шнурки й дивиться на капці, так ніби вони самохіть з’явилися перед ним.) Ой, вони тут! Отакої!

Пікерінг (потягуючись). Ну, я таки трохи стомився! Довгий був день. Прийом у саду, званий обід і ще той, останній прийом! Чи не забагато таких розкошів? Але ви виграли свій заклад, Гіггінсе. Елайза зіграла свою роль, та ще й блискуче, правда ж?

Гіггінс (палко). Хвалити Бога, цьому кінець!

Елайзу всю аж пересмикнуло, але чоловіки не помічають її, тож вона опановує себе й знов сидить, мов закам’яніла.

Пікерінг. Ви нервувалися на прийомі в саду? Я нервувався. А Елайза нібито була спокійнісінька.

Гіггінс. О, вона була спокійна! Я знав, що з нею буде все гаразд. Ні, це я перевтомився: стільки місяців пропихати отаку роботу! Спочатку, поки ми займалися фонетикою, воно було ще цікаво, але потім це мені смертельно набридло. Якби я не змушував себе до цього, то облишив би все ще два місяці тому. Дурна то була затія і вийшла сама докука.

Пікерінг. Ну що ви! Я на прийомі в саді страшенно хвилювався. Серце моє так калатало, трохи не вискочило з грудей.

Гіггінс. Атож, перші три хвилини і я хвилювався. Та коли побачив, що перемога буде наша і то без бою, то почувся, мовби ведмідь у клітці, який тиняється з кутка в куток знічев’я. А обід — то було ще гірше: добру годину сидіти й запихатися їжею, не мавши з ким і словом перемовитися, крім якоїсь клятої світської дурепи! Ось що скажу я вам, Пікерінгу: такого з мене — годі. Досить створювати штучних герцогинь. Уся ця справа була для мене чистісіньким чистилищем.

Пікерінг. Ви ж ніколи по-справжньому не поринали в рутину світського життя. (Звільна переходячи до рояля.) А мені приємно час від часу зануритися в цю стихію — тоді я молодію знов. Так чи так, і це був успіх — незмірний успіх! Раз чи двічі я був добряче перелякався, бо ж Елайза так добре грала свою роль. Бачите, стільки щирих герцогинь зовсім на це нездатні: вони такі дурні, що гадають, ніби стиль сам собою, від природи, приходить до людей їхнього стану, і не вчаться ніколи. Завжди є щось професіональне в тому, коли щось роблять неперевершено добре.

Гіггінс. Атож, саме це й лютить мене до безумства: дурні люди не тямлять свого власного дурного діла. (Підводячись.) Але з цим покінчено, й нарешті я можу лягти спати без страху перед завтрашнім днем.

Елайзина природа стає лиховісною

Пікерінг. Мабуть, і я піду на боковеньку. І все-таки, це була велика подія — ваш тріумф! Добраніч! (Іде до дверей.)

Гіггінс (рушаючи слідом за ним). Добраніч. (Кидає через плече від дверей.) Вимкніть світло, Елайзо, і скажіть місіс Пірс, хай не варить мені вранці кави: я вип’ю чаю. (Виходить.)

Елайза намагається триматися спокійно, мовби їй байдуже, коли підводиться і йде через кімнату до каміна, щоб вимкнути світло. Але, ще й не дійшовши туди, вона вже ладна була закричати. Сідає в Гіггінсове крісло, міцно стиснувши руками бильця. Зрештою дає серцю волю й кидається на підлогу, корчиться в безсилій люті.

Гіггінс (у гнівному відчаї з-за дверей). І де це в чорта подів я свої капці? (З’являється у дверях.)

Лайза (хапаючи капці й один по одному, з усієї сили, шпурляючи в нього.) Ось вам ваші капці! І ось! Беріть свої капці й щоб ви цілими днями шукали їх та не знаходили!

Гіггінс (ошелешено). Це що за… (Підходить до неї.) Що сталось? Устаньте! (Зводить її на ноги.) Щось негаразд?

Лайза (задихано). Все гаразд — у вас. Я виграла ваш заклад, чи не так? То й досить для вас. А я для вас, певне ж, нічого не значу.

Гіггінс. Ви виграли мій заклад! Ви! Самовпевнена комаха! Це я виграв заклад. Нащо ви шпурляли в мене капці?

Лайза. Бо хотіла розбити вам обличчя. Я б вас убила, якби могла, самолюбива ви тварюко! Чом ви не лишили мене там, де підібрали, — на вулиці? Ви дякуєте Богові, що все скінчилося і що тепер ви можете знов викинути мене туди, чи не так? (Несамовито заламує руки, аж хрускають пальці.)

Гіггінс (дивлячись на неї з холодним подивом). Створіння таки рознервувалося.

Лайза (із приглушеним зойком люті несамохіть кидається на нього, аби вгородити нігті йому в обличчя). !!!

Гіггінс (схопивши її за зап’ястя). Ах, ви так? Втягніть кігті, кішечко! Як ви смієте показувати мені ваш характер? Сядьте і заспокойтеся. (Грубо кидає її в крісло.)

Лайза (знищена його перевагою в силі й вазі). Що буде зі мною? Що буде зі мною?

Гіггінс. Де мені в дідька знати, що буде з вами? І яке це має значення, що буде з вами?

Лайза. Вам байдуже. Я знаю, що вам байдуже. Коли б я оце померла, вам усе одно було б байдужісінько. Я для вас ніщо — навіть оці капці дорожчі вам за мене!

Гіггінс (громовим голосом). Оці капці!

Лайза (з гірким смиренням). Оці капці. Та й яка різниця, з чим мене порівняти: з капцями чи з чимось іншим?

Пауза. Елайза — зламана, без надій. Гіггінс трохи знічений.

Гіггінс (так бундючно, що бундючніш бути не може). Чому ви завели таку мову? Чи смію я спитати: може, ви нарікаєте на те, як тут з вами обходяться?

Лайза. Ні.

Гіггінс. Чи хтось погано повівся з вами? Полковник Пікерінг? Місіс Пірс? Хтось із слуг?

Лайза. Ні.

Гіггінс. Смію сподіватися, ви не будете стверджувати, ніби я вас кривдив?

Лайза. Ні.

Гіггінс. Радий це чути. (Пом’якшує тон.) Можливо, ви перевтомилися від випробувань цього дня. Вип’єте келишок шампанського? (Робить рух у напрямку дверей.)

Лайза. Ні. (Згадавши про свої манери, додає.) Дякую.

Гіггінс (знову в доброму гуморі). Це у вас накопичилося за кілька останніх днів. Гадаю, це було природньо: ви хвилювалися перед тим прийомом. Але все це вже позаду. (Добродушно поплескує її по плечі — вона корчиться, сахається.) Більш нема про що турбуватися.

Лайза. Ні — це для вас більш нема про що турбуватися. (Несподівано підводиться й тікає від нього на лавку біля рояля — сідає і затуляє обличчя руками.) О Боже! Як я хочу померти!

Гіггінс (витрішившись на неї в щирому подиві). Чому? Ради Бога, чому? (Розважливо, підходячи до неї.) Послухайте мене, Елайзо. Все це ваше роздратування — воно суто суб’єктивне.

Лайза. Я не розумію. Я така невігласка.

Гіггінс. Це вам приверзлося. Нічого лихого, все гаразд. Лягайте спати, як хороша дівчина, проспіться — і все розвіється. Поплачте трішки, помоліться — і вам стане легко й добре.

Лайза. Вашу молитву я вже чула: "Хвалити Бога, цьому кінець!"

Гіггінс (нетерпляче). Ну, а ви хіба ж не хвалите Бога за те, що цій справі настав кінець? Ви тепер вільні й можете робити, що забажаєте.

Лайза (у відчаї зібравши всі свої сили). А на що я годжуся? На що я годжуся після вашої науки? Куди мені подітися? За що братися? Що буде зі мною?

Гіггінс (збагнувши нарешті, в чому річ, але ніскільки не перейнявшись її тривогами). О, то ось що вас турбує! (Закладає руки в кишені й починає походжати, звично брязкаючи вмістом своїх кишень, от ніби з чистого милосердя людського зволив приділити трохи своєї уваги таким дрібницям.) Я б на вашому місці не потерпав за це. Мені уявляється, що вам нетяжко буде влаштуватися де-небудь, хоча мені й

не спадало на думку, що ви негайно підете від мене. (Вона кидає на нього швидкий погляд, але він не дивиться на неї, бо саме розглядає десертний таріль на роялі й надумує з’їсти яблуко.) Знаєте, ви можете вийти заміж. (Відкушує великий шмат яблука й жує, плямкаючи.) Бачите, Елайзо, не всі чоловіки — отакі затяті старі парубки, як ми з полковником. Більшість чоловіків залюбки женяться (бідолахи!), а ви ж маєте нічогеньку вроду: часом просто любо на вас подивитись — не зараз, звісно, бо ви все плачете і вигляд у вас бридкий, мов у самої чортиці, а коли ви в доброму настрої і схожі на саму себе, — отоді ви, можна сказати, привабливі. Себто привабливі для чоловіків, котрі схильні до одруження, ви ж розумієте. Лягайте собі спати, відпочиньте гарненько, а тоді встаньте та погляньте на себе в дзеркалі — і ви вже не здаватиметемсь самі собі такою дешевою.

Елайза знову дивиться на нього, не мовлячи й слова і не ворушачись. Але він того її погляду зовсім не помічає, з’їдаючи, з виразом надмірної втіхи, своє яблуко, адже воно таки смачне.

Гіггінс (заднім розумом спіймавши геніальну думку). Може, моя мати підшукає вам якого підходящого хлопця.

Лайза. Ми були вище цього там, на розі Тотнем-корт-роуд.

Гіггінс (прочнувшись). Що ви хочете тим сказати?

Лайза. Я продавала квіти. Себе не продавала. А зараз, коли ви зробили з мене леді, мені не лишається нічого іншого, як торгувати собою. Краще б ви були залишили мене там, де знайшли.

Гіггінс (рішуче шпурнувши недогризок у камінові гратки). Дурниці, Елайзо! Не плямуйте людських стосунків усім цим лицемірним ниттям про купівлю-продаж. Ніхто не присилує вас вийти заміж за того, хто вам не до вподоби.

Лайза. Що ж тоді мені робити?

Гіггінс. О, багато чого! Взяти хоча б вашу давню мрію про квітковий магазин. Пікерінг міг би допомогти вам відкрити магазинчик, адже має купу грошей. (Хихоче.) Доведеться йому заплатити за всі ці вбрання, в яких ви красувалися сьогодні, а коли приплюсувати сюди ще плату за прокат коштовностей, то й попрощайся, полковнику з двома сотнями фунтів! Ну, а півроку тому навіть думка про власний квітковий магазин видалась би вам пустою химерою. Та годі! Все у вас буде гаразд. А мені пора вже залізти в ліжко — диявольськи хочеться спати! До речі, я прийшов сюди по щось, а по що саме — забув.

Лайза. По капці.

Гіггінс. Ах так, звісно! Ви пошпурили їх у мене. (Піднімає капці і йде до дверей, але вона підводиться й заговорює до нього.)

Лайза. Перш ніж ви підете, пане...

Гіггінс (упустивши на підлогу капці — вражений таким її звертанням). Що?

Лайза. Я хочу дізнатися: чи моя одежа належить мені, чи полковнику Пікерінгу?

Гіггінс (вернувшись до кімнати з таким виглядом, от ніби її запитання було вершиною дурості). Та на якого чорта здалася вона Пікерінгові?

Лайза. Може, ця одежа знадобиться йому для наступної дівчини, яку ви підчепите для своїх експериментів.

Гіггінс (приголомшений і діткнутий до живого.) Оце таке ваше ставлення до нас?

Лайза. Про це я більш нічого не хочу чути. Я лише хочу знати, чи бодай що-небудь належить мені. Адже мою власну одіж спалено.

Гіггінс. Але яке це має значення? Нащо ви зчиняєте через це бучу серед глупої ночі?

Лайза. Я хочу знати, що я можу забрати з собою. Щоб потім мене не звинуватили у крадіжці.

Гіггінс (уражений уже в саме серце). В крадіжці! Як ви могли це сказати, Елайзо? Видно, що вам бракує щирих почуттів.

Лайза. Перепрошую. Я всього лиш проста неосвічена дівчина, і мені в моєму становищі слід бути обачною. Не може бути ніяких щирих почуттів між такими як ви, і такими, як я. Чи не були б ви такі ласкаві, щоб сказати мені, що моє, а що — ні?

Гіггінс (дуже сердито). Можете забирати до дідька все, що є в цьому домі. Окрім коштовностей — їх узято напрокат. Це вас задовольнить? (Крутнувшись на закаблуках, він, украй розгніваний, хоче вийти.)

Лайза (упиваючись його гнівом, немов нектаром, і бажаючи допекти йому ще, аби потішитися довше). Стривайте, будь ласка! (Знімає коштовності.) Чи не заберете ви оцього на збереження до вашої кімнати? Я не хочу ризикувати — коли б щось не пропало.

Гіггінс (люто). Давайте сюди! (Вона кладе коштовності йому в руки.) Якби ці діаманти належали мені, а не ювелірові, я запхнув би їх вам у вашу невдячну горлянку. (Він недбало запихає їх у свої кишені, мимохіть прикрасивши себе кінцями ланцюжків, що стирчать назовні.)

Лайза (знімаючи з пальця перстень). Це не ювелірів перстень — це той, що ви купили мені в Брайтоні. Він мені більше не потрібен. (Гіггінс несамовито жбурляє його в камін і так погрозливо обертається до

Елайзи, що та, затуливши руками обличчя, припадає до рояля й вигукує.) Не бийте мене!

Гіггінс. Бити вас! Ви, нице створіння, як ви тільки сміли таке подумати! Це ви вдарили мене. І вразили в самісіньке серце!

Лайза (тішачись зачаєною радістю). Я рада! Бо хоч трохи відігралась за свою кривду.

Гіггінс (з гідністю, у своєму найкращому професійному стилі). Ви змусили мене втратити самовладання, а цього ще ніколи не траплялося зі мною. Я волію більш нічого не казати цієї ночі. Я йду спати.

Лайза (зухвало). Ви б залишили записочку про каву для місіс Пірс, бо я їй нічого не перекажу.

Гіггінс (сухо). Прокляття на місіс Пірс, на каву і на вас, і (нестримано) хай буде проклята моя власна дурість, що я так щедро тратив своє тяжким трудом призбиране знання та ще коштовний скарб моєї турботи й приязні на безсердечну задрипанку з вулиці! (Виходить із підкреслено добропристойною гідністю, але, не втерпівши, щосили хряскає дверима.)

Елайза опускається навколішки на килимок біля каміна й шукає персня. Знайшовши, роздумує хвильку, що з ним робити. Врешті кидає його на десертний таріль і в шаленій лютості біжить нагору. Умеблювання Елайзиної кімнати зросло: тут з’явилася чимала одежна шафа і розкішний туалетний столик. Вона входить і вмикає світло. Підходить до шафи, відчиняє її і дістає сукню для прогулянок, капелюха та пару туфель, кидаючи все це на ліжко. Скидає з себе вечірню сукню й туфлі, тоді бере з шафи обшиті оксамитом плічка, дбайливо вішає на них вечірню сукню й чіпляє плічка з сукнею у шафі, захряскуючи двері. Надягає туфлі, сукню й капелюха — все для прогулянки. Бере з туалетного столика свого наручного годинника й прикріплює його на

зап’ясті. Натягує на руки рукавички, бере свою сумочку й зазирає в неї, щоб переконатися, чи є там гаманець, а тоді чіпляє собі на зап’ясток. Рушає до дверей, кожним своїм рухом виказуючи люту рішучість. Востаннє дивиться на себе в дзеркало. Зненацька показує сама собі язика, а тоді виходить із кімнати, вимкнувши електричне світло біля дверей.

Тим часом надворі, на вулиці, безнадійно закоханий Фредді Ейнсфорд-Гілл видивляється на вікна третього поверху, одне з котрих досі світиться.

Світло гасне.

Фредді. Добраніч, люба, люба, люба…

Виходить Елайза, добряче грюкнувши дверима.

Лайза. І що це ви тут робите?

Фредді. Нічого. Чи не кожну ніч я простоюю тут. Це єдине місце, де я почуваюся щасливим. Не смійтеся з мене, міс Дулитл!

Лайза. Не звіть мене "міс Дулитл", чуєте? "Лайза" цілком згодиться для мене. (Не витримує і хапає його за плечі.) Фредді, ви не вважаєте мене за безсердечну задрипанку з вулиці, правда ж, ні?

Фредді. О ні, ні, люба! Як це вам спало таке на думку? Ви ж найгарніша, найдорожча…

Він втрачає всяке самовладання й засипає її поцілунками. Вона, спрагла співчуття, відповідає йому. Обоє завмирають в обіймах. З’являється підстаркуватий констебль.

Констебль (обурено). Ану! Ану ж! Ану ж бо!

Закохані квапливо пускають одне одного.

Фредді. Перепрошую, констеблю! Ми ж оце щойно заручилися.

Обоє тікають геть.

Констебль хитає головою, згадуючи свої власні зальоти й розмірковуючи над марнотою людських надій. Несквапною професійною ходою рушає в протилежний бік.

Закохані втікачі потрапляють до Кавендіш-скверу. Тут вони зупиняються обміркувати, куди податися далі.

Лайза (захекано). Не дуже я його злякалася, того поліцая. Але ви відповіли йому як слід.

Фредді. Сподіваюсь, я не збив вас з вашої путі, адже ви кудись хотіли йти. А куди саме?

Лайза. До річки.

Фредді. Чого?

Лайза. Зробити в ній дірку.

Фредді (жахнувшись). Елайзо, люба, що це ви? Що сталось?

Лайза. Та дарма. Тепер вже це не має значення. Адже на всьому світі нікогісінько немає, тільки ми двоє, правда?

Фредді. Ані душі.

Вони дозволяють собі ще раз поцілуватися, і знов їх полохає констебль — цього разу набагато молодший.

2-ий Констебль. Ану ж, ви двоє! Це що таке? Як ви думаєте, де ви знаходитеся? Ану забирайтеся звідсіля: беріть ноги на плечі та гайда!

Фредді. Як ви скажете, пане, — беремо ноги на плечі!

Вони знов біжать і потрапляють до Гановер-скверу; тут зупиняються, аби ще раз порадитись.

Фредді. Ніколи не думав, що з поліцаїв такі жахливі ханжі.

Лайза. Це їхня робота — ганяти дівчат з вулиць.

Фредді. Кудись нам треба прибитися. Не тинятися ж нам по вулицях цілу ніч!

Лайза. А чом би й ні? Про мене, то це просто чудово: вік тинялася б отак!

Фредді. Ох, люба!

Вони цілуються знов, не завваживши, що стиха під'їхало й зупинилося таксі.

Водій. Може, я підвіз би вас із леді кудись, пане?

Вони злякано відсторонюються одне від одного.

Лайза. Ой, Фредді, таксі! Саме те, що нам треба.

Фредді. Але, хай йому всячина, я не маю грошей.

Лайза. Зате я маю чимало. Полковник гадає, що не можна виходити на вулицю без десятка фунтів у кишені. Слухай! Ми їздитимемо в таксі цілу ніч, а вранці я завітаю до місіс Гіггінс — спитати поради, що мені робити. Я все вам розповім у таксі. А поліція там нас не зачепить.

Фредді. Чудесно! Потрясно! (До водія.) Вімблдонський пустир! (Їдуть геть.)

Дія п’ята

Вітальня місіс Гіггінс. Як і першого разу, вона сидить за письмовим столом. Заходить покоївка.

Покоївка (від порога). Містер Генрі, мем, у холі з полковником Пікерінгом.

Місіс Гіггінс. Ну, то ведіть їх нагору.

Покоївка. Вони засіли за телефон, мем. Дзвонять у поліцію, здається.

Місіс Гіггінс. Що?!

Покоївка (трохи підступивши до господині й стишивши голос). Містер Генрі сам на себе не схожий, мем. Я подумала: треба б вам сказати.

Місіс Гіггінс. Коли б ви мені сказали, що містер Генрі сам на себе схожий, я б тоді здивувалася дужче. Скажіть їм, хай ідуть сюди, коли скінчать з поліцією. Певне, він щось загубив.

Покоївка. Добре, мем. (Рушає.)

Місіс Гіггінс. Та спершу підніміться нагору й попередьте міс Дулитл, що містер Генрі й полковник тут. Попросіть її, щоб не сходила вниз, поки я не пошлю по неї.

Покоївка. Добре, мем.

Гіггінс вдирається до кімнати. він і справді, як сказала покоївка, сам на себе не схожий.

Гіггінс. Слухай, мамо: це ж чортівня якась!

Місіс Гіггінс. Так, любий. Доброго ранку. (Він стримує свою нетерплячість і цілує матір, а покоївка тим часом виходить.) Що скоїлось?

Гіггінс. Елайза дременула геть.

Місіс Гіггінс (спокійно, не відриваючись від свого писання). Либонь, ти налякав її.

Гіггінс. Налякав її! Дурниці! Вчорашньої ночі ми, як завжди, залишили її, щоб вона повимикала світло і все таке, а вона, замість лягти спати, перевдяглася та й подалася геть. Ліжко її лишилось неторкане. Десь перед сьомою вранці вона приїхала в таксі забрати свої речі, й та дурепа місіс Пірс, не сказавши мені й слова, віддала їй усе! Що мені тепер робити?

Місіс Гіггінс. Мабуть, обходитися без неї, Генрі. Дівчина має повне право піти собі — коли завгодно й куди завгодно.

Гіггінс (неуважливо ходячи туди-сюди по кімнаті). Але ж я не можу нічого знайти! Я не пам’ятаю, про що з ким і на коли домовився. Я… (Входить Пікерінг. Місіс Гіггінс кладе ручку й відсувається від столу.)

Пікерінг (тиснучи руку господині). Доброго ранку, місіс Гіггінс. Генрі вже сказав вам? (Сідає на отоманку.)

Гіггінс. Що каже той осел-інспектор? Ви запропонували винагороду?

Місіс Гіггінс (підводячись, вражена і обурена). Невже ви хочете сказати, що заявили на Елайзу в поліцію?

Гіггінс. Авжеж! А нащо ж тоді поліція? І що ще нам лишалося робити? (Сідає єлизаветинське крісло.)

Пікерінг. Інспектор дуже прискіпувався. Здається він запідозрив нас у якихось безчесних намірах.

Місіс Гіггінс. Ну звісно ж, запідозрив! Яке ви мали право заявляти на дівчину в поліцію, от ніби вона злодійка, чи загублена парасоля, чи ще там щось? Подумати тільки! (Вельми сприкрена, сідає знову.)

Гіггінс. Але ж нам треба знайти її!

Пікерінг. Знаєте, місіс Гіггінс, ми не можемо допуститися, щоб вона отак пішла від нас. Що ж нам треба було ще робити?

Місіс Гіггінс. У вас обох не більше розуму, ніж у двох малих дітей. Чому…

Уриваючи розмову, заходить покоївка.

Покоївка. Містере Генрі, там один пан дуже хоче вас бачити. Він був прийшов на Вімпол-стріт, а звідти його направили сюди.

Гіггінс. Хай йому абищо! Я зараз нікого не приймаю. А хто він?

Покоївка. Такий собі містер Дулитл, пане?

Пікерінг. Дулитл? Тобто сміттяр?

Покоївка. Сміттяр? О ні, пане: це джентльмен.

Гіггінс (схвильовано зриваючись на ноги). Клянусь святим Георгієм, Піку, це — котрийсь із її родичів, до якого вона прибилася. Хтось такий, про кого ми нічого не знаємо. (До покоївки.) Швиденько давайте його сюди!

Покоївка. Добре, пане. (Виходить.)

Гіггінс (захоплено, підходячи до матері). Шляхетні родичі! Оце вже почуємо щось цікавеньке! (Сідає в крісло-чіппендейл).

Місіс Гіггінс. Ви знаєте кого-небудь із її рідні?

Пікерінг. Тільки батька — ми вам розповідали про нього.

Покоївка (оголошує). Містер Дулитл! (Виходить.)

Входить Дулитл. Він розкішно вбраний, мовби для великосвітського весілля — може, і справді він жених. Квітка в петельці, сліпучий шовковий циліндр, лаковані туфлі довершують ефект. Він такий заклопотаний справою, в якій прийшов, що й не помічає місіс Гіггінс. Він іде просто до Гіггінса, обрушуючи на нього потік пристрасних докорів.

Дулитл (показуючи пальцем на себе). Погляньте сюди! Бачите оце? Це все ви наробили!

Гіггінс. Що я наробив, чоловіче?

Дулитл. Ось це, кажу ж вам! Погляньте на мене. Гляньте на цього циліндра. Гляньте на цей фрак!

Пікерінг. Чи не Елайза купила вам одяг?

Дулитл. Елайза? Ні, не вона. Чого б це Елайза купувала мені одяг?

Місіс Гіггінс. Доброго ранку, містере Дулитле! Може, ви сядете?

Дулитл (жахнувшись, коли до нього дійшло, що він не побачив господиню). Прошу пробачення, мем! (Підходить до неї й тисне простягнену йому руку.) Дякую вам! (Сідає на отоманку, по праву руч від Пікерінга.) Я такий переповнений тим, що мене спіткало, аж більш ні про що думати не можу.

Гіггінс. Що ж у дідька вас спіткало?

Дулитл. Я б і не нарікав, коли б вона просто впало на мене та й годі: будь-що може трапитися з будь-ким, і ніхто в тому не винен, крім Провидіння, як ви б сказали. Але ж це таке, що саме ви завдали мені: так, ви, ви, Енрі Іггінсе!

Гіггінс. Ви знайшли Елайзу?

Дулитл. А ви її загубили?

Гіггінс. Так.

Дулитл. То вам ще поталанило, еге ж! Не знайшов я її, та вона сама хутенько мене знайде після того, що ви мені зробили.

Місіс Гіггінс. Що ж зробив вам мій син, містере Дулитле?

Дулитл. Що зробив мені? Занапастив мене. Розбив моє щастя. Зв’язав мене й кинув у лабети буржуйської моралі.

Гіггінс (підводячись нетерпляче й стаючи над Дулитлом). Ви марите! Ви п’яні. Ви з глузду з’їхали. Я дав вам п’ять фунтів. По тому я мав ще дві розмови з вами, по півкрони за годину. А відтоді я вас у вічі не бачив.

Дулитл. Ого! То я п’яний? З глузду з’їхав? А скажіть мені ось що. Писали ви чи не писали листа в Америку одному старому нікчемі, що давав п’ять мільйонів на заснування по всьому світі товариств Моральної Реформи й просив вас винайти для нього всезагальну мову?

Гіггінс. Як? Езра Ді Воннафеллер? Він же помер! (Знов сідає, мов падає.)

Дулитл. Еге ж, він помер, а я через нього став пропащої людиною. А зараз скажіть: писали чи не писали ви йому листа, де сказали, що най-оригінальніший у сьогоднішній Англії мораліст, наскільки вам відомо, це — Альфред Дулитл, простий сміттяр?

Гіггінс. Ну, я пригадую, що після вашого першого візиту я був утнув якийсь такий дурний жарт.

Дулитл. Ах! Ви можете собі називати це дурним жартом. А це ваш жарт накрив мене, мов віко труни. Той мільйонер раденький був нагоді показати, що вони, американці, не те, що ми: вони, мовляв, визнають і шанують людину за її заслуги, хай там до якого низького класу вона належить. Тож і записано тепер чорним по білому і його триклятому заповіті — завдяки вашому, Енрі Іггінсе, дурному жартові! — що він лишає мені пай на три тисячі річного прибутку в його "Тресті легкотравного сиру" за умови, що я читатиму лекції для його "Воннафеллерової світової ліги Моральної Реформи", коли мене попросять, але не частіше шести разів на рік.

Гіггінс. Те невже? Ф’ю! (Раптово просявши.) Ото утнув, чортяка!

Пікерінг. Нічого страшного, Дулитле. Вас навряд чи й двічі попросять.

Дулитл. Та я не проти лекцій. Я їм таку лекцію прочитаю, що аж посиніють, — прочитаю і оком не змигну. Я тільки проти того, що з мене зробили джентльмена. Хто просив його робити з мене джентльмена? Я був собі щасливий. Був вільний. Коли мені потрібні були гроші, я міг попросити в кого завгодно — отак, як вициганив у вас, Енрі Іггінсе. А тепер немає мені спокою, зв’язаний по руках і по ногах, і всяк вимагає у мене грошей. "Це ж вам поталанило!" — запевняє мене мій повірник. "Невже? — я йому. — Ви хочете сказати, що поталанило вам!" — ось що я йому кажу. Коли я був убогий і мусив одного разу найняти адвоката — коли в моєму возику знайшли дитячу коляску, — то він раз — і визволив мене, раз — і відгородився від мене, раз — та й здихався мене. те саме й з лікарями: витрусять тебе з лікарні, ще й на ноги не поставивши. Так це ж було хоч надурняк. А зараз ті дохтури знайшли в мене тисячу болячок і сказали: медичний огляд двічі на день, а як ні — тут тобі й смерть. У моєму власному домі двічі не дають і пальцем поворухнути, щоб я сам себе обслужив: хтось інший повинен це зробити — і взяти за це з мене. Рік тому я не мав ніякої рідні в світі, окрім хіба двох-трьох, та й ті знатися не хотіли зі мною. А нині маю п’ятдесят родичів, і жодне з того кагалу не має бодай доброго тижневого заробітку. І мушу я жити заради інших, а не заради самого себе: ось яка вона, буржуйська мораль! Ви кажете, що загубили Елайзу? Та ви не хвилюйтеся: б’юсь об заклад, вона вже досі стукає в мої двері. А не зробився б я респектабельним, вона б собі квіточки продавала та й була б сита. А наступним вимагачем, хто присмокчеться до моїх грошей, станете ви, Енрі Іггінсе. Бо мені доведеться навчитися у вас розмовляти по-буржуйському, замість шпарити звичайною англійщиною. Ось що вам випадає, і я смію припустити, що саме заради цього ви й заварили цю кашу.

Місіс Гіггінс. Але ж, дорогий містере Дулитле, вам зовсім не треба терпіти все це, якщо у вас це справді щиро. Ніхто не змусить вас

прийняти цей спадок. Ви можете відмовитися від нього. Чи не так, полковнику Пікерінгу?

Пікерінг. Здається, так.

Дулитл (зм’якшуючи тон із поваги до дами). У тім-то й трагедія, мем. Легко сказати: кинь це, а зробити — не стає духу. А в кого з нас стане того духу? Всі ми залякані. Залякані, мем, такі вже ми є. Бо що я матиму на старості літ, коли відмовлюся від цього? Робітний дім? Мені вже доводиться підфарбовувати свою чуприну, щоб роботи не втратити. Був би я "достойним" злиднем та наскладав би трохи, то я міг би й відмовитися; але, з другого боку, чого б мені в такому випадку відмовлятися, адже що достойний бідняк, що мільйонер — одне щастя. Та де їм знати, що таке щастя! А я, один із недостойних бідняків, не мав досі нічого спільного з личиною злидаря, — так ось тобі! Ці розпрокляті три тисячі на рік закидають мене у буржуйський клас. (Даруйте мені такий вираз, мем, але ви б самі його вжили, коли б вас, як мене, довели до цього.) Хоч круть, хоч верть, а не відкрутишся, не відвертишся, бо ж вибору немає, коли на тебе з одного боку чигає Щіля робітного дому, а з другого — Хир-Біда буржуйства, і на робітний дім не стає духу. Авжеж, я заляканий та й годі. Зламаний. Куплений. Щасливіші за мене возитимуться з моїм сміттям і дертимуть із мене на чай, а я тільки дивитимуся безпорадно та заздритиму їм. І все це наслав на мене ваш син! (Замовкає від надміру почуттів.)

Місіс Гіггінс. Ну, я вельми рада, що ви не збираєтеся робити ніяких дурниць, містере Дулитле. Це ж вирішує питання Елайзиного майбутнього. Тепер ви спроможні її забезпечити.

Дулитл (із печальним самозреченням). Атож, мем, тепер усі сподіваються що я всіх забезпечу — з тих трьох тисяч на рік.

Гіггінс (зірвавшись на ноги). Дурниці! Він не зможе забезпечити Елайзу. Він не має права забезпечувати її. Бо вона йому не належить. Я

заплатив йому за неї п’ять фунтів. Дулитле! Або ви чесний чоловік, або ж мерзотник.

Дулитл (виказуючи терпимість). Трохи такий, а трохи — такий, Енрі, як і всі люди: у мені є всього потроху.

Гіггінс. Ну, ви ж узяли ті гроші за дівчину? Значить, не маєте права забрати її!

Місіс Гіггінс. Генрі, не дурій! Як хочеш знати, де Елайза, то вона тут, нагорі.

Гіггінс (вражено). Нагорі!!! То я хутенько спущу її вниз. (Рішуче прямує до дверей.)

Місіс Гіггінс (підводячись і йдучи слідом за ним). Заспокойся, Генрі. Сядь.

Гіггінс. Я…

Місіс Гіггінс. Сядь, любий, і вислухай мене.

Гіггінс. Ну добре, добре, добре! (Немилосердно падає на отоманку, обличчям до вікон.) Але ви могли б сказати це нам іще півгодини тому.

Місіс Гіггінс. Елайза прийшла до мене вранці. Вона розповіла мені, як нелюдяно ви обійшлися з нею.

Гіггінс (знов підскакуючи). Що?!

Пікерінг (і собі підводячись). Дорога місіс Гіггінс, повірте, це вона нарозказувала вам вигадок. Ми не обходилися з нею нелюдяно. Ми ж їй

майже нічого не сказали, і попрощалися дуже тепло. (Обертаючись до Гіггінса.) Гіггінсе, ви часом не нагрубили їй після того, як я пішов спати?

Гіггінс. Якраз навпаки. Це вона пошпурила мої капці мені в обличчя. Вона повелася грубо, грубіше бути не може. Я ж не дав їй анінайменшого приводу. Тільки зайшов до кімнати і ще й слова не вимовив, як лясь! лясь! — капці мені по обличчю. А вже що наговорила — жах один!

Пікерінг (приголомшено). Але чому? Що ми їй заподіяли?

Місіс Гіггінс. Мабуть, я досить добре знаю, що ви заподіяли. Дівчина від природи має чулу, ніжну душу, так мені здається. Правда, містере Дулитле?

Дулитл. Вона дуже ніжна душа, чуле серце. У мене вдалася.

Місіс Гіггінс. Ото ж то. Вона прихилилася до вас обох. Вона дуже тяжко працювала на тебе, Генрі. Навряд чи ти цілком усвідомлюєш, що означає розумова робота для дівчини її класу. Так от, здається мені, що, коли настав великий день випроби і вона для тебе сотворила це чудо, без жодної помилки, ви обидва сиділи собі там і хоч би слово кинули їй! Ні, ви ліниво перемовлялися, які ви раді, що все це скінчилося, та як вам остогидла уся ця справа. І ти ще дивуєшся, Генрі, що вона пошпурила в тебе капцями? Я б на її місці пожбурила в тебе кочергу.

Гіггінс. Нічого ми не сказали — ото тільки потомилися і хочемо спати. Правда ж, Піку?

Пікерінг (знизуючи плечима). Ото й всього.

Місіс Гіггінс (іронічно). Ви цілком певні?

Пікерінг. Абсолютно. Ми й справді більш нічого не казали.

Місіс Гіггінс. Ви ж не подякували їй, не похвалили, не висловили свого захоплення, не сказали, що вона все виконала просто блискуче.

Гіггінс (нетерпляче). Але ж вона й сама все це знала! ми й справді не виголошували перед нею вітальних промов — якщо ви це маєте на увазі.

Пікерінг (караючись докорами сумління). Може, ми були трохи неуважливі. Дуже вона гнівається?

Місіс Гіггінс (вертаючись на своє місце за письмовим столом). Ну, мені видається, вона вже не вернеться назад, на Вімпол-стріт, надто тепер, коли містер Дулитл виявився спроможним підтримувати той статус, який ви їй накинули. Але вона каже, що залюбки побачиться з вами на дружніх засадах, щоб пустити минуле в непам’ять: що було — загуло.

Гіггінс (розлючено). На дружніх засадах? Святий Георгію! Хо!

Місіс Гіггінс. Якщо ти, Генрі, пообіцяєш чемно поводитися, то я попрошу її сюди спуститись. Якщо ні — йди краще додому, бо вже й так забрав у мене чимало часу.

Гіггінс. Ну та гаразд! Дуже добре. Піку! Гляди, поводься чемно! Приберімо наші найкращі недільні манери заради цього створіння, яке ми витягли з грязюки. (Сердито падає в єлизаветинське крісло.)

Дулитл (протестуючи). Ну, ну, Енрі Іггінсе! Зважайте хоч трохи на мої буржуйські почуття.

Місіс Гіггінс. Пам’ятай про свою обіцянку, Генрі! (Натискає кнопку дзвінка на письмовому столі.) Містере Дулитле, будьте ласкаві на хвильку вийти на балкон! Я не хочу, щоб Елайзу приголомшили ваші новини, поки вона не з’ясує своїх стосунків із цими двома чоловіками. Не заперечуєте?

Дулитл. Як скажете, пані. Все, що завгодно, аби допомогти Енрі забрати її з моїх рук. (Виходить через вікно на бадкон.)

На дзвінок приходить покоївка. Пікерінг сідає на Дулитлове місце.

Місіс Гіггінс. Будь ласка, попросіть міс Дулитл спуститися до нас.

Покоївка. Добре, мем. (Виходить.)

Місіс Гіггінс. Ну ж бо, Генрі, будь чемний.

Гіггінс. Я поводжуся абсолютно чемно.

Пікерінг. Він старається з усіх сил, місіс Гіггінс.

Пауза. Гіггінс закидає голову на спинку крісла, простягає ноги й починає свистіти.

Місіс Гіггінс. Генрі, дорогесенький, ти в цій позі аж ніяк не виглядаєш пристойно, мамо.

Гіггінс (сідаючи прямо). А я ж і не старався виглядати пристойно, мамо.

Місіс Гіггінс. Це не має значення, любий. Просто я хотіла, щоб ти заговорив.

Гіггінс. Чому ?

Місіс Гіггінс. Тому що ти ж не можеш одночасно говорити і свистіти.

Гіггінс стогне. Знов западає стомлива пауза.

Гіггінс (з нетерплячки зриваючись на рівні ноги). І де в чорта оте дівчисько? Чи нам цілий день її дожидати?

Входить Елайза — осяйна, впевнена в собі, справляючи приголомшливо переконливе враження своєю невимушеною розкутістю. В руках у неї кошик із шиттям — видно, що почувається вона, як вдома. Пікерінг такий ошелешений, що забув навіть підвестися.

Лайза. Гау ду ю ду, професоре Гіггінсе? Чи ж ви при доброму здоров'ї?

Гіггінс (давлячись). Чи я… (Не може більше мовити й слова.)

Лайза. Та при здоров'ї, а як же ще — ви ж ніколи не хворієте. Дуже рада бачити вас знов, полковнику Пікерінгу. (Той квапливо підводиться, і вони тиснуть одне одному руки.) Ну й холодний сьогодні ранок, правда? (Сідає по праву руч від полковника. Той і собі сідає поруч неї.)

Гіггінс. Не смійте випробовувати цю гру на мені. Я навчив вас цього, тож воно не про мене. Вставайте і марш додому! Годі клеїти дурня.

Елайза бере з кошика полотнину й починає вишивати, не звертаючи анінайменшої уваги на цей вибух гніву.

Місіс Гіггінс. Дуже мило, Генрі, краще й не скажеш. Яка жінка устоїть, коли її отак припрошують!

Гіггінс. Облиште її, мамо. Хай вона говорить сама за себе. Тоді ви зразу ж переконаєтеся, що вона не має жодної думки, якої я не вклав би в її голову, чи слова, якого б я не вложив їй в уста. Кажу ж вам, я витворив оцю досконалість із пожмаканої капустини, яку підібрав у Ковент-гардені. А тепер вона корчить тут переді мною витончену леді.

Місіс Гіггінс (спокійно). Гаразд, любий, але ж ти сядеш, правда?

Гіггінс розлючено сідає.

Лайза (до Пікерінга, ніби й не помічаючи Гіггінса, і водночас спритно орудуючи голкою). Чи ж ви, полковнику Пікерінгу, вже назовсім одцураєтеся од мене тепер, коли експеримент закінчено?

Пікерінг. О, не кажіть так! Ви не повинні думати, що то був експеримент. Мене, принаймні, це слово прикро вражає…

Лайза. Ну! Я всього лиш пожмакана капустина…

Пікерінг (імпульсивно). Ні!

Лайза (продовжуючи незворушно). …але я настільки завдячую вам, що почувалася б вельми нещасною, коли б ви мене забули.

Пікерінг. Такі до мене слова — це дуже мило з вашого боку, міс Дулитл.

Лайза. І це не тому, що ви платили за мої сукні. Я знаю, що ви всіх щедро обдаровуєте грішми. Але тільки від вас я навчилася справді гарних манер — тож саме гарні манери роблять із жінки справжню леді, чи на так? Бачите, вони мені давалися дуже нелегко, бо переді мною всякчас був приклад професора Гіггінса. Я була так вихована, що поводилася геть як він: нездатна стримуватися, вдавалася до лайки, коли щось хоч трохи мене зачіпало. І я б так ніколи й не довідалася, що леді і джентльмени поводяться зовсім інакше, коли б вас не було поруч.

Гіггінс. Ну-ну!

Пікерінг. О, це, знаєте, у нього просто так виходить. Він це ненавмисне.

Лайза. Ох, я теж ненавмисне поводилася так, коли була квіткаркою. Просто у мене так виходило. Але ж, бачите, я саме так поводилася, і в цьому, зрештою, полягає різниця.

Пікерінг. Безперечно. І все ж, саме він навчив вас правильно розмовляти, а я, самі знаєте, цього не зумів би.

Лайза (байдужим тоном). Звісно — але ж це його фах.

Гіггінс. Прокляття!

Лайза (продовжуючи). Це було щось таке, ніби я вчилася модного танцю, — більш нічого. Але чи знаєте ви, з чого починалося моє справжнє виховання?

Пікерінг. Із чого ж?

Лайза (облишивши на мить шиття). Із "міс Дулитл" — так ви звернулися до мене того дня, коли я вперше прийшла на Вімпол-стріт. Із цього почалась моя самоповага. (Знов береться до шиття.) І ще було сто таких дрібничок, яких ви й не завважували, бо все це у вас виходить само собою. От я зайшла — ви підвелися; скинули капелюха переді мною на вулиці; відчинили мені двері…

Пікерінг. Ну, це просто ніщо.

Лайза. Так — але ці дрібнички засвідчували, що ви шануєте мене і маєте за щось краще, ніж якась посудниця, хоча, звісно ж, я знаю, ви б так само ставилися й до посудниці, коли б її запустили до вітальні. Ви ніколи не роззувалися при мені в їдальні.

Пікерінг. Не слід ображатися на нього за це. Гіггінс роззувається де завгодно в дому.

Лайза. Я знаю. І не звинувачую його. Просто так воно у нього виходить, правда ж? Але для мене було так важливо, що ви цього не робите! Бачите, коли по щирій правді, то, не беручи до уваги речей, що їх будь-хто може набути (гарно вдягатися, чисто розмовляти і все таке), — різниця між леді й квіткаркою полягає не в тому, як вона поводиться, а як до неї ставляться. Я довіку буду квіткаркою для професора Гіггінса, бо він з самого початку ставиться до мене як до квіткарки й вічно так ставитиметься. Але я знаю, що можу бути для вас леді, бо ви повсякчас ставитеся до мене як до леді й завжди будете ставитися до мене так.

Місіс Гіггінс. Будь ласкав, Генрі, не скрегочи зубами.

Пікерінг. Дуже приємно чути це від вас, міс Дулитл.

Лайза. І мені хотілося б, щоб відтепер ви звали мене Елайзою, якщо ви не проти.

Пікерінг. Дякую вам, Елайзо, — залюбки!

Лайза. А ще мені хотілося б, щоб професор Гіггінс звав мене "міс Дулитл".

Гіггінс. Швидше я пошлю вас до чорта.

Місіс Гіггінс. Генрі! Генрі!

Пікерінг (сміючись). Чом би й вам на "жаргонути" його? Не терпіть кривди. Це буде йому на користь.

Лайза. Не можу. Колись я дала б йому одкоша, але зараз не можу знов зійти до цього. Пам’ятаєте, ви розповідали мені, що коли дитину привезти на чужину, вона за кілька тижнів вивчить місцеву мову й забуде свою, рідну. Що ж, і я — дитина у вашій країні. Я забула свою мову й розмовляти вмію тепер тільки по-вашому. Так, я по-справжньому

порвала з Тотнем-корт-роуд. Із цим покінчено — після того, як я пішла з Вімпол-стріт.

Пікерінг (дуже стривожено). О! Ви не повернетеся на Вімпол-стріт, правда? І простите Гіггінса?

Гіггінс (підводячись). Вона простить? Чорта з два! Та нехай іде собі. Хай сама переконається, що без нас їй не прожити. Без моєї підтримки вона через три тижні знов скотиться на дно.

В центральному вікні з’являється Дулитл. Докірливо й з гідністю дивлячись на Гіггінса, він мовчки, звільна підходить до дочки, яка, сидячи спиною до вікна, не здогадується про його наближення.

Пікерінг. Він невиправний, Елайзо. Але ж ви не скотитесь на дно, правда?

Лайза. Ні, тепер уже ні. Ніколи більше! Свій урок я добре вивчила. Мені не віриться, що я змогла б видати хоч один із тих моїх колишніх звуків, навіть коли б захотіла. (Дулитл торкає її за ліве плече. Побачивши такого розкішно вбраного батька, вона втрачає враз усе своє самовладання і впускає шиття на підлогу.) А-а-а-а-а-ах-оу-ох!

Гіггінс (переможно горланячи). Ага! Ось так: А-а-а-а-а-ахоуох! А-а-а-а-а-ахоуох! А-а-а-а-а-ахоуох! Перемога! Перемога! (Падає на диван, пихато згорнувши руки на грудях і широко розставивши ноги.)

Дулитл. Чи то ж її вина в тому? Не дивися на мене так, Елайзо. Це не я придумав. До мене припливло трохи грошенят.

Лайза. Цим разом, тату ти дібрався, либонь, до мільйонера.

Дулитл. Таки так. Але сьогодні я вбрався для особливої нагоди. Йду до церкви святого Георгія, на Ганновер-сквер. Твоя мачуха виходить за мене заміж.

Лайза (сердито). І ти опустишся до того, що одружишся з тією ницою простачкою?

Пікерінг (лагідно). Він повинен одружитися з нею, Елайзо. (До Дулитла.) Чому ж вона передумала?

Дулитл (сумовито). Злякалась, батечку. Злякалася. Буржуйська мораль схопила ще одну жертву. Може, ти натягнеш капелюшка, Елайзо, та сходиш подивишся, як мене обкрутять?

Лайза. Якщо полковник каже, що треба, то я… я (мало не плачучи), я поступлюся гідністю. А вона, певне облає мене за мою добрість.

Дулитл. Не бійся, дочко: нині вона вже ні з ким не свариться, бідолашка! Респектабельність її зламала, забрала все завзяття.

Пікерінг (легенько стискаючи Елайзиного ліктя). Будьте милосердні до них, Елайзо. Удайте, що нічого й не було лихого.

Лайза (ледь усміхаючись полковникові крізь сльози). Та гаразд уже — просто, щоб показати, що між нами немає зла. За мить я буду готова. (Виходить.)

Дулитл (підсідаючи до Пікерінга). Полковнику, чогось я нервуюся як ніколи через цю церемонію. Чи не могли б ви прийти й підтримати мене в цій випробі?

Пікерінг. Але ж, чоловіче, хіба ви вже не проходили колись цієї випроби? Адже ви одружувалися з Елайзиною матір’ю.

Дулитл. Хто вам це сказав, полковнику?

Пікерінг. Ну, ніхто не казав. Але я виснував… цілком природно…

Дулитл. Ні, полковнику, аж ніяк не природно: це звичай буржуїв, достойних. А я завжди чинив, як годиться недостойному. Тільки ви нічого не кажіть Елайзі. Бо вона не знає — з делікатності я ніколи не говорив їй про це.

Пікерінг. Цілком слушно. То й годі про це, якщо ви не проти.

Дулитл. То ви прийдете до церкви, полковнику, й простежите, щоб мене не обкрутили за всіма правилами?

Пікерінг. Залюбки. Тільки чи буде там якась користь із такого старого парубка, як я?

Місіс Гіггінс. А можна й мені прийти, містере Дулитле? Я дуже шкодуватиму, якщо не побуваю на вашому весіллі.

Дулитл. Ця ваша добрість — така велика честь для мене, мем! Та й моїй бідолашній старій буде надзвичайно приємно. Останнім часом вона так сумує, жалкуючи за тими щасливими днями, яких не вернути.

Місіс Гіггінс (підводячись). Я замовлю карету й сама приготуюсь. (Чоловіки всі, крім Гіггінса, підводяться.) Це у мене забере не більше п’ятнадцяти хвилин. (Коли вона рушає до дверей, до кімнати заходить Елайза — в капелюсі й застібаючи рукавички.) Елайзо, я їду до церкви, на вінчання до вашого батька. Я беру двомісну карету, тож вам краще поїхати зі мною. А полковник Пікерінг може пройтися разом із женихом.

Місіс Гіггінс виходить. Елайза виходить на середину кімнати й зупиняється між центральним вікном та отоманкою. До неї підходить Пікерінг

Дулитл. Жених! Що за слово! Вимовиш його — і втямиш так добре, що краще й не треба, на що йдеш. (Бере циліндра й рушає до дверей.)

Пікерінг. Поки я ще тут, Елайзо, простіть уже Гіггінса та пообіцяйте, що вернетеся до нас!

Лайза. Навряд чи тато дозволить мені. Чи як, тату?

Дулитл (печально, але великодушно). Дуже хитру штуку зіграли вони з тобою, Елайзо, оці двоє гравців. Був би хоч хтось один із них, ти б могла взяти його на гачок. Але ж, бач, їх двоє, і вони ніби прикривали один одного. (До Пікерінга.) Спритно втягли ви її, полковнику, але я не маю на вас зла, бо й сам учинив би так само. Всеньке моє життя я ставав жертвою як не тієї, то тієї жінки, тож я не серджуся на вас, що ви двоє користаєтеся зі своєї переваги над Елайзою. Я в це не втручатимуся. Пора вже, ходімо, полковнику. Бувайте, Енрі. До зустрічі в церкві, Елайзо. (Виходить.)

Пікерінг (благально). Ну ж бо, лишіться з нами, Елайзо! (Виходить слід за Дулитлом.)

Аби не зоставатися наодинці з Гіггінсом, Елайза виходить на балкон. Він устає і собі йде на балкон. Вона негайно вертається в кімнату, прямуючи до дверей, але він швидко проходить по балкону й переймає її, затуливши спиною двері.

Гіггінс. Годі-бо, Елайзо, адже ви трохи відігрались, як ви кажете, за свою кривду. Чи не досить? Чи не пора взятися за розум? Чи, може, вам іще мало?

Лайза. Вам треба, щоб я вернулась тільки на те, аби підбирати ваші капці, терпіти вашу лайку і взагалі бути у вас на побігеньках?

Гіггінс. Я зовсім на сказав, що хочу, щоб ви вернулись.

Лайза. Ах, так! Тоді про що ж ми говоримо з вами?

Гіггінс. Про вас — не про мене. Якщо ви повернетеся назад, я обходитимуся з вами так само, як обходився досі. Я не можу змінити свої натури й не маю наміру міняти манери. А манери мої точнісінько такі самі, як і у полковника Пікерінга.

Лайза. Неправда. Він обходиться із квіткаркою, немов з герцогинею.

Гіггінс. А я обходжуся з герцогинею так, неначе вона — квіткарка.

Лайза. Розумію. (Зосереджено вертається й сідає на отоманку лицем до вікна.) До всіх однаково.

Гіггінс. Саме так.

Лайза. Як мій батько.

Гіггінс (осміхаючись трохи присоромлено). Не у всьому приймаючи це порівняння, скажу, Елайзо: так, це правда, ваш батько не сноб, і він чудово почуватиметься будь-де в житті, хоч би куди його прикликала химерна його доля. (Поважно.) Великий секрет, Елайзо, полягає не в тому, щоб мати погані чи добрі там манери, чи взагалі якість особливі манери, а щоб бути на один манер з усіма людськими душами; коротше, поводитися так, ніби ти на небі, де немає пасажирів третього класу й панує всезагальна рівність.

Лайза. Амінь. Ви природжений проповідник.

Гіггінс (роздратовано). Річ не в тому, буцім я грубо обходжуся з вами, а в тому, що я ніколи й ні з ким не буваю інший.

Лайза (з несподіваною відвертістю). Мені байдуже, як ви обходитеся зі мною. Я можу не звертати уваги на вашу лайку. Не звертала б уваги й на побої — били мене й до вас. Але (встаючи й дивлячись йому просто у вічі) я не хочу, щоб мене топтали під ноги.

Гіггінс. Тоді геть з дороги — бо я не зупинюся перед вами. Ви так говорите про мене, немовби я — автобус.

Лайза. Ви ж і є автобус: усі розбігаються, кидаються врозтіч перед вами, а вам начхати на всіх. Але я можу обійтися без вас — ще й як обійдуся, не думайте.

Гіггінс. Знаю, що можете обійтися. Сам казав вам про це.

Лайза (скривджена, тікає від нього на другий бік отоманки, повернувшись обличчям до каміна). Знаю і пам’ятаю ваші слова, бездушна ви людино. Ви хотіли позбутися мене.

Гіггінс. Брешете.

Лайза. Дякую. (Сідає з підкресленою гідністю.)

Гіггінс. А ви ніколи не питали самі себе, чи я зможу обійтися без вас?

Лайза (серйозно). Не старайтеся перехитрувати мене. Таки доведеться вам обходитися без мене.

Гіггінс (зверхньо). І обійдусь. Без усіх обійдуся. Я маю свою власну душу — мою іскру божественного вогню. Але (з несподіваним смиренням) мені бракуватиме вас, Елайзо. (Сідає біля неї на отоманку.) Мене дечого навчили ваші ідіотські ідеї — признаюся в цьому покірливо і вдячно. А ще я звик до вашого голосу й вигляду. Вони мені, як-не-як, подобаються.

Лайза. Ну, перше є у вас на фонографі, а друге — в альбомі з фотографіями. Коли знудьгуєтеся без мене, можете увімкнути машину. У машини немає почуттів, їй не можна завдати болю.

Гіггінс. Але мені не увімкнути вашої душі. Лишіть мені вашу душу, а голос та обличчя можете забрати геть. Вони — не ви.

Лайза. О, ви диявол! Ви можете завиграшки скрутити серце дівчині, достоту як хтось інший міг скрутити їй руки, щоб завдати болю. Місіс Пірс остерігала мене. Скільки разів пробувала вона піти від вас, але щоразу в останню мить ви обводили її кругом пальця. А вам начхати на неї. І до мене вам байдужісінько.

Гіггінс. Мені на байдуже до життя, до людськості, а ви — часточка людськості, що трапилася мені на шляху, вбудувалася в мій дім. І чого ще треба вам чи будь-кому?

Лайза. А мені байдуже до тих, кому байдуже до мене.

Гіггінс. Торгашеські засади, Елайзо. От як (з професійною точністю відтворюючи її ковентгарденську вимову) "придавать хвіялки", чи не так?

Лайза. Не знущайтеся з мене. З вашого боку це ницість — знущатися з мене.

Гіггінс. Я ніколи в житті ні з кого не знущався. Знущання не личить ані самій людині, ані її душі. Просто я висловлюю свою праведну зневагу до всякого Торгашества. Я не торгую і не буду торгуватися почуттям. Ви узиваєте мене тварюкою, бо не вийшло у вас купити мене тим, що ви приносили мені капці та розшукували окуляри. Це була ваша дурість: як на мене, то жінка, що приносить чоловікові капці, це огидне видовище. Хіба я коли подавав вам капці? От коли ви пожбурили їх мені і обличчя, цим ви неабияк виросли в моїх очах. Марна справа: по-рабському

прислуговувати мені, а тоді заявляти, мовляв, ви хочете, щоб до вас були небайдужі, — хто небайдужий до раба? Якщо ви повернетеся, то вертайтесь заради щирої дружби, бо нічого іншого ви й не дістанете. Ви й так від мене здобули в тисячу разів більше, ніж я від вас. А якщо ви посмієте ще виконувати ваші нікчемні собачі трюки з носінням капців, усупереч моєму витвору — герцогині Елайзі, то я захрясну двері перед вашою дурною пичкою.

Лайза. Нащо ж ви творили з мене герцогиню, коли вам було байдуже до мене?

Гіггінс (щиро). Як це — нащо? То ж моя робота!

Лайза. І ви ні разу не подумали, який з того вийде клопіт для мене.

Гіггінс. А чи був би взагалі будь-коли створений світ, коли б Творець боявся наробити клопоту? Творити життя означає творити клопіт. Є лиш один спосіб уникнути клопоту — вбивство. Боягузи, якщо ви помітили, завжди вимагають, щоб клопітливий людей убивали.

Лайза. Я ніяка не проповідниця й нічого такого не помічаю. Тільки помічаю, що ви не помічаєте мене.

Гіггінс (скочивши на ноги й нетерпляче ходячи туди-сюди). Елайзо, ви ідіотка! Я витрачаю скарби мого мільтонівського розуму, розсипаючи їх перед вами. Раз і назавжди збагніть: я йду своїм шляхом і роблю своє діло, і мені байдужісінько, що спіткає вас чи мене. Я не заляканий, як ваш батько й ваша мачуха. Тож ви можете або вернутись, або забиратися до дідька: що вам більше до вподоби.

Лайза. Для чого мені вертатись?

Гіггінс (скочивши коліньми на отоманку й перехиляючись до неї). А щоб було цікаво. На те ж я вас і брав.

Лайза (відвернувшись). А завтра ви викинете мене геть, якщо я не виконуватиму всіх ваших забаганок?

Гіггінс. Так. Але ж ви теж можете піти від мене завтра, якщо я не виконуватиму всіх ваших забаганок.

Лайза. Щоб жити біля мачухи?

Гіггінс. Так — або продавати квіти.

Лайза.Ох, коли б я тільки могла вернутися до мого кошика з квітами! Я б тоді ні від кого не залежала — ні від вас обох з батьком, ні від будь-кого в світі! Нащо ви забрали у мене мою незалежність? Нащо я відмовилася від неї? А тепер я рабиня, попри всю мою гарну одіж.

Гіггінс. Аніскілечки. Якщо хочете, я вдочерю вас і покладу гроші на ваше ім’я. Чи ви радше б вийшли заміж за Пікерінга?

Лайза (люто повернувшись до нього). Я б навіть за вас не пішла заміж, коли б ви попросили моєї руки, а ви ж мені віком більш підходяща за нього пара.

Гіггінс (лагідно). Не "за нього", а "ніж він".

Лайза (підводиться, втративши терпець). Як захочу, так і розмовлятиму. Ви мені більше не вчитель.

Гіггінс (розмірковуючи вголос). Хоча навряд чи Пікерінг на це зважиться. Адже він — переконаний старий парубок, як і я.

Лайза. Це не те, що мені треба, — облиште про це й думати. Коло мене завжди крутилося чимало хлопців, що просили мене вийти заміж. Он Фредді Гілл пише мені тричі на день, сувої паперу списує.

Гіггінс (прикро вражений). А чорти б його взяли з його нахабством! (Сахається так, що сідає собі на п’яти.)

Лайза. Він має право писати мені, якщо йому це подобається. Бідолаха, він щиро любить мене.

Гіггінс (устаючи з отоманки). Ви не маєте права підохочувати його.

Лайза. Всяка дівчина має право на любов.

Гіггінс. На яку любов? Щоб отакі дурні любили?

Лайза. Фредді не дурень. Хай він і слабкий, і вбогий, і потребує мене, але, може, він зробить мене щасливішою, ніж хтось дужчий, що залякує мене, мене не потребуючи.

Гіггінс. Але ж чи зможе він зробити щось із вас? Ось у чім річ.

Лайза. Може, то я зумію зробити щось із нього. Але я ніколи не думала, що ми повинні якось переробляти одне одного; ви ж більш ні про що не думаєте, тільки про це. Я просто хочу бути сама собою.

Гіггінс. Коротше кажучи, ви б хотіли, щоб я так само був закоханий у вас, як Фредді? Це правда?

Лайза. Ні, не хотіла б. Не такого почуття я бажала б від вас. І не будьте ви такі впевнені в собі чи в мені. Коли б захотіла, я могла б стати поганою дівчиною. Дечого я набачилася більше, ніж ви, з усією вашою освіченістю. Отакій, як я, дівчині легко закохати в себе джентльмена, аби покохатися з ним. Але навіщо таке кохання, коли за мить обоє вже зичать одне одному смерті?

Гіггінс. Звісно, саме так це й буває. То через якого дідька ми з вами сваримось?

Лайза (дуже стурбовано). Мені хочеться трохи доброти. Я знаю, що я проста невчена дівчина, а ви — повний книжкової примудрості пан. Тільки ж я — не грудка бруду під вашими ногами. Я пристала до вас (виправляється) — я лишилася у вас не заради вбрання й таксі; я лишилась, бо нам було приємно разом, і я навчилася… стала небайдужою до вас, але не так, щоб забажати від вас кохання: я не забувала про різницю між нами… Це було більше схоже на дружбу.

Гіггінс. Ну звісно ж так! Саме таке і в мене почуття. І в Пікерінга теж. Елійзо, ви дурна!

Лайза. Я такої відповіді не заслужила. (Заплакана, опускається на стілець біля письмового столу.)

Гіггінс. Нічого іншого й не сподівайтесь, поки не перестанете бути звичайнісінькою ідіоткою. Якщо ви хочете бути леді, вам доведеться навчитися не почувати себе нещасною та покинутою, якщо тільки всі ваші знайомі чоловіки половину свого часу не розводять нюнів коло вас, а другу половину — не прикрашають вам очі синцями. Якщо вам не до снаги моє напружене, але позбавлене пристрастей життя, то йдіть собі назад, на вулицю. Працюйте, поки зробитеся більш твариною, ніж людиною, а тоді бийтеся, впивайтеся і, скрутившись калачиком, залягайте спати. О, воно таки чудове, це життя вулиці! Воно справжнє, бо воно гаряче, несамовите; його відчуєш і крізь найтовщу шкіру, його і на зуб спробуєш, і понюхаєш, і пізнаєш без будь-якої підготовки, без будь-яких зусиль. Не те, що науку, чи літературу, чи класичну музику, чи філософію, чи мистецтво. Вам я видаюся холодним, нечулим, себелюбним, чи не так? Дуже добре: вшивайтеся до тих людей, корті вам до вподоби. Вийдіть за котрогось сентиментального кнура з купою грошей і парою товстих губів, щоб ними вас цілувати, та з парою товстих підошов, щоб ними вас копати. Якщо не можете оцінити те, що маєте, то отримуйте вже те, що годні поцінувати.

Лайза (з відчаєм у голосі). Ох, ви, жорстокий тиране! Я ж не можу розмовляти з вами: ви все обертаєте проти мене, хоч би що я сказала — все не так! Але ж ви всякчас дуже добре тямите, що ви самі — звичайнісінький грубіян. І ви добре знаєте, що я вже не можу повернутися на вулицю, як ви це називаєте, і що в світі у мене немає справжніх друзів, окрім вас з полковником. Ви чудово знаєте, що після товариства вас двох мені нестерпне буде життя з ницим звичайним чоловіком, і це жорстоко, негарно з вашого боку — ображати мене, прикидаючись, ніби я змогла б таке стерпіти. Ви гадаєте, що я мушу вернутися на Вімпол-стріт, бо мені більш нікуди піти, крім хіба до батька. Але не будьте ви такі певні, що я вже у вас під ногами, і ви можете по мені топтатися, забивати мене презирливими словами. Я вийду заміж за Фредді, таки вийду, — хай-но лиш спроможуся допомогти йому.

Гіггінс (мов громом прибитий). За Фредді!!! За того юного телепня! За того нікчему, що не впорався б і з роботою посильного, навіть коли б у нього стало духу це спробувати! Жінко — невже вам невтямки, що я зробив з вас дружину для короля?

Лайза. Фредді любить мене — то й буде мені з нього король. Я не посилатиму його на роботу — його не привчали так до роботи, як мене. А сама я піду вчителювати.

Гіггінс. І що ж ви, в ім’я Бога, будете викладати?

Лайза. Те, чого ви навчили мене. Я викладатиму фонетику.

Гіггінс. Ха! Ха! Ха!

Лайза. Запропоную послуги асистентки отому пелехатому угорцеві.

Гіггінс (розлючено зводячись на ноги). Що? Тому самозванцеві? отому шахраєві? Отому підлесливому неукові? Навчити його моїх

методів! Віддати йому моє відкриття! Один ваш крок у цьому напрямку — і я скручу вам в’язи. (Хапає її за плечі.) Чуєте?

Лайза (виклично, не чинячи опору). То й скрутіть. Мені байдуже. Я знала, що рано чи пізно ви мене вдарите. (Він відпускає її, тупає ногою, спересердя, що забувся і дав почуттям волю, і так квапливо задкує, що спотикається і падає на своє колишнє місце на отоманці.) Ага! Тепер я знаю, як вас приборкати. Яка я дурепа, що не додумалася до цього раніше! Ви не можете забрати назад ті знання, що дали мені. Ви самі казали, що я маю чуліше вухо, ніж у вас. І ще я можу бути чемною та доброзичливою з людьми, на що ви нездатні. Ага! (Навмисне пропускаючи звуки "г", щоб дозолити йому.) Оце й доконало вас, Енрі Іггінсе, авжеж! Тепер мені начхати (клацає пальцями) на ваші грубощі та на вашу похвальбу. Я дам оголошення в газети про те, що ваша герцогиня — всього лиш квіткарка, яку ви навчили, і що ця квіткарка навчить будь-яку дівчину, як стати герцогинею — за ті самі півроку ще й за тисячу гіней. О, коли я здумаю, як то повзала у вас під ногами та як ви мене попихали і всіляко узивали, — коли в будь-яку мить мені досить було тільки підняти мізинця, щоб дорівнятися до вас, — тоді я ладна вбити себе!

Гіггінс (дивуючись їй). Ах ви кляте нахабне дівчисько! Але це краще, ніж розпускати нюні, краще за приношення капців та пошуки окулярів, чи не так? (Підводячись.) Бог свідок, Елайзо, я сказав, що зроблю з вас справжню жінку, і я таки зробив! Отака ви мені подобаєтеся.

Лайза. Так: тепер ви знову візьметеся за своє, почнете підлещуватись, бо я не боюся вас і можу без вас обійтися.

Гіггінс. Авжеж, саме так я і вчиню, дурненька! П’ять хвилин тому ви ж були, мов жорно на моїй шиї. А тепер ви дужі, неначе вежа, немов бойовий корабель! Ви та я, та Пікерінг — буде нас троє заклятих самітників замість якихось там двох чоловіків і дурного дівчиська.

Вертається місіс Гіггінс, вбрана для церемонії. Елайза враз робиться холодна й елегантна.

Місіс Гіггінс. Карета чекає, Елайзо. Ви готові?

Лайза. Цілком. Професор теж буде там?

Місіс Гіггінс. Звісно, що ні, він-бо не вміє поводитися в церкві. Всякчас відпускає зауваження щодо священикової вимови.

Лайза. Тоді я більше не побачу вас, професоре. На все добре! (Прямує до дверей.)

Місіс Гіггінс (підходячи до Гіггінса). До побачення, любий!

Гіггінс. До побачення, мамо. (Хоче поцілувати матір, коли згадує щось.) Ой, до речі, Елайзо, замовте шинки та стилтонського сиру, добре? Та купіть мені пару шкіряних рукавичок, номер вісім, і ще краватку до того мого нового костюма. Підберіть там колір, який кращий. (Його бадьорий, недбалий, дужий голос свідчить, що він невиправний.)

Лайза (зневажливо). Номер вісім замалий для вас, якщо ви хочете, щоб рукавички були всередині підбиті смухом. У вас є три нові краватки — ви їх забули в шухляді умивальника. Полковник Пікерінг віддає перевагу подвійному глостерові перед стилтоном, а ви й не помічаєте різниці між двома сортами. Я ще вранці подзвонила місіс Пірс, нагадала їй про шинку. Що ви без мене робитимете — я просто не уявляю. (Випливає з кімнати.)

Місіс Гіггінс. Боюсь, ви зіпсували цю дівчину, Генрі! Я б потерпала за тебе й за неї, коли б вона не любила так полковника Пікерінга.

Гіггінс. Пікерінга? Дурниці! Вона збирається заміж за Фредді! Ха, ха! Фредді! Фредді!! Ха-ха-ха-ха-ха!!!!! (Його громовим реготом і закінчується п’єса.)